UNIVERSITÄTS BIBLIOTHEK WUPPERTAL
BERGISCHE UNIVERSITÄT WUPPERTAL

Universitätsbibliothek Wuppertal

Danielis Chamieri Delphinatis Panstratiæ Catholicæ, sive Controversiarvm De Religione Adversvs Pontificios Corpvs.

Tomis quatuor distributum. : cum indicibvs necessariis.

De Sacramentis

Chamier, Daniel

[Frankfurt], 1627

Liber nonus, De eucharistia

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

urn:nbn:de:hbz:468-1-926

Visual Library

cum tamen totus Christus in qualibet specie sit: & respondet, non id fieri, quia credendum sit, corpus ex sanguine sub speciebus panis contineri, cum ibi totus sit Christus: sed id fieri in memoriam passionis, & vt caro nostra, & anima viuificetur. Et postea: *Sentit ergo ideo sub duplici specie suum Christum, vt viuificatio corporis ex corpore Christi, & animæ nostræ ex anima Christi, cuius sedes est sanguis significatur & exprimatur: quamuis totus Christus vere viuificatur secundum animam & corpus sub specie etiam panis contineatur. Hanc vero suam sententiam confirmat testimonio illo Paschasij, & Gelasij Papæ. Id quod in confirmationem suæ sententiæ non adduceret Algerus, nisi de sumptione sanguinis in propria specie ad integram significationem Sacramenti seruandam loqueretur.* Et nonnullis interpositis, *Eodem modo loquitur Paschasius. Nam quamuis capite decimo septimo solum loquatur de fide, qua sumendum est hoc Sacramentum, ne scilicet corpus sine diuinitate, nec diuinitas sine corpore credatur, quando sumitur; tamen capite illo decimo nono de sanguinis perceptione in calice aperte loquitur. Nam primus titulus capitis est, corporis simul & sanguinis perceptionem nobis ad salutem esse necessariam. Et initio capitis de sanguine Christi in calice simul cum corpore sub specie panis sumendo, ita loquitur: Patet sensus, quod tam caro frangitur: quia sanguis est in calice, qui de latere manauit: & ideo quam recte caro sanguini sociatur, quia neque caro sine sanguine, nec sanguis sine carne iure communicatur. Vbi cum loquatur de societate sanguinis cum corpore sub specie panis consecrato, intelligit etiam carnem sine sanguine in calice iure communicari non posse.* Paulo post, cum recitauit aliqua alia Paschasij, *Quibus verbis plane docet id quod diximus, nempe sanguinem in calice bibendum esse, vt perfecte repræsentetur curatio totius hominis.*

CVI. Sic Vasques disputat contra Bellarminum ex professo. Nos addimus, primum, duram futuram ἀκυρολογίαν, non iure communicari. Nam hæc phrasis vsurpari solet in iis rebus quæ in vtramque partem possunt fieri, sed non æquo tamen iure. Atqui corpus sine sanguine Christi, si rem ipsam spectes nullo modo sumi potest: quandoquidem sint ambo inseparabilia: quod etiam frequens in ore aduersariis. Carnes in Quadragesima negabunt Papistæ iure comedi: Quæ tamen possunt comedi; At non comedi iure Solem aut Lunam, quis dixit? Deinde quid illud est, eum non iure communicare, qui sentiat vnum sumi sine altero, videlicet ipsum corpus Christi in se, sine sanguine? Hoc quando? vbi hoc dixit Paschasius? Quibus verbis istos descripsit sic somniantes? Nisi forte Bellarmino licuerit fingere. Quod certe licuit: at non iure; sed ex audacia. Atqui Paschasius explicat non quid cui sit credendum, sed quid Christus fecerit.

CVII. Superest Bernhardus testis, corporis & sanguinis alimoniam mandatam deinceps frequentari. Alimonia, inquit Bellarminus, integra est in specie panis. Vasques autem, Mandatum & præceptum hoc pro tota Ecclesia traditum, non autem pro singulis.

CVIII. Sed Vasques contra Bellarminum, *Bernhardus*, inquit, *aperte loqui videtur de altera parte alimoniæ; quæ sub specie vini per modum potionis sumitur.* Et vero integra si sit alimonia, omnino futura est respectu rei, non signi. At Bernardum signa potius intellexisse constat, cum dixit, hanc alimoniam, *ea primum die exhibitam, ea die commendatam*, quod de re falsum est; vt constat saltem ex 6. Ioannis. Vasquis commentum alias excussum est. Porro illa die dictum, Edite, bibite; & dictum singulis: nunquam dictum, edite, bibite pro aliis. Quod etiam esset contra rei naturam; quæ nõ patitur, vt alii pro aliis vescantur: ac proinde contra significationem Sacramentalem; quæ sumpta est à vescendi consuetudine. Itaque si imperatum est omnibus: quia videlicet non tantum Ecclesia non vescitur, nisi in singulis: sed etiam quia omnes singuli iussi sunt viuere.

FINIS LIBRI OCTAVI.

LIBER NONVS.

De EVCHARISTIA.

Caput Primum.

DIMINVTÆ COMMVNIONIS EXEMPLA.

PAPISTIS neq; Institutio potuit imperare; neque exemplum Christi præscribere, neq; Apostolorum vsus præire: Non eos longa consuetudo generalis flectere: non sanctorum Patrum comprobatio mouere; non veterum Canonum autoritas frænum iniicere, vt nõ abrogarent sacrosanctam Communionem. Eratne is casus non dignus horrore? At nunc contra obseruate, nullum esse tam nullius momenti exemplum; quantumvis etiam particulare: nullum tam exile vestigium in scriptis Veterum; nullam tam tenuem coniecturam ex Scripturis: nulla tam ridicula sophismata; vt non sint pro inuictis demonstrationibus: pro absolutissimis legibus, pro immobilibus fundamentis sancitæ à Constantiensibus, Basilensibus, Tridentinis, mutilæ communionis. Et quidem tanto maiori impudentia, quod qui fingentes indignari à nobis integram communionem defendi necessariam; nunc mutilutam tam seuere exigant, vt velint alteram omnino prohibitam. Nunquam mihi fides esto, si hic mentiar; & non res ipsa constiterit quod absq; horrore non dico.

II. Verbosissima altercatio, nec facile in ordinem cogenda certum; propter immanem ingeniorum luxuriem sibi indulgentium; vt amat fieri; quum non rationibus impellimur ad credendum; sed iam concepta opinione vrgemur ad vestigandas rationes. In tanta argumentorum sylua, conabor ipse mihi non deesse, & de veteri consuetudine disputabo primum; deinde Papisticam legem examinatum ibo. Nam, vt hæream cuiusquam aduersariorum methodo, obtinere à me non potuerunt, qui ipsi inter se tam sunt varij; vt vix duos reperias eandem viam tenentes.

III. De Consuetudine qui agunt in eo sunt, vt probent non esse recens inuentum communicandi Eucharistiæ Sacramento, sub vna tantum specie, siue ea sit panis, siue calicis: quanquam frequentius panis. Probant partim à Scriptura, partim à traditione; collectis exemplis. Percurram omnia vno spiritu, post exceptiones opponam opportunas. Habent autem è Scripturis primo Christum, deinde Apostolos.

IV. Christi exemplum est, vnum ex Lucæ vlt. postquam peruenisset Christus Emaunt cum duobus discipulis, *Cum accubuisset cum eis, sumpto pane benedixit, & fractum porrexit eis. Aduperti sunt autem oculi eorum, & agnouerunt eum.* Hinc Karnkouski, *In Emaus Cleophæ, & socio Sacramentum, & sub vnica tantum specie Christus dedit.* Eadem mens Eckij homilia 23 Richeomi cap. 61 Vasquis, qui, *Ex Luca vicesimo quarto, vbi dicitur in Cœna cum discipulis in castello Emaus panem fregisse, & dedisse illis, id efficaciter probatur. Nam quid prohibet*, inquit Roffensis, *quo minus in hoc opere suum ducem Ecclesia confidenter imitetur?* Renatus Benedictus in Panopliæ. *Adde quod Christus sub specie panis tantum dicitur communicasse corpus suum discipulis, euntibus Emaus.*

V. Apostolorum exempla habent ex Actis: Secundo, *Erant perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.* Item Actor. 2. *Primo die Hebdomadis conctis discipulis ad frangendum panem Paulus disserebat cum eis.* Et post: *Quum ascendisset fregisset que panem, & cibum sumpsisset, diu colloquutus vsque ad diluculum, ita demum profectus est.* Addit Coklæus Actor. 27. itidem de solo pane fieri mentionem, quem sumens Paulus, gratias egit Deo, & fregit: Nec solus Cocklæus, sed etiam Karnkouski.

VI. Ab traditione colligunt multo plura; quæ Bellarminus digessit in duo capita. Prius est fraudibus hæreticorum; quorum duo sunt exempla: vnum apud Sozomenum libri 8. historiæ cap 5. Quandam ex hæresi Macedoniana accepisse in manus Chrysostomo sacris operante panem tanquam paulo post manducaturam, hunc dedisse ancillæ; ab eaque alium accepisse, quem statim comederet: sed hunc fuisse conuersum in lapidem. Inde esse manifestum morem fuisse, vt qui vellent panem sumerent absque calice. Alterum exemplum illud est Manichæorum, ex Leone.

VII. Secundum caput est variorum rituum: qui ordine sic enumerantur. Primo loco est Reseruatio Sacramenti, facta sub vna tantum specie: quia videlicet in multum tempus; puta in annum teste Sophronio capite 78. Prati Spiritualis: quum tamen non posset vinum tan diu integrum manere: sed & Cyprianus sermone de lapsis, Ambrosius de obitu Satyri, & Sophronius, non nisi panis meminerunt.

VIII. Secundo loco, Communicatio est domestica; cum Eucharistiã domum deferrent, & ibi tempore opportuno sumerent. Ex Tertulliani 2. ad vxorem. Ex 1. Stromateon Clementis: Cypriano de lapsis: & de spectaculis; Basilio ad Cæsariam Patriciam: Hieronymo in Apologia pro libris in Iouinianum: & aliis. Hanc autem communionem fuisse tantum vnius speciei patet, tum quia sola species panis daretur in manus; vini autem porrigeretur in calice; tum quia in priuatis domibus non essent vlli calices sacri, quibus contineri posset sanguis Domini, teste Athanasio in Apologia 2. contra Arianos.

IX. Tertio loco, Communicatio infantium est. Communicabant enim Veteres aliquando infantes: sed sub vna tantum specie; nimirum instillando in os eorum aliquid sanguinis Domini; vt patet ex Cypriano sermone de lapsis; & ex manifesta ratione; quia non possint infantes cibum solidum sumere.

X. Quarto loco Communicatio ægrotorum; quæ vt plurimum fiebat sub vna specie. Sic lib. 6. c. 36 historiæ Eusebianæ; delatam Serapioni particulam Eucharistiæ, vt madefacta traderetur. Cum enim diutius seruaretur, necesse erat durescere: sic autore Paulino in vita Ambrosij, Ambrosium corpore Domini deglutito continuo exspirasse. Basilium, teste Amphilochio in eius vita, Eucharistiam accepisse in sola specie panis longo tempore asseruata. Deniq; Amalarium de Officiis lib. 3. cap. 25. & Micrologum de rebus Ecclesiasticis; cap. 17. testari ex antiqua consuetudine in Missa tres partes hostiæ fieri, vt vna cum sanguine misceretur, altera sumeretur à Sacerdote, tertia seruaretur pro ægrotis in viaticum.

XI. Quin-

XI. Quinto loco, communio laica; quæ in pœnam grauis delicti olim dabatur clericis, ablata eis communione clericali. Testes, Felix tertius Epistola 1. cap. 2. Siricius Papa Epist. 1. cap. 11. Concilium Elibertinum canone 76. Sardicense cap. 2. Agathense cap. 25. & 50.

XII. Sexto loco, Communio præsanctificatorum apud Græcos per totã quadragesimam excepto Dominico & Sabbatho: apud Latinos feria sexta hebdomadæ sanctæ: quo die nulla consecratio est, & Sacerdos ipse in publica actione communicat sub vna specie. Laodicenum Concilium Canone 49. Trullanum 52. Innocentius primus Epistolæ 1. cap. 4. Liber Sacramentorum Sancti Gregorij in officio Parasceues Ordo Romanus in officio eiusdem diei. Rabanus secundi de institutione Clericorum cap. 37. Micrologus 19.

XIII. Ex his omnibus conficitur argumentatio apud Cockleum. Laudabilis Ecclesiæ consuetudo contemni non debet. Sic enim ait Paulus 1. ad Corinthios 11. *Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.* Quum autem longa laudabilisque consuetudo sit laicis vnam speciem porrigere: nemo certe eam contemnere debet: quandoquidem & omnia iura admittunt laudabilem consuetudinem vim legis habere. Sed Cocklæus desumpsit à Conciliis Constantiensi, & Basiliensi, quorum verba habuimus capite primo libri præcedentis.

XIV. Hic videte impudentiam. Primum cum à nobis in argumentum assumeretur maior, quas non illi distinctiones opposuere, quas non exceptiones vestigauere? Negabant esse vniuersalem consuetudinem. Negabant fuisse iuris diuini. Negabant ex præcepto. Negabant damnare oppositum morem: & hæc sufficere ne communio integra faceret legem. Nunc vero quid? Mutilatam hanc, quis non speraret ab iis acceptam vrgentibus oppositis proprietatibus? Videlicet quod vniuersalis, quod imperata, quod cum alterius damnatione Et tamen nihil horum. Et non sunt dissimiles sui Papistæ? Et non sibi omnia indulgentes quæ in aduersariis seuere carpunt? Scilicet eruditior fuit Ecclesia in Emaunte, quam Corinthi vt ne liceat cum Latomo causari Ecclesiæ hunc vsum fuisse adhuc rudis.

XV. Verum concedimus non esse nobis laudabile exemplum ab eorum iniquitate. Illis ergo missis, quæ vitilitigatoribus solennia sunt, serio monemus. Primum, vnam institutionem præponderare omnibus singularibus exemplis. Quia videlicet illa vim habeat legis, ac regulæ: hæc vero minime. Qui ergo Papistas audiui, cum Christi exemplo impugnarentur, clamantes legibus iudicandum non exemplis: cur tam minutis exemplis, hinc inde corrogatis, non exclamem, Non debuistis ô Constantienses, non debuistis, ô Basilienses his exemplis iudicare, sed legibus? Scilicet aliqua docuit Scriptura exemplum Christi, Emaunte pluris esse, quam Hierosolymis. Scilicet Pauli exemplum inter Corinthios esse debuit nihili: & illud laudabilius, quod in naui. Scilicet liturgiarum infringitur authoritas vel opposito vsu quorundam hæreticorum, vel infirmitate ægrotantium comparata! Vno verbo, nos totos populos; Integras Ecclesias per vniuersum orbem obijcimus: isti vnius loci peculiarem circunstantiam proferunt: & non nisi particulares personarum actiones.

XVI. Secundo; nos obiecimus eiusmodi consuetudinem, non tantum nixam testimoniis facti: sed etiam perpetuis laudibus, commendationibus, hortationibus, animatam: reprehensionibus etiam confirmatam. At Papistæ, præter testimonium facti nihil habent: nullum locum: prorsus nullum aut Scripturæ, aut veterum Patrum; quo quenquam constet ob eam rem laudatum: in eam rem aut adhortationibus; aut monitionibus vel exilibus impulsum. Denique nos vtramque speciem diserte nominatam: hi tantum alteram designatam, concludunt alteram subtractam. Dicam clarius: habent multos qui dicant panem sumptum: neminem qui neget calicem; exceptis paucorum hæreticorum exemplis. Et quisquam dicat arma esse paria? æquo iure disputari?

CAP. II.

De exemplis ex Scriptura.

I. AGendum nunc distinctius: priore loco de exemplis selectis à Scriptura: posteriore de reliqua traditione. In illis primum esto, quia facillimum, illud Pauli in naui, quod obiecit Cocklæus.

II. Nos igitur eo loco negamus vllum vestigium Eucharistiæ, aut communicatæ, aut omnino celebratæ. Lucas ita descripsit Actor. 27. *Vos hortor* (ait Paulus) *vt sumatis cibum: hoc enim ad salutem vestram spectat* (quia videlicet dies tredecim perseuerabant ieiuni) *nullius enim vestrum capillus ex capite cadet. Et cum hæc dixisset, accepto pane gratias egit Deo in conspectu omnium: & cum fregisset, cœpit edere. Omnes vero cum iam bono animo facti essent, sumpserunt & ipsi cibum. Eramus autem vniuersa capita in nauigio ducenta & septuaginta sex. Cæterum satiati cibo, alleuabant nauim, proijcientes frumentum in mare.*

III. Enimvero nunquam lectum Sacramentum celebratum in cœtu infidelium, cuiusmodi tunc erant in naui, paucis exceptis Pauli comitibus. At Pauli sermo dirigitur ad omnes, vt secum sumerent cibum Deinde, nunquam celebrata est Eucharistia vt sibi quisque sumat: sed omnes accipiant de manu consecrantis secundum institutionem. Ast hic sibi Paulus frangit panem, sibi sumit: sibi item aliorum quisque: neque vlla distributionis mentio. Denique pane isto tum Paulus, tum reliqui sunt vsi ad satietatem; vt mederentur ieiunio longo, & animos resumerent: qui vsus alienus ab Eucharistia.

IV. Itaque Chrysostomus nihil hoc loco notauit, nisi μεταλαβεῖν τροφῆς, *sumere cibum.* Theophylactus, Τὸ φαγεῖν, μήποτε τῷ λιμῷ διαφθαρεῖται, *Edere, ne forte fame periret.* Oecumenius, Παραινεῖ ὁ Παῦλος μεταλαβεῖν τροφῆς, καὶ αὐτὸς πρῶτος μεταλαμβάνει, οὐ λόγοις, ἀλλ' ἔργοις πείθων. τοῦτο γάρ, φησι, πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ἐστί, τουτέστι τὸ φαγεῖν, μήποτε τῷ λιμῷ διαφθαρῆτε. οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς φροντὶς τροφῆς, ἅτε οὐ περὶ τῶν τυχόντων ὄντος τοῦ κινδύνου, *Hortatur Paulus sumere cibum: primusque ipse sumit, non verbis persuadens, sed factis, Hoc enim,* inquit, *è re est vestræ salutis: nempe comedere, ne fame pereatis. Nulla erat enim cura cibi in summo periculo versantibus.* Hieronymus lib. 2. aduersus Iouinianum, disputans contra delectum ciborum, *In typo sanguinis sui non obtulit Christus, aquam, sed vinum. Post resurrectionem piscem & fauum comedit, non sesama, nuces, & sorbitiunculas Petrus Apostolus non exspectant stellam more Iudaico, sed hora sexta in solarium pransurus ascendit. Paulus in naui panem frangit, non caricas:* Vbi distincte vides Eucharistiam nominatam: & seorsim hunc Pauli cibum inter communes.

V. Lorinus, *Chrysostomus, Oecumenius, Beda, reliquique huius loci expositores vsitatum ac vulgatum duntaxat panem escamve intelligunt, necnon Hieronymus Et mihi etiam id magis placet. Nam mysterium quod ab abscondendo dicitur, cæterorum facile maximum, in omnium prophanorum hominum celebratum conspectu, non adducor vt credam: à quo candidatos fidei Catechumenos reiectos perpetuo Ecclesiæ more constat, & de quo Patres passim, vt de non secreta minus re quam sacrata loquuntur. Et vetere quoque traditione, in mari ac flumine, & in naui Eucharistiam confici nefas ducitur, propter periculum effusionis sanguinis, quamuis sub specie panis illuc portatum legamus. Et quia consecratio vnius speciei non potest fieri sine consecratione alterius, vt sit sacrificium: idcirco tali in loco non fit, nec nauigantes Missam, quam siccam vocant, dum ibi celebratur, audire tenentur. Deinde panem, quem Apostolus mãducauit, & alij omnes sumpserunt vsq; ad satietatẽ: alioqui laborabit perplexu admodum homonymia præsens narratio.* Sic Lorinus cum certis: tum superstitiosis rationibus disputat; vt non nobis tantum debeat esse certum fuisse cibum communem: sed & Papistis absurdum non fuisse. Salmero inclinat in hanc partem: etsi oppositam non refutet, *Non videtur,* inquit, *Lucas de Sacramento Eucharistiæ loqui, vt Chrysostomus & Beda sentiunt: tum quia dicit omnes sumpsisse cibum, tum quia subdit: & satiati cibo, alleuiabant nauim. Nam neq; omnes illi apti erant ad communionem sacri panis, cum essent infideles & modici gustu panis, qualis exhibetur in Eucharistia, non valuissent expleri.* Vasques disputationis 216. in 3. Thomæ cap. 2. *Paulum dedisse Eucharistiam Lucæ, & aliis discipulis, falsum existimo: nam ibi solum legimus Paulum exhortatum fuisse omnes etiam infideles, qui in naui erant, vt aliquantulum cibi caperent, ne tempestate maris iactati præ nimio labore deficerent: hos autem inuitaret* (puto supplendam negationem) *ad Eucharistiam. Neq; vero legimus Paulum fregisse, & fractum dedisse omnibus sicut faciebat Christus, quando Eucharistiam consecrabat. sed fregisse, nimirum panem, quem ipse pro se cepit; & manducasse. deinde cæteros etiam manducare cœpisse: quæ omnia indicant commune prandium sumptum eo fine, quo diximus.*

VI. Neque vero aduersarios quicquam mouit vt Eucharistiam somniarent quam quod legerent gratiarum actionem & fractionem: miserando sophismate περὶ τὸ συμβεβηκὸς: quasi dicerent niuem esse lanam; quia candidam. Etenim etsi in omni Eucharistia & gratiæ agantur, & frangatur panis, tamen non vbicunque gratiæ aguntur, & frangitur panis, ibidem Eucharistia est Quis enim nescit frangi panem in conuiuio: Sed & gratias agi, saltem à fidelibus. Lorinus notauit, *Negari nequit, Christum in panum vsualium multiplicatione gratiarum actionem præmisisse, quam Euangelistæ per verbum quoque τῷ εὐχαριστεῖν descripserunt, nonnulli per εὐλογεῖν, id est benedicere: & Paulum primo verbo vti, loquentem de communi cibo, super quo oratio Eucharistica, hoc est, gratiarum actionis, vel benedictionis ante sumptionem rite vsurpetur, imprecando gratiam ac benedictionem Dei.* Itaque Comestor dixit, *Et hoc dicto sumebant panem in conspectu omnium cum gratiarum actione iuxta morem solitum:* Glossa interlinearis, *Iuxta morem solitum in comedendo, & pro salute nauigantium.* Theophylactus, Τὸ εὐχαριστῆσαι τῷ θεῷ ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις. καὶ λαβὼν ἄρτον εὐχαρίστησε τῷ θεῷ. ὁ τῆς εὐχαριστίας τρόπος τοῦτο διδάσκει λέγειν (lege potius λέγων) εὐχαριστοῦμέν σοι ὁ θεὸς, ὅτι ἠξίωσας ἡμᾶς ἕως ἄρτι ζῆσαι ἀσίτους μείναντας. διὸ σοὶ δόξαν ἀναπέμποντες κλῶμεν τὸν ἄρτον ἐπὶ τὸ μεταλαβεῖν τροφῆς; *Illud gratias agere Deo pro ijs quæ acciderant. Et sumpto pane gratias egit Deo. Oratio ipsa gratiarum actionis hoc docet, dicens, Gratias agimus tibi Deus quod huc vsque nos ieiunos viuere concesseris: quamobrem gloriam tibi offerentes frangimus panem ad participandum cibum.*

VII. Nam quod Salmero, vt aliter sentientes excusaret, dixit, Paulum sciuisse eos qui in naui essent, sibi cœpisse credere, quoniam ad verbum suum abscidissent milites funem scaphæ: & post perfectius credituros, dum hortatu suo & exemplo suo cibum sumpsissent: eosque non irrisuros consecrationem Eucharistiæ. Hoc vere nihil est. Nam qui Eucharistiæ noluerunt interesse non tantum Ethnicos, ne Catechumenos quidem: non ignorabant hos saltem cœpisse credere; & profiteri se amplius credituros. Tum autem non vitatur alterum incommodum, quod de eodem cibo omnes gustarint: nisi importune ambiguum dicas Lucam fuisse. Fatetur autem Salmero statim, non esse verisimile Paulum illis porrexisse Eucharistiam, qui nondum erant initiati.

VIII. Apud Lucam c. 24. cum dicitur Christus fregisse panem, & benedixisse, & discipulis duobus dedisse, idem nobis videtur Sophismatis genus: quanuis norimus non paucos detorsisse ad Eucharistiam: Caluinus, *Quia nullo probabili indicio coniectura hæc nititur simplicius accipio verba Lucæ, quod Christus panem in manus sumens, gratias suo more egerit. Peculiarem autem precandi ritum illi in vsu fuisse apparet, cui sciebat discipulos familiariter assueuisse, vt hac nota admoniti sensus suos excitarent. Interim discamus magistri exemplo quoties pane vescimur, ipsi vitæ autori gratiarum actionem offerre, quæ nos à profanis hominibus discernat.* Breuiter, negamus hoc loco vllam designari Eucharistiæ aut consecrationem, aut distributionem.

IX. Sed vehementer repugnant Papistæ: quanquam non omnes. Nam Maldonatus in eum locum indignatur Catholicis quibusdam: in nostras partes euntibus, nec à nostris verbis abstinentibus. Et sane Lyranus nihil nisi consuetum annotauit, *Sicut,* inquit, *consueuerat facere ante passionẽ. Sic enim frangebat panem, ac si scinderetur cum cultello.* Hunc imitatus Stella, *In sola fractione est agnitus: vt intelligamus fractionem fuisse miraculosam, hoc est, quia frangebat panem manibus suis, sicut alij incidunt gladio. Solitum hunc frangendi modum fuisse credimus: & propterea discipuli ex consueto Iesu modo cognouerunt eum. Nam si hic modus frangendi panem non fuisset illi consuetus. nullum agnitionis testimonium afferrent, dicendo, quomodo agnitus fuisset ab eis in fractione panis.*

X. Sed disertius Dionysius Carthusianus, *Et factum est cum discumberet, id est, quiesceret & manducaret; cum illis accepit panem & benedixit, non tamen in suum corpus conuertit, sicut in Cœna, sed vt moris est benedicere cibum: in quo instruxit nos, vt ante refectionem benedicatur cibus & potus.* Ian-

senius Concordiæ c.146. *Hic autem iam res accidit noua, & obseruatione digna. Cum enim recumberet cum eis ipse pro more sibi familiari & proprio acceptum panem benedixit, fregit, & porrigebat illis: cumque id fieret, oculi eorum tenebantur in aspectu eius, & auditione sermonum eius, iam sunt aperti, ita vt cognoscerent eum.* Paulo post, *Sunt quidam qui existimant Dominum hic iam discipulis duobus sub specie panis suum porrexisse corpus quemadmodum Apostolis in vltima Cœna, eo quod id, hic Christus fecisse, quod in vltima Cœna cum Eucharistiam institueret: atque hinc certum desumunt argumentum, quo ostendant licere Eucharistiæ Sacramentum sub vna tantum specie suscipi & tradi. Ac quanquam ea sententia non est certa; imo nec multum verisimilis: tamen vt omnia Christi facta mysticum aliquid continebant, & abstrusum ita hæc Christi actio proculdubio sacri aliquid significabat.* Sed manifestissime omnium Vuidefordus contra Wiklefum art. 1. *Dico quod non habetur ex textu vel ex Glossa Lucæ vigesimo quarto, vel per antiquos doctores, quod ille panis, quem fregit post resurrectionem in sero coram discipulis, fuit consecratus, vel quod ille panis fuit Sacramentalis, vel conuersus in corpus Christi.* His addi potest Baronius, qui hanc enarrans historiam anno quadragesimo quarto, §. 193. de Eucharistia tamen neque χὺ neque μὺ, quam omissurum nunquam credent, nisi quibus ignotissimum eius ingenium. Sed & Iustinianus in prioris ad Corinthios 10. ea verba, *Panis quem frangimus exponens: Non simplicem fractionem intelligit, qualis erat illa, cuius meminit Lucas qua indigentium necessitati consulebatur, sed sacra & Eucharistica.* Notauit autem in margine loca ex Euangelij 24 & Actor. 22.

XI. Tertium ordinem faciunt Bellarminus & Barradius; qui vtrisque illis accedunt: nempe & asserentibus fuisse Eucharistiam: & negantibus. Quomodo? Nimirum neutram sententiam esse certam, vtramque verisimilem. Barradius in Concordiam Tom. 4. lib. 8. c. 12. *Vtraque opinio est verisimilis, vt Cardinali Bellarmino videtur: idemque existimo.* Bellarmini locum habes c. 24. lib. 4. de Eucharistia. Nihilominus vtramuis sententiam in presens commodum iste conuertit, quod post videro. Nam prius confutanda sententia contendentium Eucharistiam fuisse: cuius princeps Ioannes à Louanio. Habere putant tatiunculas: habere & veteres testes.

XII. Hesselius. Non inuenies, nisi me memoria fallat, vsquam in Euangeliis dici, Christum accepisse panem, benedixisse, & fregisse, nisi quando peculiarem mutationem circa eum fecit: vt quando bis panes multiplicauit, & pisces: & quando Sacramentum sui corporis consecrauit. Legitur quidem in conuiuiis multis fuisse, sed nusquam accepisse panem, benedixisse, ac fregisse.

XIII. Mirum argumentum! cui nulla impudentia est ausa conclusionem attexere. Quid hoc est? Nusquam alias Christus accepit, benedixit fregit, nisi vt mutationem faceret. Ergo nunc mutationem fecit. Atqui consequentiæ fulcimentum assumi oportet hoc axioma: Nunquam Christum accepisse, benedixisse, fregisse, nisi vt mutationem faceret. Quod axioma primum non est verum. Atque adeo argumentum non sumit nisi, nunquam factum alias. Non sequitur autem, si nunquam alias factum, etiam tunc factum esse. Exempli gratia. Nunquam alias Christus acceperat, benedixerat, fregerat, ad instituendum Sacramentum: Ergone qua vespera traditus est, non iustituit Sacramentum? Et vero hoc tanto magis, quanto securius illi, Lyranus, Stella, Carthusianus, Iansenius asserunt, accepisse, benedixisse, fregisse Christum, more consueto: qui prorsus esse nequit Sacramenti conficiendi. Quis enim dixit consueto factum, quod nunquam nisi semel?

XIV. Præterea, quid illud est; Nunquam factum nisi vt peculiariter mutaret? Nam hoc quidem aut Latine loqui non est; aut est falsum. Etenim sexto Ioannis nemo vnquam mutationem nominauit: Euangelista nullam indicauit: sed tantum multiplicationem: quæ nulla in Eucharistiæ Sacramento. Et est tamen hoc commentum non exigui momenti: quia enim & Ioannis 6. & in Institutione Eucharistiæ mutationem commentus est; voluit intelligi, nunquam sic egisse, nisi vt mutaret. Bœotij crediderint; Sophistis si forte minime malis. Quod si mutationem contendat esse à pauciorib us in plura: relegandus erit Sophista in eorum ordinem, qui niuem dicunt esse nigram: & vocabula non nisi suo arbitrio æstimari volunt.

XV. Denique ad mutationem Eucharisticam ita loquutus est: ita fecit, vt nunquam sic loquutus, sic fecisse inueniatur alias; at ne hic quidem. Accepit, benedixit, fregit alias; fateor; sed nec sic benedixit; nec sic fregit, vt in Cœna. Nunquam benedicendo dixit, *Hoc est corpus meum, hoc est sanguis meus*, nisi omnino semel in vita. Nisi forte cui libeat somniare, quę nusquam legit. Quod si libet: cur non dicamus Ioannis 6. ita fuisse enunciatum? Quod si nemo audet, quia nullus Euangelista dixit: sumus in tuto, vt Emaunte non sit dictum; quia nemo testis. Et qui sunt aduersarij vt nobis imperent hic somniare, ibi non somniare pro suo arbitrio?

XVI. Rursus Hesselius. Huc accedit, quod huic benedicto pani, fracto, & distributo scriptura tribuat peculiarem effectum, nempe ablationem impedimenti Satanici ne cognoscerent Christum: quodque discipuli intellexerint pani sanctificato eum effectum tribuendum: narrantes se cognouisse in fractione panis; hoc est per panis benedicti, & fracti porrectionem. Maldonatus; Accedit miraculum, quod in fractione panis, ab illis, qui tot cum ante sermonibus non cognouerant, cognitus est. Quod alia ratione quam Eucharistiæ virtute factum esse non potest.

XVII. Prætorium edictum est. Sic enim Maldonatus solet putare se natum non ad disputandum: sed ad decernendum: quasi summum censorem vniuersorum hominum; Superbissimus bipedum: id est Iesuita. Non potuit fieri, inquit, nisi Eucharistiæ virtute. Quasi vsquam constaret Eucharistiæ virtutem eam esse. Quasi nusquam constaret aliter agnitum Christum. Imo sic sperant se felicissime imposturam facturos, si audacissime asserant, quæ nusquam lecta, nusquam visa. Imo sint contra omnem experientiam. Scilicet aut non agnoscebat Maria, aut Cœnam sumebat, cum dixit, *Rabboni* Ioannis 20. aut Ioannes ipse, cum Petro dixit, *Dominus est:* Ioannis 21. Quid? quod hæc ipsa agnitio alias nusquam facta legitur in eius Sacramenti administratione? Et contendent adhuc pertinacissimi homines non posse fieri aliter?

XVIII. Imo potuisse aliter facile est conijcere; vel naturali motu, vel supernaturali. Priori modo cum signis quibusdam obseruatis reuocata fuit memoria. Hoc voluerunt, quicunque dixere solitum à Christo sic manibus frangi panem, quomodo alij cultro; Lyranus, Stella, alij. Dicamne ridicule? Sic censet Maldonatus, *Quod autem*, inquit, *apud quosdam, qui non mali habentur autores, lego propterea Christum in fractione panis cognitum fuisse, quod panem ita diuisisset, non quasi fregisset manibus, sed quasi cultro scidisset, tam simile apparet esse figmenti, vt ridendum magis, quam resellendum videatur.* Et sane importunum est pro arbitrio fingere miracula.

XIX. Itaque modestius, qui ex ipsa actione argumentum petunt. Carthusianus, *Habuit enim Saluator consuetudinem, sic accipiendi, benedicendi, frangendi, distribuendique panem, vt ex Euangelio comprobatur, sicut dum turbas refecit ex quinq; panibus hordeaceis, & postmodum ex panibus septem.* Lucas Brugensis, *Benedictum panem cum discipuli accepissent, incitati fuerunt, vt fixis oculis attentius Dominũ intuerentur: quod dum facerent præbuit ipse eis natiuum vultum manifeste conspiciendum, omni impedimento sublato: quemadmodum Mariæ Magdalenæ, simulatque proprio nomine eam appellasset.*

XX. Nec minus probabiliter Caluinus coniecit fuisse Christo particularem quendam precandi ritum: quo obseruato discipuli redierint in memoriam Magistri. Sicut prior Euthymius, *Quum vidissent assuetam ac cognitam panis benedictionem: nam tunc permissi sunt vt eum agnoscerent.* Et si Maldonatus ferre non potuerit suo more impotentius, quam verius: vtpote cui plerumque summa ratio improbandi, odium personarum. Quanquam his rationibus videri voluerit agere. Primo non esse credibile habuisse proprium ritum benedicendi, cum etiam Eucharistiam instituens, quantum potuerit ad communem se Iudæorum ritum accomodauerit. Secundo non dissimulaturos fuisse Euangelistas, nec tacituros fuisse Pharisæos. Tertio, alia fuisse ei magis propria, vocem, lineamenta oris, doctrinam, & Scripturarum explicandarum rationem; vnde tamen non fuerit cognitus.

XXI. Quæ omnes nullius sunt momenti. Nam etsi accommodauerit se Christus Iudaicis ritibus, tamen non absolute: verum quantum potuerit. Hoc autem satis est, vt benedicendi ritum habuisse dicatur peculiarem. Nam alias habiturus prorsus eundem. Quanquam nihil etiam obstat, quominus in similitudine rituum, priuata ratio fuerit benedicendi: quæ non ad ritus conuiuij, sed ad formulam precationis pertinet potius. Quomodo inter Christianos liberæ sunt precationum conceptiones, etiam in similibus causis. Vt nulla fuerit aut Euangelistis causa peculiariter hanc diuersitatem annotandi, aut Pharisæis etiam carpendi. Magis propria alia fuisse non diffitear: sed quæ ad oculos pertinebant, habes summota ab Euangelista, qui expressit oculos impeditos. Quæ ad aures, quis miretur minus efficacia fuisse, quam quę ad oculos? Doctrinam, & explicationem Scripturarum, habes jam mouisse corda, ex diserta confessione, *Nonne cor nostrum ardebat in nobis dum loqueretur nobis in via, & dum adaperiret nobis scripturas?* Scilicet nemo obseruauit, vnquam pluribus indiciis perfici, quod singulis non possit.

XXII. Et tamẽ si tantopere displicet hic reminiscentiæ motus naturalis, quanquam facillimus atque vsitatissimus: per nos quidem licet ad supernaturalem confugere; in quo quid sit incommodi equidem videre nequeo. Vt Christus videlicet sua vi arcana, & tum maxime operante, cum minime videtur, aperuerit & oculos & mentem, quæ antea tenebantur, ne viderent, quod videbant. Nam phrasis illa, ὁ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου *in fractione panis*, nihil habet, quo magis instrumentum cognoscendi denotet, quam circunstantiam cognitionis; vt hæc acciderit tum cum panis frangeretur: quomodo Syrus expressit כד קצא לחמא *dum fregit panem.* Quam interpretationem sequutus est Beza in Annotationibus: imo etiam Franciscus Lucas.

XXIII. Sed præcipuum firmamentum est in Veterum testimoniis quibusdam. Primo Augustini, tertij de Consensu Euangelistarum capite 25. *Oculis eorum acciderat aliquid, quod ita manere permissum est, vsque ad fractionem panis, certi mysterij causa, vt eius in eo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, sicut Luca narrante monstratur. Pro merito quippe mentis eorum adhuc ignorantis, quod oportebat Christum mori: & resurgere, simile aliquid eorum oculi passi sunt; non veritate fallente, sed ipsis veritatem carere non valentibus, & aliud quam res est opinantibus; ne quisquam se Christum agnouisse putet, si eius corporis particeps non est, id est Ecclesiæ, cuius vnitatem in Sacramento panis commendat Apostolus, dicens, vnus panis, vnum corpus multi sumus, vt cum eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Aperirentur vtique ad eius cognitionem, remoto scilicet impedimento, quo tenebantur ne eum agnoscerent.* Et paulo post, *Non incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à Sathana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus: sed tamen à Christo est facta permissio, vsque ad Sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.* Secundo habent Theophylactum in Lucam, *Insinuatur autem & aliud quiddam, nempe quod oculi eorum qui benedictum panem assumunt, aperiuntur vt agnoscant illum. Magnam enim & indicibilem vim habet care Domini.* Habent tertio autorem operis imperfecti in Matthæum homilia 17. *Quod autem Sacerdos de manu sua dat, non solum sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est: quoniam hoc non solum detur quod videtur, sed etiam illud quod intelligitur: De sanctificato ergo pane licet, & animalibus tactare, & infidelibus dare, quia non sanctificat accipientem. Si autem tale esset quod de manui Sacerdotis accipitur, quale est quod in mensa manducatur, omnes de mensa manducarent, & nemo de manu Sacerdotis acciperet. Vnde & Dominus in via non solum benedixit panem: sed de manu sua dedit Cleopha, & socio eius.*

XXIV. Hos tres solos testes nominare potuerunt. Sed nos verius putamus illud Videfordi, non haberi per antiquos Doctores eum panem fuisse Sacramentalem id est Eucharisticum: non tantum, quia tam pauci sint; sed etiam quia ne ipsi quidem ita dicant. Solus Augustinus dixit *Sacramentum panis*: verum nemo ignorat quam late soleat vti eo nomine, pro re quacunque in qua sit aliquid arcani, vt alibi frequentissime. Tractatu in Ioannem 17. de piscina subito turbata, *Credas hoc Euangelica virtute fieri solere, non tamen sine significante aliquo Sacramento* Post, *Videamus proinde iam, quo Sacramento iste languidus curetur à Domino.* Iterum, *Portamus proximum & ambulamus ad Deum: sed eum ad quem ambulamus nondum videmus: ideo & ille nondum nouerat Iesum. Sacramentum hoc commendatum est, quia in eum credimus quem nondum videmus.*

XXV. Itaque Augustino Sacramentum panis, non significat, eum panem fuisse Sacramentum Eucharistiæ: sed in eo pane fuisse aliquid mystice significatum; & altius quam quod gestũ sit. Quid autem illud? Ipse doceat.

De

De tempore serm.140. *Eia fratres, vbi voluit Deus agnosci? In fractione panis. Securi sumus: panem frangimus, & Dominum agnoscimus, Noluit agnosci nisi ibi, propter nos, qui eum non visuri eramus in carne, & tamen manducaturi eramus carnem.* Imo ne longius petamus, quam ab ipso illo loco, *A Christo facta est permissio, vsque ad Sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata remoueri intelligitur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.* Mens facilis. Sicut illi, in illa fractione panis Christum agnouerunt corporaliter: sic nos in frangendo pane Eucharistico Christum agnoscimus spiritualiter. Nempe, inquam, hoc mysterium: hæc illa altior, & reconditior consideratio: hoc illud Sacramentum. Itaque quomodo agnitio corporalis, alia est ab agnitione spirituali, sic fractionem illam panis, aliam oportet esse ab hac nostra fractione. Non igitur vtrumque Eucharisteam.

XXVI. Quam rationem omnino necesse est Theophylacti esse. Recte enim potuit significari per apertionem oculorum in illa fractione, agnitio Domini in Eucharistia: indeq; magna vis carnis Christi: etiam si illa fractio, non sit hæc caro: imo non sit panis Eucharisticus.

XXVII. Nec aliter concipiendus ille autor operis imperfecti. Qui nusquam profecto dixit, illam fractionem ine Emaunte fuisse Eucharisticam: sed ideo in ea voluisse Christum agnosci; vt illud insinuaretur mysterium, cuius titillatus est subtilitate: quam ego profecto non exacte capio: atque laborem facile aliis permitto. Addo tantum huic fractioni panis, alteram copulari ex Pauli in naui; quam tamen constat non fuisse Eucharisticam. Quanquam in hac ipsa prop. ium addidit commentum, à Paulo fractum hunc panem datum fuisse in manus Lucæ; quod neque Lucas ipse dixit, neque alius quisquam.

XXVIII. Hoc esse mentis illis testibus vidit Iansenius, *Vt omnia Christi facta mysticum aliquid continebant & abstrusum, ita hæc Christi actio procul dubio sacri aliquid significabat. Nihil autem aliud conuenientius intelligi potest significasse, quam sacri eius corporis dispensationem quam sub specie panis simili, qua modo vsus est actione, Apostolis paulo ante commendauerat, quam & in multiplicatione panum simili actione olim mystice suis commendauit, Itaque effectu hic subsequuto commendare fidelibus Dominus voluit vim Eucharistiæ digne susceptæ, nempe quod per eam oculi hominum illuminantur ad cognitionem Iesu* Paulo post, *Ex quibus Theophylacti & Augustini sententiis apparet multi, illos sensisse Dominum iam impertisse suis Eucharistiæ Sacramentum: verum magis intelligendum eos Sacramenti mentionem fecisse, quod illud hic à Domino mystice fuerit commendatum & insinuatum.* Bellarminus hanc explicans Iansenii sententiam, *Augustinus, Beda, Theophylactus, hoc tantum docere videri possunt, nempe fuisse in illa panis benedictione mysterium quoddam, quo significaretur vtilitas Eucharistiæ. Quomodo etiam loquitur Innocentius tertius libri 6. de mysteriis Missæ capitibus septimo & nono.*

XXIX. Itaque nihil habent prorsus Papistæ, quo persuadeant fuisse tunc temporis Eucharistiam celebratam. At nos contra solidum argumentum: Nullam Eucharistiæ distributionem esse; nulla præcedente legitima Eucharistiæ consecratione. Hic vero nullam istam præcessisse. Quare neque vllam illam esse sequutam. Maiorem probari non est opus, notam ex institutione, confirmatam consensu etiam Papistarum. Minor etiam non potest esse ambigua. Nulla enim Eucharistiæ legitima consecratio est solius panis sine calice. Quod constat, tum ab eadem institutione: tum ex vsu Ecclesiæ; tum ex confessione Papistarum. Ast hic nullam fuisse calicis consecrationem, iisdem constat argumentis, quibus disputant aduersarij nullam fuisse calicis distributionem. Nam nec Lucas vllius calicis consecrati magis meminit, quam distributi: neque etiam locum ei vllum reliquit. Breu m benedixit Christus panem: hunc eundem statim fregit suo more: in fractione agnitus disparuit. Vbi ergo calicem consecrauit, aut quando? Scilicet post quam disparuit.

XXX. Verum esto, inquiunt: nulla fuerit Eucharistia; tamen, inquit Iansenius, etsi non omnino efficax: probabile saltem hinc sumitur argumentum, quo defendatur receptum iam Ecclesiæ vsum communicandi laicis Sacramentum Eucharistiæ sub vna specie, tum quod hic locus ab antiquis Catholicis de Sacramento Eucharistiæ sit intellectus; vnde patet illos intellexisse Sacramentum istud sub sola panis specie confieri posse, cum sicut calicis non fit mentio, ita etiam eum non fuisse porrectum constet ex eo quod mox euanuisse dicitur ex oculis eorum. Tum quod hoc Sacramentum cum sua efficacia hic saltem fuerit insinuatum, etiam si vere non fuerit iam datum. Et Iansenio consentit Bellarminus.

XXXI. At nos negamus, si non fuerit celebratio Eucharistiæ, legitime inde concludi Eucharistiam communicandam subducta altera specie. Ratio facilis: quia nunquam auditum eandem rationem esse signi, & significati. Exempli gratia signum fuit Eucharistiæ agnus Paschalis, qui caro fuit: an sequitur in Eucharistia vtendum carne? Breuiter ergo dicimus, si fuit in hoc conuiuio aliqua adumbratio Eucharistiæ: non fuit tamen adumbratio signorum: quæ qualiave esse debeant: sed tantum efficaciæ. Non sequitur autem si efficaciam signarint vno signo; ideo in Eucharistia vnicum debere esse signum. Quin amplius; etiam si inuuatur tota efficacia Eucharistiæ esse in vno pane; tamen negamus non nisi panem in Eucharistia participandum. Ratio certa negandi: quod Eucharistia metienda sit ex institutione: hæc autem non tantum efficaciam doceat, sed etiam vsum præscribat. Et denique efficacia, nec seorsim panis sit, nec seorsim calicis: sed in solidum vtriusque.

XXXII. Sic illi infeliciter. Nos contra ad huc constantius: etiam si concederemus in hoc actu consecratum fuisse panem Eucharistico more, tamen adhuc negaremus sequi institutam communionem diminutam. Primum enim cur communionem potius, quam sacrificium? Nam profecto non distinguitur à Luca communio à Sacrificio. Itaque si verum, tam sacrificauit Christus sine calice, quam communicauit. At non patiuntur aduersarij institutum Sacrificium sine sanguinis specie. Cur ergo magis communionem? Alterutrum dent necesse est; vel hoc ineptum esse, si communionem dedit sine calice; Ergo communionem legitime dari solius panis. At hoc sanum, si sacrificauit sine vino: Ergo Sacramentum legitimum esse solius panis. Quod si neutrum velint, videbunt omnes, solam illis dominari pertinaciam, imo malignitatem.

XXXIII. Imo rursus aliter. Nullum extraordinarium factum, trahendum in exemplum, multo minus in legem. At hoc est extraordinarium factum. Inepte igitur in legem assumptum, aut exemplum. Patet minor: quia quod nullus datus sit calix, per accidens factum: nempe quia Christus disparuit repente: quæ disparentia prorsus accidentaria est: nulla modo pars vlla institutionis. Quomodo Sacerdotem sacrificantem imaginantur ipsi Papistæ posse vel expirare ante inchoata mysteria calicis: vel oborta quadam subitanea infirmitate impediri. Siccine abistis Papistæ regulam desumant legitimæ celebrationis?

XXXIV. Supersunt duo loci ex Actor. 2. & ex 20. in quibus agi de Cœna Domini prolixe concedimus. Syrus ita vertit: Caluinus assensit omnino, & Bulingerus, & Gualterus, & Piscator. Latius Beza & Aretius interpretantur Agapas, sed quatum potissima pars esset Eucharistia. Itaque hinc sane nulla controuersia esto. Quid ergo? Solo tunc pane vsos negamus Apostolos: sed Lucam ab vna parte Synecdochice totam actionem denominasse; pro more. Nam certe Actorum vicesimo septimo Lucas non nisi fractionem panis nominauit; qui tamen epulum describit reficiendis corporibus, quæ jam multum jeiunium tolerauerant; vt vetisimile non sit, neminem bibisse: cum tamen natura doceat famem non esse absque siti.

XXXV. Et sic Actor. 2. *Quotidie perseuerantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exsultatione, & simplicitate cordis.* Nam hæc verba etsi Salmero iterum de Eucharistia interpretetur: tamen aliter omnes ferme alij. Theophylactus. Τὸ δὲ κλῶντες ἄρτον τῶν πολλῶν αὐτῶν ἐγκράτειαν καὶ λιτότητα δηλοῖ τῆς τροφῆς. μετελάμβανον γὰρ φησὶ τροφῆς, ἀλλ' οὐκ ἐτρύφων, *Illud autem panem frangentes, magnam illorum temperantiam significat & victus tenuitatem. Sumebant enim,* inquit, *cibum non autem delicate viuebant, ac genio indulgebant.* Oecumenius, Τὸ δὲ κλῶντες ἄρτον, εἶπεν ἵνα τὸ εὐτελὲς καὶ αὐτόσκευον ὑπεμφήνῃ αὐτῶν τῆς διαίτης· ἄρτον γὰρ κλῶντες μετελάμβανον τροφῆς, ἀλλ' οὐκ ἐτρύφων, *Illud, frangentes panem, dixit, vt demonstraret parcitatem ac facilitatem victus eorum: panem enim frangentes sumebant cibum, non autem delicias sectabantur.* Chrysostomus. Τὸν ἄρτον ἐμοὶ δοκεῖ λέγων καὶ τὸν νηστείαν ἐνταῦθα σημαίνειν, καὶ τὸν σκληρὸν βίον. τροφῆς γὰρ οὐ τρυφῆς μετελάμβανον, *Panem dicens, videtur mihi hoc loco ieiunium significare, & austeram vitam: simul enim accipiebant alimentum non delicias.* Caietanus, *Significatur per hoc, quod per singulas domos familiarum conuersarum ad Christum fiebat distributio panis, conuenientibus istis ad istam, & illis ad illam domum: ita quod accipiebant cibum sibi datum. Modus enim explicatur quo fiebat distributio cibi tantæ multitudini in diuersis habitaculis.* Denique Lorinus, *Existimo de Eucharistia non esse sermonem: quoniam superius paulo ante de illa sermo habitus est: sed vel de victu, qui distribuebatur singulis, prout cuique opus erat, vel de conuiuio quod ἀγάπας appellabant.* Adde Richeomum lib. 4. de Missa cap. 61. Et Iustinianum in 10. prioris ad Corinthios paulo ante recitatum. Quis porro persuaderi sibi patiatur in hac quantacunque victus tenuitate; in his conuiuiis nullum potui locum fuisse? Necesse est igitur per panis fractionem σωεκδοχικῶς intelligi etiam alteram partem τῆς τροφῆς.

XXXVI. Et sane Humbertus ille de sylua candida contra Pectoratum, *Quinimo sicut Lucas narrat. Erant fideles perseuerantes in doctrina Apostolorum & communicatione fractionis panis. Quæ communicatio qualiter & quibus diebus fieret, post pauca demonstrat dicens. Quotidie perseuerantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem sumebant. Ecce verax Euangelista testatur sub Apostolis fideles quotidie orasse, & panem fregisse. Et vos qui estis, qui dicitis duobus tantum diebus hebdomadis Missam perfectam fieri debere? reliquis vero quinq; imperfectam? Nempe hic in panis fractione & communicatione, non nisi perfectam actionem Missæ debemus accipere.* Denique Iustinianus in 12. prioris ad Corinthios, *Quemadmodum superiori capite ex altera cibi specie vtramq; significauit: ita etiam hic ex specie potus integrum Sacramentum indicare voluit.* Viden? ipsis testibus Papistis probari nostram Sacramentis, *Panis benedictio,* inquit, *id est Eucharistia.* Neque, enim, puto, è Sacramentorum numero explodi calicem voluit, vt apud Papistas à communione.

XXXVII. Sed & argumentum in promptu: quia nisi succurrat Synedoche: Ergo his iisdem locis constabit non tantum communionem, sed etiam consecrationem ipsam factam in vna duntaxat specie: cum omnino alterius non meminerit Lucas: aut etiam sequetur, consecrationem nullam omnino fuisse, quandoquidem sola fractio nominetur, quæ differt à consecratione; non minus, quam panis à calice. Nam impudenter Karnkouski dixit Lucam asserere, *Paulum non solum consecrasse, verum & gustasse.*

XXXVIII. Synedochen hanc nullo quod viderim impugnant argumento. Duntaxat hoc nostrum conantur infirmare: nam de testibus nihil dicunt. Primum igitur negat sequi consecrationem factam sine poculo, Bellarminus; cui assentit Vasques. Ratio, quia Lucas describat, non quid Apostoli, sed quid populi facerent. Apostolos igitur vtramque speciem consecrasse, sed populis in vna specie ministrasse. Id confirmat, quia plurimi Hierosolymis essent Christiani, ad certum tempus Nazaræi, non bibentes vinum: quos neque sit credibile contra votum bibisse, neque probabile abstinuisse, à communione. Quare probabilissimam coniecturam esse, ideo Lucã solum meminisse fractionis panis, quod ab ea sola specie nulli abstinerent.

XXXIX. Sed hæc non fuit Bellarmino digna subtilitas. Primum enim vnde habet Lucam loquutum non de Apostolis, sed tantum de populo? Certe in Discipulis Apostoli. Sed vt id mittam, nego sermonem esse de eo quod plebs fecerit. Nam fractionem nunquam illa fecit: sed is à cuius manu panis acceptus. Sacerdotis, inquam, munus fuit panem frangere: quomodo in prima institutione nemo Apostolorum fregisse dicitur, sed duntaxat Dominus; quem concedunt aduersarij duodecim partes fecisse. Porro etsi in 2. Actor. codices Latini legant, in communicatione fractionis panis: tamen ne in eo monstra suo more sectetur Sophistice, Græca veritas habet *in communicatione & fractione panis.* Et vt hoc ipsum non vrgeam; tamen 20. legitur diserte, discipulos conuenisse ad frangendum panem; eodem sensu vel ipsis testibus Papistis, qui vtrumque locum citant ad idem probandum. Sed & Lorinus in 2. Actor. *Indicat fractionis nomen,* inquit, *consuetudinem antiquam partiendi Sacramentum pro adstantibus, siue manu, siue potius cultro.*

XL. De Nazaræis, festiue Lorinus eodem loco, *Nolim,* inquit, *vim adeo*

magnam hoc in argumento ponere, quoniam modicitas vini, nec nocet nunc celebrantibus, etiam si vouerint abstinentiam eius. Sunt enim Papistæ exactissimi culicum cribratores. Sed nobis subtilitas non satisfacit, qui Apostolos existimamus fuisse rudiores, quam vt tanta mysteria conciperent. Quid ergo? Nempe tam putamus verisimile propter Nazaræos dictum discipulos perdurasse in fractione panis: quam Esaiæ 58. *Frange esurienti panem tuum.* Eum vero quis putet à tam raro contingentibus ordinem denominatum. Nam neque in Iudæis passim Nazaræi erant; & inter Christianos tam pauci; vt omnino semel occurrat. Euge dignam obseruationem ex qua mensuretur Ecclesiæ politia.

XLI. Hesselius. Non est certum hanc fractionem panis statim post consecrationem factam esse, siue in Missa. Potuit enim esse communio sub sola panis specie ex præsanctificatis: qualis est hodie parasceues in Romana Ecclesia, & per multos dies Quadragesimæ, apud Græcos, & quotidie nunc apud infirmos.

XLII. Non est certum, inquit: & potuit esse. Quasi certum esset quod ipse potius somniauit: & non potuerit esse, quod nos docemus. Quis istas ferat intemperies? Ex coniecturis, ex mere contingentibus diuinationibus oppugnari argumentum ab institutione? Quid? nonne potuit esse, vt olim vitiosam pecudem aliquis immolaret? Ergone permissum concludas? Sed seuerius, nego potuisse vllam tum temporis communionem esse ex præsanctificatis: nam id inuentum sero Christianis cognitum. Quanquam hanc ipsam communionem fuisse ex pane solo, nisi longe serius, postea docebo esse falsum. Videlicet non cogitauit sophista se Rempublicam Platonis, metiri ex fece Romuli: tam verisimiliter, quam si à Christo vsurpatum crustulum illud furfuraceum diceret, quod nunc in vsu est apud Papistas, & quidem appicto crucifixo. Tam nihil pudet hoc genus homines.

XLIII. Adiamus celsius aliquod Theologiæ genus ab eodem Hesselio. Demus, Christum sub sola specie panis Sacramentum corporis & sanguinis sui consecrasse. Quid inde absurdi consequetur? Licere scilicet, quantum est ex jure diuino vnam tantum speciem consecrare. Sed id non esse absurdum docent Alexander de Ales, & Adrianus sextus.

XLIV. Et speret quisquam ab his Sophistis obtineri quicquam posse iusti & æqui? Qui instar indomitorum equorum in præcipitia sese dent potius, quam vt freno duci se patiantur? Non potest satis pro meritis declamari in tantam impudentiam. Vide. Nos dicebamus, absurdam esse vnius speciei tantum consecrationem. Iste negat. Quo argumento? Quia vnus aut alter Sophista aliter senserit. Itane? inquam. Quia vnus, aut alter negauit Solem esse maiorem terra: ideo concludendum Astrologis nullum id somnium esse? Et quia vnus, alter, tertiusve negauit sub Zona torrida habitari posse; ideo Cosmagraphi non disputent in oppositum? Et in Theologia, Deum immortalem! quodnam hoc principium futurum est; vt quicquid siue Scriptura docuerit, siue plures asseruerint, tamen nihil sit incommodi si vnus & alter in oppositum sit alucinatus?

XLV. Cæterum Vasques disputatione centesima vicesima tertia, cum recitauit capite primo sententiam eorum qui dixerunt, *In consecratione alterius speciei solum integram rationem sacrificij reperiri.* Et altero, sententiam dicentium, *Sacrificium Christi incruentum institui potuisse in consecratione vnius tantum speciei: verum reipsa in consecratione, & desitione vtriusque substantia institutum fuisse:* Tertio tandem, *Probabilior sententia,* inquit, *in duobus posita est. Alterum est, tam ratione Sacramenti, quam Sacrificij, vtriusque speciei consecrationem ex iure diuino necessariam esse, vt etiam ex licentia & dispensatione Pontificis, vna tantum consecrari non possit: alterum est ratione sacrificij ita essentialiter à Christo positam fuisse in consecratione vtriusque speciei, nulla habita ratione conuersionis, vt in consecratione alterius commode constitui non potuerit.* Modestiam nota Iesuitæ, non ausi præcise determinare quæstionem, sed tantum probabiliter.

XLVI. Sed Thomas non tantum quæstionis 80. articul. 12. in 3. dixit, *Ex parte ipsius Sacramenti conuenit, quod vtrumque sumatur, scilicet & corpus, & sanguis: quia in vtroque consistit perfectio Sacramenti: & ideo quia ad Sacerdotem pertinet hoc Sacramentum consecrare & perficere, nullo modo debet corpus Christi sumere sine sanguine.* Et paulo post, *Repræsentatio Dominicæ passionis agitur in ipsa consecratione huius Sacramenti, in qua non debet corpus sine sanguine consecrari.* Sed etiam quæstionis 74. articulo 12. *Nec propter defectum alterius est vnum tantum sine altero consecrandum: quia non esset perfectum Sacramentum.* Dominicus Soto in 4. distinctione 9. quæstione 1. articulo 1. *Addit D. Thomas, quod vbi altera defuerit materia, neutiquam altera sola consecranda est, videlicet panis vbi non est vinum, vel vinum vbi non est panis, consecretur. Esset enim hoc immane sacrilegium, atq; adeo nullam ob causam committendum, eo quod Sacramentum maneret imperfectum.*

XLVII. Possunt longe plurimi testes conferri. Sed enim, quid animi fuit Hesselio, à communi, vsitataque suæ Ecclesiæ sententia diuertere ad aliam, cuius duos ad summum assertores potuit nominare? Aut quomodo sperauit futurum cuiquam sano verisimile, secundum Alexandum de Hales, & Adrianum, fuisse ab Apostolis celebratum Sacramentum, quam secundum Vasquem, cuius verisimilior est opinio? Sed Thomæ & aliorum sanior doctrina est, non verisimiliter, sed certo asserentium, nullo modo debere consecrari vnam speciem absque altera: quod nos certe persuasissimum habemus multo religiosius Apostolos obseruasse, apud quos summa fuit autoritas Christi, quam vllum Papistam Missificum, qui nihil crepare solet, quam autoritatem suæ Ecclesiæ.

CAP. III.

De exemplis traditæ vnius speciei, præter Scripturam.

I. SAtisfactum ex locis Scripturæ: & ostensum nullam iis vim esse ad probandum communione diminutam. Supersunt exempla variarum obseruationum in historia Ecclesiastica: vnde videri volunt non tam pugnare; quam triumphare. Ast ego contra nego non tantum triumphare; sed ne pugnare quidem.

II. Et primum quidem manifestum est nullum omnino proferri exemplum prohibiti calicis, vlli vnquam fideli siue è clero siue è populo. Atqui hoc maximi momenti est: & vehementissimum indicium his armis ne pugnari quidem. Neque enim Papistæ hos intra se cancellos continuere, vt permitterent vtrumque morem: sed in tyrannidem manifestam exeuntes, omnino omnibus interdixere alterum. Aristotelis fidem! hoccine disputare est? Liciuit olim alteram speciem sumi: Ergo deinceps altera interdici debuit: Id paucis mihi fuit indicandum. Auditoribus prolixius considerandum est. Sed nunc progrediar vlterius: negans vllum exemplum proferri aut vllius communionis dimidiatæ; aut saltem legitimũ.

III. Nam legitima quis dixerit, quæ improbata? Atqui primum fraudes hæreticorum omnino necesse est improbari. Non fraudes futuras alioquin. Manichæi sumebant panem, abstinebant à calice. Ita sane. Sed & Aquarij sumebant panem, vinum respuebant. Tu hinc concludas legitimum esse vsum solius aquę? Artotyritæ caseo vtebantur. Ergo ne hinc momenti aliquid ad interpretandam institutionem Eucharistiæ? Videte, Papistæ, quantæ vos agant intemperiæ; qui recusato exemplo Christi, exemplo Pauli, exempla obtruditis hæreticorum. Nam quod fingitis Manichæorum fraudem fuisse, vt imitarentur Catholicos accipientes panem, à vino abstinentes; antea confutauimus.

IV. Sed & delatam domum Eucharistiam, testantur ipsi Papistæ: non tantum antiquatam; sed etiam cum ignomina. Durantus Tholosanus libri secundi capite quinquagesimo quinto, *Consuetudinem Eucharistiam domum deferendi, seipsumque communicandi, quam persecutio infidelium, occlusio templorum, & inopia ministrorum olim fecerat, antiquauit* Ecclesia. Idem plenius libri primi capite decimo sexto, *Hæc consuetudo, Eucharistiam domum deferendi, quam persecutionis tempestas introduxerat, tandem antiquata fuit, tum ex Concilio Toletano primo, Canone quarto. Si quis autem à Sacerdote acceptam Eucharistiam non consumpserit, velut sacrilegus propellatur. Cæsaraugustano Canone tertio, his verbis. Eucharistia gratiam si quis probatur acceptam non consumpsisse Ecclesia, anathema sit in perpetuum.*

V. Eadem ratio communionis infantium, quam omnes Papistæ improbant, & refutant argumentis sumptis ab institutione, id est, natura Eucharistiæ. Thomas parte 3. quæst. 80. art. 9. ad 3. Caietanus in eum locum: præter alios nominatos libri præcedentis cap. 3.

VI. Quanta, quæso, mutatio facta tam pauco tempore? Qui nolebant hanc controuersiam iudicari exemplis Christi, & Apostolorum: nunc, nunc hanc ipsam rem iudicari volunt exemplis, quæ tamen ipsi: ipsi, inquam, coguntur improbare. Næ id genus est humilitatis Christianæ valde recens. Vtinam ne diuturnum: longe nos aliter, qui non tantum illa obtendimus Christi, Apostolorumque nunquam satis laudata exempla, nobis, quidem arbitris: at certe vel Papistis censoribus non damnata. Sed etiam ex Ecclesiæ historia selegimus ea, quæ nemo hactenus culpare potuit: quibus ipsi Papistæ solum temporis discrimen opposuerunt; quia nunc prohibitum sit, quod nunc permissum.

VII. Illa non sunt legitima. Nunc nego vllum dari communionis dimidiatæ in consuetudine publica Ecclesiæ. Et percurro singula. In fraudibus hæreticorum, actum iam de Manichæis ex Leone: ex quibus confirmata fuit potius communio integra, quandoquidem alias nunquam forent deprehendendi. Macedonianam illam mulierem, aut mire supinos oportet esse; aut mire impudentes, qui obiiciunt. Quid enim? Panem accipit, velut oratura procumbit: alium accipit ab ancilla furtim: ei dentes admouet, sentit lapidem: confitetur delictum. En tibi communionem vnius speciei. Ita sane, inquam. Sed cuiusmodi? Publicene institutæ? an saltem publice toleratæ? Minime gentium. Sed priuati casus. Nihil enim Sozomenus recitat, quid illa aut fecerit aut facere voluerit circa calicem. Sed quid acciderit post sumptum panem. Nam hic solus sumebatur è manibus Sacerdotis: calicem Diaconi ministrabant. Ergo sumptum panem illa statim finxit edere? nimirum quia sic soleret fieri, comedi, inquam, panis antequam accederetur ad calicem. Interea illud accedit. Quomodo si quis vnquam Sacerdos deliquium passus est (nam & ita aut fingunt, aut obseruant fieri posse) post sumptum panem: ille profecto non sumpsit calicem: an propterea consuetum Papistæ dicent apud se Sacerdotem non sumere vtrumque? Ridiculum. Et aliter. Nõ sumpsit calicẽ; quanquam nemo dixit: sed esto: At eadem mutauit panem furtim, an quia hoc moris esset inter Catholicos?

VIII. Sequitur reseruatio Sacramenti. Sed hæc publica est, vel priuata. Publicam dico Presbytero factam & in templo. Priuatam in priuatis domibus. De publica dictum alias; & negatum esse ab initiis. Sed nunc certum non pertinuisse ad publicam communionem, nec vnquam legi peracta consecratione plebi oblata fuisse, ea quæ reseruata fuissent, potius quam quæ recens consecrata. Quod probat vel ille ritus, quem dicunt præsanctificatorum, qui non vsurpatus; nisi cum nulla consecratio fieret. Vnde vt maxime consequens esset prohibendum calicem, iis qui priuatim communicarent: cum tamen funditus sit sublatus.

IX. Præterea nego solum panem fuisse conseruatum. Apparet primum ex Iustino, à quo Bellarmino ipsi repetita autoritas conseruationis: is enim ad absentes delatum non dixit solum panem, sed eadem quæ præsentibus distribuebantur panem vinum, & aquam. *Διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι, Distribuunt vnicuique præsentium, vt participet eum in quo gratia acta sunt panem, vinum & aquam, & ad absentes perferunt.* Vbi profecto si delatio ad absentes argumentum vllum est conseruationis; hanc oportet esse communem vtrique speciei. Apparet rursus exemplo Exuperij, quod Bellarminus corrupit; quum ab Hieronymo ad Rusticum laudari dixit quod cogeretur corpus in canistro portare; resecato sanguine, cuius tamen Hieronymus diserte meminit, *Nihil illo ditius,* inquit, *qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro.* Et si liceat aduersariorum imitatione, etiam improbata exempla corrogare; habes. De Consecratione distinctione 2. Canone, *Cum omne crimen,* nonnullos, qui pannum lineum musto intinctum per totum annum reseruarent; & in tempore sacri-

sacrificij partem eius aqua lauarent, & sic offerrent. Quæ sophistice erat sine dubio inquirentium rationem conseruandi vini, æque ac panis.

X. Superest priuata reseruatio: sed hæc eadem cum communione domestica. Fuit autem priuata superstitio, tandem, vt dixi, abolita. Sed præterea non solius panis: verum etiam vini: quod apparet ex Gorgonia; de qua Gregorius frater: εἴ πού τι τῶν ἀντιτύπων τοῦ τιμίου σώματος ἢ τοῦ αἵματος ἡ χεὶρ ἐθησαύρισεν, *Si quid vspiam antityporum pretiosi corporis aut sanguinis manus recondiderat.* Vbi clarum vtramque speciem nominari: nam neque panis est ἀντίτυπον sanguinis: neque vicissim vinum corporis. Itaque reseruabantur tunc temporis ambæ species: nempe vt sumerentur. Quare consequens est vt concedamus vtramque etiam speciem permissam domi sumi.

XI. Nam quod excipiunt seruari viuum non posse, gratis dicunt. Primum, quia; non esset necessaria diuturna conseruatio, cum mos esset frequenter non tantum offerendi: sed etiam communicandi. Deinde quia commune argumentum est pani: quem mucescere, ac corrumpi, tum experientia testatur frequentissima: præcipue in pane azymo: tum ipsæ Papistarum cautelæ, adeo vt si propter hanc causam non fuisset reseruandum vinum; sequeretur ne alteram quidem speciem. Tertio, falsum est non posse ad longum tempus conseruari vinum. Si enim aerem non sentiat, aut raro sentiat, vt fit in vasculis vitreis, etiam exigua quantitate potest incorruptum permanere: & quidem facilius quam panis. qui ipse se corrumpit in mucorem, vt nullus noceat aer.

XII. Veruntamen, ait Bellarminus, sola species panis dabatur in manus, vinum autem in calice. Ita est, inquam. Etsi postremis temporibus, addita est fistula, sorbillando vino. Sed cur non potuit etiam ex calice æque fundi in aliquod vasculum: ac panis de manu transferri in linteum? aut vnde Gorgonia ἐθησαύριζεν ἀντίτυπον sanguinis?

XIII. At nulli calices sacri in domibus: concedo. Sed cur non ampullæ? Nam profecto Exuperius non deferabat in calice. Gorgonia non seruabat in calice. Licebat ergo sanguinem fundere in alia quædam vasa, quam in calices.

XIV. Venio ad communicationem infantium. Erat, inquit, Bellarminus tantum sub specie vini. Contra Cyprianus de Lapsis; infantes sic introducit loquentes, qui parentum scelere idololatria essent polluti, *Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo Domini ad profana contagia sponte properauimus.* Augustinus Epist. 107. *Si in illa parua ætate moriuntur, vtique secundum ea quæ per corpus gesserunt, id est tempore quo in corpore fuerunt, quando per corda & ora gestantium crediderunt, vel non crediderunt: quando baptizati, vel non baptizati sunt: quando carnem Christi manducauerunt; vel non manducauerunt quando & sanguinem biberunt vel non biberunt.* Hypognosticon quinto, *Quomodo vitam regni cælorum promittis paruulis, non natis ex aqua & Spiritu sancto: non cibatis carne, neque potatis sanguine Christi, qui fusus est in remissionem peccatorum?* Denique Gennadius Massiliensis, in de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 52. *Si paruuli sunt vel hebetes, qui doctrinam non capiant, respondeant pro illis qui eos offerunt iuxta morem baptizandi: & sic manus impositione & chrismate communiti, Eucharistiæ mysteriis admittantur.* Zuinglius in explicatione artic. 18. testatur librum ritualem Claronæ Heluetiorum; cui libro Obsequiali nomen, diserte præcipere, *Baptizato puero mox detur Eucharistiæ Sacramentum: similiter & poculum sanguinis.*

XV. Quare communio infantium erat in vtramque speciem. Sed opponunt exemplum vnum ex Cypriano. Scilicet apud Papistas vna hirundo facit Ver. Quanquam illud ipsum exemplum quodnam quæso est? An negat Cyprianus aut solere dari panem infantibus: aut etiam huic non datum? Minime omnium: tantum dicit huic infanti cum daretur vinum accidisse miraculum: quasi quis ex Papimania obseruaret Sacerdotem sacrificantem, cum calicem sumeret hausisse araneum. An iste quæso diceret eum Sacerdotem nullum sumpsisse panem? Magno videlicet labore opus fuit huic telo vitando.

XVI. Opponunt iterum; infantes non posse aliquem cibum sumere. Nullumne prorsus? Nam illud non diffitear; si, inquam, sic intelligas esse aliquod genus solidi cibi, quod non possint capere, puta tantum, vt præmansum oporteat ante quam descendat in stomachum. Sed quid ad Eucharistiam; quam neque dentibus atteri necesse sit: neque tanta mole, vt non possit demitti? Posse autem sic infantes saltem micas panis sumere, norunt omnes, quibus humanitas nota.

XVII. Traditam ægrotis Eucharistiam dicunt plurimi. Sed datum vinum nemo negauit vnquam. Quidam affirmauere. Nam inter absentes ego quidem ægrotos numerandos censeo: ad absentes autem missam vtramque speciem testatus est Iustinus. Et Exuperius pro ægrotis credo portabat & panem in canistro, & sanguinem in vitro. Sed Serapioni iubetur dari Eucharistia madefacta, apud Eusebium historiæ libr. 6. cap. 36. Quod tamen exemplum profert Bellarminus, sperans persuasurum se, id vinum fuisse non consecratum. Vnde, aut quo argumento? Imo addens suam coniecturam: quod panis diutissime seruatus in nimiam duritiem abisset; quod Eusebius nullus dixit. Cur non nos audiendi simus potius ab ipsa infirmitate causam petentibus, cum aridis faucibus haud facile sit siccum alimentum deglutire? Mitte, Bellarmine, quod suspicaris: quod legis, istoc vtere; aut tace. Nec legimus fuisse Serapionem factum participem τῶν δύων, id est vtriusque speciei. Itaque cum audimus panem ἀποβιβρεγμένον: non intelligimus aliter, quam madefactum vino consecrato, & notamus non tantum sic madefactum panem fuisse porrectum, sed etiam puerum κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάξαι instilasse ori, vinum videlicet reliquum. Itaque vtramque speciem non dubitamus traditam.

XVIII. Amphilochium diximus alias impostorem esse. Paulinus ille autor vitæ Ambrosij. æque πονηροῦ κόμματος fuit; teste Erasmo. Et is tamen quid habet quæso? Honoratus Vercellensis, *obtulit sancto Domini corpus: quod vbi accepit, emisit spiritum.* Hæc ille. Ergone non sanguinem? An quia nunquam capit sanguinem qui capit corpus? An quia corporis nomine non potest tanquam à priore parte tota Eucharistia designari? Nisi forte ita vrgeant dictum, emisisse spiritum, vt ne otium datum fuerit sumendi calicis. Quod si faciant; primum gratis facient: non enim ita necesse est. Deinde etiam per accidens factum dicent, vt solum corpus sit acceptum; quomodo ipsi docent Papistæ posse accidere Sacerdoti sacrificanti.

XIX. Amalarius & Micrologus testantur, ait, ex antiqua consuetudine tres hostiæ partes fieri solere, vt vna cum sanguine misceretur, altera sumeretur à Sacerdote ante sanguinis sumptionem, tertia seruaretur pro ægrotis, quæ viaticum morientium diceretur. Imo antiquam consuetudinem quo sensu dicis Bellarmine? An ab initiis Ecclesiæ; vel saltem aliquod ante eos autores seculis? An vero quæ eorundem autorum vigeret tempore? Nam illi quidem nusquam nominant antiquam consuetudinem; itaque te oporteat tuorum verborum esse interpretem. Si ergo priori sensu antiquam dicis, tuo more facis, vt supponas falsa; sin altero, rursus tuo more, vt quæ recentissima; id est, multis post initia seculis inducta, habeas pro antiquis. At nos postrema secula omnia dicimus recentia: quia videlicet antiquitatem Ecclesiæ non nobis comparemus, sed Christo.

XX. Deinde, quid isti dicunt, quæso? Trium oblatæ partium, vnam reseruatam in ægrotorum gratiam. Sed solamne? Neuter. Et abhorret à vero. Nam quantam esse oportuit oblatam; vt eius tertia pars sufficeret ægrotis? Quanquam Micrologus aliter, *Tertiam,* inquit, *Communicaturis, siue infirmus, necessario dimittit.* Audin communicaturis? Atqui noncommunicaturis interdictus erat calix. Quomodo ergo, etsi communicaturis hæc reseruaretur particula, non erat consequens hanc iis solam offerri: sic neque ægrotantibus.

XXI. Triarij supersunt: Communio laica; & præsanctificatorum. Illa data clericis olim in pœnam grauis delicti. Ita sane. Sed hoc non quæritur, cur data sit: sed cuiusmodi fuerit. Nam si sub vtraque specie; constat absurde proferri in argumentum. Fuisse autem eiusmodi & apud Melanchthonem Bellarminus legerat: & nos scimus certum. Quid nos dico? Nam ipsi etiam Papistæ, testes sunt: vt habeat, quibus cum se Bellarminus exerceat, nobis interea quieti nostræ permissis: si tamen non sint ei vt Esau, manus contra omnes. Sed recitabo prius quæcunque solent à Veteribus reperi testimonia huius communionis: vt inde facilius, quæ opus sunt educantur.

XXII. Cyprianus omnium primus, & antiquissimus testis, Epistola 52. *Susceptus est Trophimus pro quo satisfaciebat fratrum reditus, & restituta multorum salus: sic tamen admissus est Trophimus, vt laicus communicet: non secundum quod ad se malignorum literæ pertulerunt, quasi locum Sacerdotis vsurpet.* Epistola 67. *Basilides adhuc insuper præter libelli maculam cum infirmitate decumberet, in Deum blasphemauerit, & se blasphemasse confessus sit, & Episcopatum pro conscientia sua vulnere sponte deponens, ad agendam pœnitentiam conuersus sit, Deum deprecans, & satis gratulans, si sibi vel laico communicare contingeret.* Et 73. *Addimus plane, & adiungimus frater carissime, consensu & autoritate communi, vt etiam si qui Presbyteri, aut Diaconi, qui vel in Ecclesia Catholica prius ordinati fuerint, & postmodum perfidi ac rebelles contra Ecclesiam steterint: vel apud hæreticos à pseudoepiscopis & antichristis contra Christi dispositionem profana ordinatione promoti sint, & contra altare vnum atque diuinum sacrificia foris falsa ac sacrilega offerre conati sint, eos quoque hac conditione suscipi cum reuertuntur, vt communicent laici; & satis habeant, quod admittuntur ad pacem: nec debere eos reuertentes ea apud nos ordinationis, & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellauerint.*

XXIII. Cornelius secundus est Romanus Episcopus; cuius Epistolam de rebus Nouati recitat Eusebius Ecclesiasticæ historiæ lib 6. cap. 6. Græcæ editionis 43. Christophorsonianæ 35. Significat tres simpliciores Episcopos, eosque ebrios ordinasse Nouatum. Et addit: ἐξ ὧν μετ᾽ οὐ πολὺ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὀδυρόμενος καὶ ἐξομολογούμενος τὸ ἴδιον ἁμάρτημα, ᾧ καὶ ἐκοινωνήσαμεν λαϊκῷ ὑπὲρ αὐτοῦ δεηθέντος παντὸς τοῦ λαοῦ. *Ex quibus Episcopis vnus non longe post peccatum flebiliter lamentatus, & idem aperte confessus, ad Ecclesiam reuenit: quem, populo vniuerso pro eo rogante, tandem vt laicum in communionem recepimus.* Quæ postrema verba Pamelius annotatione 37. in 52. Cypriani, sic recitat, *Vnum eorum ad laicam communionem recepimus.*

XXIV. Syricius c. 11. Epistol 1. *Quisquis sane clericus aut viduam aut certe secundam coniugem duxerit, omni Ecclesiasticæ dignitatis priuilegio mox nudetur, laica sibi tantum communione concessa: quam ita demum poterit possidere, si nihil postea, propter quod hanc perdat, admittat* Innocentius primus Epistolæ 22. c. 4. *Nostra lex Ecclesiæ est, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare.* Canon Apostolicus 15. de Clericis deserentibus parochiam suam, τοῦτον κελεύομεν μηκέτι λειτουργεῖν; *hunc vlterius ministrare non patimur:* ὡς λαϊκὸς μέντοι ἐκεῖσε κοινωνείτω, *Veruntamen tanquam laicus ibi communicet.* Basilius ad Amphilochium canone 32. *Qui peccatum ad mortem peccant Clerici,* τοῦ βαθμοῦ κατάγονται, τῆς κοινωνίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ εἴργονται, *de gradu quidem deijciuntur, à laicorum autem communione non arcentur:* οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτό, *Non enim vindicabis bis in idipsum.*

XXV. Concilij Eliberini canon 76. *Si quis Diaconum se permiserit ordinari & postea fuerit in crimine detectus mortis, quod aliquando commiserit, si sponte fuerit confessus, placuit eum acta legitima pœnitentia, post triennium accipere communionem. Quod si alius detexerit, post quinquennium acta pœnitentia, accipere communionem laicam debere.* Sardicensis Canon primus, de Episcopis ab Ecclesia in Ecclesiam desilientibus: ἡγοῦμαι μηδὲ λαϊκῶν ἔχειν τοὺς τοιούτους χρῆναι κοινωνίαν, *Existimo eos ne laicorum quidem habere debere communionem.* Vulgata versio habet, *Nec laicam communionem habeat.* Canon secundus de iis qui subornatas plebis literas proferrent in excusationem suæ ambitionis: καθάπαξ οὖν τὰς ῥᾳδιουργίας ταύτας καὶ τέχνας κολάσεις εἶναι νομίζω, ὥστε μηδένα τοιοῦτον μηδὲ ἐν τῷ τέλει λαϊκῆς γοῦν ἀξιοῦσθαι κοινωνίας, *Omnino ergo has fraudes & artes puniendas esse existimo; vt nemo possit, qui est eiusmodi, ne in fine quidem laica communione dignus haberi.* Carthaginensis quinti Canon 13. *Si quis de alterius monasterio repertum, vel ad clericatum promouere voluerit, vel in suo monasterio maiorem monasterij constituere: Episcopus qui hoc fecerit, à cæterorum communione seiunctus, sua tantum plebis communione contentus sit: & ille neque clericus, neque præpositus perseueret.* Agathensis 50. *Si Episcopus, Presbyter, aut Diaconus capitale crimen commiserit, aut chartam falsauerit, aut testimonium falsum dixerit, ab officij honore depositus in monasterium retrudatur; & ibi quandiu vixerit, laicam tantummodo communionem accipiat.* Toletani primi 4. *Qui vero tertiam* vxorẽ

acceperit, abstentus biennio, postea inter laicos, reconciliatus per pœnitentiam, communicet. Aurelianensis tertii secundus, *Vt nullus clericorum à subdiacono & supra, quos vxores in proposito suo accipere inhibetur, propria, se forte iam habeat, misceatur vxori. Quod si fecerit, laica communione contentus, iuxta priorum canonum statuta ab officio deponatur.*

XXVI. Hæc omnia sunt, quæ comperi ad hanc rem collata. Constat ex iis primo aliquam fuisse communionem laicam dictam. Constat impositam clericis: vnde oppositionis plenioris gratia dici queat alia communio clericalis; etsi hanc quidē sic nominatam inuenerim nusquam. Sed quid, aut cuiusmodi fuerit communio laica ambigitur. Bellarminus, & cum iis pauci, fuisse pronuntiant vnius tantum speciei. Sed à se; & quidem, nullo addito argumento: quasi imperium obtinerent. Certe nullis locis quos recitare potuerint, eius definitionis vel tenue vestigium inuenerunt.

XXVII. At nos contra. Laicam Communionem eandem dictam obseruamus, Laicorum communionem in Concilio Laodicensi, λαϊκῶν κοινωνίαν. Quod Balsamon in Basilii ad Amphilochium interpretatur, τὸν μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνίαν *communionem cum fidelibus.* Et in ipso illo Canone Sardicensi, ὡς λαϊκὸν κοινωνεῖν, *vt laicum communicare.* Vnde elicimus non fuisse genus aliquod communionis nouum: sed idipsum, quod in vsu laicorum, quod etiam Papistæ admittunt. Atqui nihil certius est, quam tum Cypriani, tum reliquis temporibus laicis promiscue permissam vtram speciem: quod & nos prolixe probauimus; & aduersarii plurimi sua confessione confirmarunt. Imo potentissimus Chrysostomus est in eam rem, asserens nullum esse discrimen inter populum & Sacerdotem; quantum quidem attinet ad communionem. Quare non potest vtcunque laica communio hæc esse vnius tantum speciei.

XXVIII. Et ipsi aduersarij deberent attentiores esse ad rem suam: qui soli Sacerdoti concedunt vtramque dum operatur: alias nunquam: itaque si communionem sibi dari postulet, siue sanus, siue ægrotus, panem duntaxat accipit. Atqui constat hanc laicam communionem impositam Sacerdotibus, communionem accipientibus etiam in articulo mortis. Sic habes in Sardicensi secundo Canone; hunc, inquit, μηδὲ ἐν τῷ τέλει ne in fine quidem laica communione dignum esse. Vnde constat, quibusdam saltem in fine fuisse concessam.

XXIX. Coniecerunt alii à loco nomini occasionem fuisse. Pamelius certe ita notauit ad Cypriani Epistolam 52. *Laicum communicare nihil aliud est veteribus, quam inter laicos communicare. Orabant autem & communicabant illi extra cancellos per ministerium Archidiaconi, hoc est, extra chorum, vt hodie loquimur.* Quod ego quidem non impugnarim: sed nego satis esse ad hanc nostram controuersiam. Nam Stephanus Durantius, & locum coniunxit, & vnicam speciem, cap. 55. secundi de Ritibus, *Hæc laicorum communio à Sacerdotali distat, quod Sacerdos communicet sub vtraque specie: cæteri vero sub vna specie. Hinc laicam communionem appellatam, eam quæ sub vna sit specie, nonnulli crediderunt. At nedum laici, sed & clerici, imo Sacerdotes ipsi non conficientes, communicant tantum sub vna specie. Quare vertus est laicam communionem dictam, quæ extra sacratiorem locum Sacrificij fit, vbi tum Sacerdos conficiens tum ministri communicabant.*

XXX. Sed verius nihil præscribi simile. Lorinus in Actorum 2. agens de distinctione Communionis in clericalem & laicam, *Reuera distinctio non in specie vtraque; & vna esse videtur: quoniam vtraque species concedebatur: sed in destinato loco, ac separato pro clericis, & pro laicis: vt hi communicarent extra chorum: in choro alij clerici, præter Sacerdotem & Diaconum: hi ante altare.* Recte vidit Lorinus ἀπροσδόκητον esse communionis laicæ ratione, vnam, aut vtranque speciem. Quod nobis quidem sufficit ad Bellarminum, & Bellarminianos omnes refellendos, qui profecto nihil agunt, si non obtinent hanc communionem fuisse vnis specie tantum.

XXXI. Hic Bellarmini obseruemus bonam in disputando fidem. Philippus, inquit, in Apologia Confessionis Augustanæ dicit, Communionem laicam dictam esse, non quod esset sub vna specie tantum, sed quod esset eorum, qui non consecrabant: & hanc fuisse pœnam olim Sacerdotibus infligi solitam, vt priuati ministerio consecrandi Eucharistiam, contenti essent sola manducatione. Chemnitius laicam fuisse quam sumebant clerici inter laicos, in loco templi inferiore, & post clericos: ita vt distinguatur à clericali solum tempore & loco. Refutat; quod Felix prohibuerit dari nisi in morte. Concilium Sardicense, ne in morte quidem: vbi neque loci neque temporis illa distinctio sit.

XXXII. Sed Melanchthoni, & Chemnitio fit iniuria manifesta, ab astuto Sophista, qui vidit non posse refutari, si sincere recitaretur eorum Nam Philippi verba sunt, *Addunt de laica communione quæ non erat vsus alterius tantum speciei, sed vtriusque: & si quando Sacerdotes laica communione vti iubentur, significatur, quod à ministerio consecrationis remoti fuerint.* Chemnitij ista, *Laica communio veteribus vocabatur, quando clericus propter crimen aliquod, ab officio ministerij vel suspendebatur vel prorsus remouebatur: tunc enim ipse non administrabat Eucharistiam, sed eam tantum accipiebat; idque non inter clericos, sed post clericos cum laicis, & in loco vbi clerici communicabantur.* Hæc verba & vera sunt, & longe aliud sonant, quam quod nugatus est Bellarminus: sunt autem diducenda fusius.

XXXIII. Duo fuere pœnarum genera clericis peccantibus: vna in depositione publici officij cuius gratia erant ἐν τῷ καταλόγῳ in albo clericorum. Altera erat excommunicatio. Illa priuabat clericatus honore. Hæc autem excludebat à cœtu fidelium. Vocabula Græcis καθαιρεσις, ἀφορισμός: quorum illud nunquam nisi de clericis vsurpabatur: hoc vero de vtrisque. Sed hoc discrimine, vt cum clericus deponebatur, laicus excommunicaretur, si idem crimen esset. Apostolico Canone 31. *Si Quis Presbyter Episcopo proprio contempto, χωρὶς συναγάγῃ seorsum populum coegerit, καθαιρείσθω, deponitur: οἱ δὲ λαϊκοὶ ἀφορίζεσθωσαν, Laici vero ab Ecclesia societate pellantur.* Et 63. *Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, ἢ ὅλως τὸ καταλόγου τὸ ἱερατικοῦ, aut quisquis de clericorum numero carnes comederit cum sua anima sanguine, καθαιρείσθω deponatur: εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφορίζεσθω, Si vero laicus fuerit, à consortio seponatur.* Similiter canone 65. 66. 69. cano. 66. Trullano, *Si quis Episcopus, vel Presbyter vel Diaconus, vel Subdiaconus, vel lector, vel cantor, vel ostiarius, cum muliere Deo dedicata coierit καθαιρείσθω deponatur, vt qui Christi sponsa vim attulerit: εἰ δὲ λαϊκὸς ἀφορίζεσθω, Sin autem laicus segregetur.* Et 5. παραβαίνοντες δὲ, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν καθαιρείσθωσαν, εἰ δὲ λαϊκοὶ ἀφορίζεσθωσαν, *Qui autem transgrediuntur, si sint quidem clerici, deponantur, si vero laici, segregentur.*

XXXIV. Vtrique pœnæ clerici subiacebant; sed varie. Interdum enim deponebantur, tantum. Apostolico Canone 3. *Si quis Episcopus, aut Presbyter præter Domini constitutionem de Sacrificio ad altare offerat alia quæpiam, seu mel, seu lac, καθαιρείσθω deponatur.* Sexto, *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus seculares curas non assumat: εἰ δὲ μὴ, καθαιρείσθω, alioqui deponatur.* Sexcenta sunt similia; tum in iis Canonibus, tum in reliquis. Sed diserte 25. *Episcopus aut Presbyter; aut Diaconus in scortatione, vel periurio, vel furto deprehensus, καθαιρείσθω, εἰ μὴ ἀφορίζεσθαι ordine suo summoueatur, ab Ecclesia tamen non excludatur.*

XXXV. Aliquando segregabatur tantum: Apostolico cap. 5. *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus suam vxorem non eiiciat occasione religionis: si vero eijcit, ἀφορίζεσθω· ἐπιμένων δὲ καθαιρείσθω, à communione pellatur, persistens ordine remoueatur.* Et 58 *Episcopus aut Presbyter nullam Cleri solicitudinem, vel populi curam gerens, neque docens eos pietatem ac religionem ἀφορίζεσθω, ἐπιμένων δὲ τῇ ῥαθυμίᾳ, καθαιρείσθω, priuetur communione: permanens vero in ea negligentia & ignauia deponatur.* Et 59. *Si quis Episcopus aut Presbyter indigenti cuipiam clericorum necessaria non præbuerit, ἀφορίζεσθω ἐπιμένων δὲ καθαιρείσθω: ab Ecclesiastico cœtu segregetur: pertinax gradu extrudatur.* Trullano 18. *Si quis Presbyter vel Diaconus suam vxorem prætextu pietatis eiecerit ἀφορίζεσθω, ἐπιμένων δὲ καθαιρείσθω. segregetur, & si perseueret deponatur.*

XXXVI. Denique simul interdum segregabantur & deponebantur. Apostolico 30. *Si quis Episcopus Principum Potentatumque mundi fauore fuerit Ecclesiam consequutus, καθαιρείσθω καὶ ἀφορίζεσθω, deponitor, & excommunicator.* Et 51. *Aut se corrigat, ἢ καθαιρείσθω καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποβαλλέσθω, aut deponatur, & ex Ecclesia depellatur,* Et 29. καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἀκοινώνητος ἔστω καὶ τῆς κοινωνίας παντάπασιν, *deponitor & ipse, & qui manus imposuit, ac penitus abscindatur à consortio.*

XXXVII. His positis ad rem redeo: & dico horum trium graduum, primum illum significatum fuisse per laicam communionem. Videlicet cum qui deponebatur, non excommunicabatur tamen: sed ei ius communionis Ecclesiasticæ reseruabatur. Disce ex Balsamone in illum Basilij canonem, καθαιρεῖται μὲν ὁ ἅγιος διορίζει, τὸν δὲ μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνίας οὐκ ἀποστερεῖ, ἤτοι οὐκ ἀφορίζει, *Sanctus quidem deponi iubet; eos autem fidelium communione non priuat, seu non segregat;* id est, non excommunicat. Appellatam autem fuisse Laicam, non à loco, non ab speciebus, non à tempore: sed à persona: nimirum, quod qui ante fuerat Clericus, siue in clericorum nomenclatura: nunc sit laicus, & in laicorum ordine. Et hoc esse quod Melanchthon voluerit, voluerit Chemnitius; quanquam ille paulo arctius dixerit remotos à ministerio consecrationis: etsi non admodum absurde, vt qui Sacerdotes nominatim dixerat, non generaliter Clericos.

XXXVIII. Obiter moneo canonem illum Carthaginensis quinti Concilij 13. ad hanc laicam communionem non pertinere; etsi eo retulerit noster Hospinianus. Continet enim nouum genus censuræ, cuius ego quidem aliud exemplum nusquam inuenio; vt Episcopus, neque deponatur, neque excommunicetur, sed duntaxat interdicatur communione cum aliis Ecclesiis: non autem cum sua. Hoc enim est, *A cæterorum communione seiunctus, sux tantum plebis communione contentus sit.* Nam quod additur, *Et ille, neque clericus, neque præpositus perseueret,* non ad Episcopum refertur, sed ad illum quem is ex alieno monasterio ordinauerit. Sed hoc indicasse satis esto: non enim pertinet ad rem nostram.

XXXIX. Quod dixi de laica communione probatur; primum ex phrasi Cyprianica; quæ nimis supine dissimulatur, tum ab aliis, tum maxime à Pamelio. Is enim nunquam dixit laicam communionem: sed laicum communicare. Epistola 52. *vt laicus communicet.* Et 67. *si sibi vel laico communicare contingeret.* Et 73. *vt communicent laici.* Quæ eadem vsurpata Cornelio, ᾧ καὶ κοινωνήσαμεν λαϊκῷ, *quem vt laicorum in communionem recepimus.* Apostolicus Canon 62. μετανοήσας δὲ ὡς λαϊκὸς δεχθήτω, *Pœnitentiam autem agens, vt laicus recipiatur.* Hæc phrasis necessario eam vim habet, vt distinguat non communionis varia genera; sed personæ communicantis varias qualitates: vt eadem quæ olim cum communicaret esset in clericis; eadem nunc sit in laicis.

XL. Probatur secundo; quod iidem qui ad communionem laicam reiiciebantur, dicebantur deponi, siue excidere ab officio; siue non esse in loco Sacerdotum. Apud Cyprianum epistola 52. *Sic admissus est Trophimus, vt laicus communicet; non quasi locum Sacerdotis vsurpet.* Et 67. *Episcopatum sponte deponens, & satis gratulans si sibi vel laico communicare contingeret.* Et 73. *Hac conditione suscipi, cum reuertuntur, vt communicent laici, nec debere eos reuertentes ea apud nos ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellauerit.* Canon etiam Nicenus 15. τοῦτον κελεύομεν μηκέτι λειτουργεῖν, *iam non amplius hunc ministrare iubemus.* Ab istis illa lucem sumunt, quæ de loco & tempore sunt dicta. Nam re vera clerici & ante laicos communicabant; & intra cancellos. Itaque qui iubebantur post clericos, & extra cancellos communicare, eo ipso designabantur remoueri ab ordine.

XLI. Notandum etiam Bellarmini delirium, dicentis laicam communionem datam clericis in pœnam grauis delicti. Quod mirum quantum sit mendacium. Nam communio laica differt à depositione. Hæc pœna est proprie, & per se: sed illa nullo modo: quin potius in criminosis clericis moderatio pœnæ. Atqui omnis moderatio pœnæ, est gratia: est restitutio in melius. Nulla autem restitutio in melius, pœna dici potest. Itaque Turrianus annotatione 3. cap. 20. Constitutionum Clementinarum, dixit, *Restituere in populum Ecclesia vocat* (nam ea phrasis erat Clementis, ἀποκαθιστάναι εἰς τὴν ποίμνην τουτ' ἔστιν εἰς τὸν λαὸν τὸ ἀμώμητον ἐκκλησίας, *in ouile restituere, id est, in populum Ecclesia macula carentis*) *concedere communionem laicam, vt omnes Ecclesiastici loquuntur.* Quid hic dicet Iesuita? Restitui in populum Dei, quis audiuit vnquam, cuiquam pro pœna impositum? Sed & Basilius ad Amphilochium, cur quosdam neget depositos, non admittendos ad communionem laicam, rationem addit: non oportere bis in idipsum vindicare: vnde consequens communionem laicam non esse pœnam. Denique Cyprianus epistola 73. hos ipsos, quibus laica communio concedetur, dicit admissos ad pacem Ecclesiæ. Quis autem audiuit vnquam genus aliquod esse pœnæ, admitti ad pacem Ecclesiæ?

XLII. Nihil hic erat quod nos remoraretur amplius ; nisi Iansonius sperasset hanc laicam communionem solius panis, Scriptura teste, confirmare. Prophetia, inquit, 2. cap. prioris Samuelis inducit Iudæum sacerdotij honore deiectum, teste Augustino de Ciuitate Dei libri 17. cap. sacrificii noui, quam nunc vocamus laicam participationem expetere ; in hæc verba, *Futurum est, vt quicunq; remanserit in domo tua veniat vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicatque, Dimitte me obsecro ad vnam partem sacerdotalem, vt comedam buccellam panis.* Hic participationem sacrificii nostri sub forma panis eleganter expressam esse affirmauit Augustinus. Hanc Iudæus expetendo vt partem sacerdotalem, iudicat id quod à Sacerdote sumitur partis, siue participationis habere rationem: Expetendo vero vnam partem sacerdotalem, intelligendum reliquit Sacerdoti duas de sacrificio partes cōpetere: sibi vero Sacerdoti; honore deiecto vnam: nec quamuis, sed panem: nec saturitatem, sed in quantitate buccellæ, quæ sufficit deuotioni, & operatione spirituali.

XLIII. Sic solent scilicet confidentis ingenij viri ludere elegantibus allegoriis articulatim deductis in speciem magnificis, cum tamen solidi nihil insit; sed mera inanitas. Augustinus discessit à litera: & inde Iansonio data occasio nugandi: verum præter Augustini mentem. Nam primo, participationem sacrificii nostri sub forma panis expressam non dixit; sed sacrificium ipsum, *Hic dicit, manducare panem, quod est in Nouo Testamento sacrificium Christianorum.* Contra Papistas distinguentes sacrificium à participatione, & nominatim à participatione sub forma panis; quam iis relinquunt, qui non sacrificant: & ad sacrificium omnino necessariam asserunt vtramque speciem; & sacrificanti etiam. Vnde patet Augustino manducare panem vsurpatum per synecdochen partis pro toto. Deinde partem sacerdotii Iansonius interpretatur, partem sacrificij, quæ à Sacerdote, id est, vt ego interpretator, à manibus Sacerdotis dantis, accipitur. Inepte prorsus: non enim idem sacerdotium & sacrificium. Augustinus interpretatus est, ipsam plebem: nimirum vt ille quisquis est, postules sibi locum dari in populo Christiano. Denique Iansonius hunc deiectum honore sacerdotii, interpretatur eum qui ante fuisset Sacerdos: at Augustinus, eum, qui nunquā fuisset Sacerdos; sed tantum ex familia sacerdotali, à qua tamen ablata esset dignitas. Sic magnifice nugatur Iansonius.

XLIV. At nos & Augustino honorifice permittentes suam allegoriam; & Iansonii ridentes nugacitatem edicimus: Allegoricum argumentum nunquam fuisse aptum Theologicis controuersiis finiendis. Itaque prouocamus ad literalem sensum: & primum negamus eum virum proponi depositum honore sacerdotali sed tantum gradu summi sacerdotii. Sa, *Brachium, id est, robur, quasi dicat, dignitatem summi sacerdotij.* Et, *vt non sit senex, id est, summus Sacerdos*: Quare non prædicitur omnimoda priuatio sacerdotii, sed tantum summi. Nam diserte, *Veruntamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo.* Lyranus, *Quia post institutionem Sadoch in summo sacerdotio remanserunt aliqui de domo Heli in officio Sacerdotum minorum.* Hugo, *Quia etiam abiecto Abiathar, adhuc minores Sacerdotes fuerunt de Ithamar: sed non summus Sacerdos.* Erat igitur hic vir adhuc Sacerdos; qui nihil ad illam laicam communionem. Præterea illud, *Dimitte me ad vnam partem sacerdotalem*, significat, vt permitteretur ipsi exercere sacerdotium, siue aliquam partem muneris sacerdotalis. Hebraicè tamen nihil est quod partem significet, אל־אחת הכהנות, *ad vnum sacerdotium.* Lyranus, *Vt possint seruire in templo.* Illud denique, *Vt comedam buccellam panis*, Sa dicit, *Partam ministerio sacerdotali*: videlicet, quia operando sacris victum sibi confecturus esset. Itaque inepte Iansonius, & vnam, & duas partes dixit sacrificij; & ineptius partem non quemcunque sed panem. Scilicet ita solent Sophistæ Scripturis niti.

XLV. Atque hactenus communio laica. Nunc tandem Præsanctificatorum; à qua sumptum argumentum Suares infirmat, *Tertium indicium sumitur*, inquit, *ex officio Parasceues, in quo sumitur corpus sine specie sanguinis.* Et post, *Respondetur ita quidem esse, veritatem hanc certius constare de specie panis; nihilominus tamen mihi non est dubium, quin eodem modo locum habeat in specie vini propter rationis paritatem, quia etiam in hac specie est totus Christus, & habet totum vel sufficientem effectum, sufficientemque significationem: & nullum est, speciale præceptum diuinum, quod hoc prohibeat: igitur doctrina data indifferenter vera est in qualibet specie.* Ergo, inquam, à communione præsanctificatorum non concluditur prohibitio calicis. Auare quidem Suares non vtramque dixit speciem, sed quamlibet: quasi certus alterutram sumptam. At nos iisdem pugnantes armis; dicimus si licuerit aliis panem, aliis calicem sumere: Ergo in Missa præsanctificatorum vtrumque fuisse oblatum. Deinde addimus non tantum nullum esse præceptum diuinum; sed ne testimonium quidem humanum, vnde constet alterutrum prohibitum.

XLVI. Amplius; nullum esse testem qui dicat alterutrum fuisse in vsu. Imo contra arguit nomen ipsum. Nam τὰ προηγιασμένα, præsanctificata; non dicitur congrue de altera tantum specie; sed de ambabus. Et constat pluralem numerum adscribi ambabus: Ex ipso Canone, *Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia.* Sed &, *Sancta sanctis.* In liturgiis postulatur aduentus Spiritus, ἵνα ἐπιφοιτήσων, *vt præsens*, ἁγιάσῃ *sanctificet* & panem & vinum. Itaque promptus intellectus, vt sint præsanctificata, non panis solus, sed etiam calix: nam & vtraque aderant in Missa præcedente.

XLVII. Certe Liturgia Præsanctificatorum habet ista, ἔπιδε ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους δούλους σου, τοὺς τῷ ἁγίῳ τούτῳ θυσιαστηρίῳ ὡς τῷ χερουβικῷ παρεσταμένους θρόνῳ, ἐφ' ᾧ ὁ μονογενής σου υἱὸς καὶ θεὸς ἡμῶν διὰ τῶν προκειμένων φρικτῶν ἐπαναπαύεται μυστηρίων, *Respice super nos indignos famulos tuos, qui huic sancto altari, quasi cherubino throno assistimus, super quo vnigenitus Filius tuus Deus noster per proposita terribilia mysteria requiescit.* Aliquanto post, Ἔπιδε εὐσπλάγχνῳ ὄμματι ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου, καὶ φύλαξον αὐτόν, καὶ ἀξίωσον πάντας ἡμᾶς ἀκατακρίτως μετασχεῖν τῶν ζωοποιῶν σου τούτων μυστηρίων, *Respice benigno oculo populum tuum vniuersum, & custodi eum; & dignare nos omnes participes efficere citra damnationem horum tuorum viuificorum mysteriorum.* Nota in plurali, mysteria. Sed post, Εὐχαριστοῦμέν σοι τῷ σωτῆρι τῶν ὅλων θεῷ ἐπὶ πᾶσιν οἷς παρέσχου ἡμῖν ἀγαθοῖς, καὶ ἐπὶ τῇ μεταλήψει τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ χριστοῦ σου, *Agimus gratias tibi Seruatori vniuersorum Deo, omnium quæ in nos contulisti beneficiorum, & huius participationis sancti corporis, & sanguinis Christi tui.* Vide participationem corporis & sanguinis.

XLVIII. In eiusdem Liturgiæ initio, Τότε λαμβάνει ὁ ἱερεὺς τὸν ἅγιον ἄρτον μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας· ἐν δὲ τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ ἐγχεῖ οἶνον καὶ ὕδωρ ὅσον ἀρκεῖ, *Tunc sumit Sacerdos sanctum panem cum conuenienti honore. In sacrum autem poculum infundit vini & aquæ quantum satis est.* In ordinis Romani officio Parasceues, *Duo subdiaconi & presbyteri duo priores intrant in sacrarium, vel vbi positum fuerit corpus Domini, quod pridie remansit, ponentes illud in patenam. Et subdiaconus teneat ante ipsos calicem cum vino non consecrato, & alter subdiaconus patenam cum corpore Domini.* Et paulo post, *Cum vero dixerint, Amen, sumit de sancto, & ponit in calicem nihil dicens, nisi forte aliquid secrete dicere voluerit. Pax Domini non dicit, quia non sequuntur oscula circumadstantium. Sanctificatur autem vinum non consecratum per sanctificatum panem, & communicant omnes cum silentio.* Quod itidem Alcuinus enarrat in Diuinis officiis feria 6. *Presbyteri duo priores salutata cruce, intrant in sacrarium, & deferunt corpus Domini, quod pridie remansit, ponentes illud in patena: & subdiaconus tenet ante ipsos calicem cum vino non consecrato, & alter Diaconus patenam cum supradicto corpore Domini.* Paulo post, *Cum vero dixerit Amen, sumit de pane sancto, & ponit in calicem silendo*, Item, *Sanctificatur autem vinum non consecratum per sanctificatum panem. Tunc communicant omnes cum silentio, & expleta sunt vniuersa.* Vbi vides manifestissima vtriusque speciei saltem vestigia.

XLIX. Veruntamen Durandus Mimatensis lib. 6. cap. 75. hunc morem sic interpretatus est, *Sed nunquid vinum; quod in die parasceues cum Dominico corpore seruato sumitur in altari, consecratur, & sanguis Christi efficitur per immissionem ipsius corporis in calicem, & per eius tactum? Super hoc dicunt quidam, quod per Dominicam orationem, quæ nunc dicitur, fit consecratio, siue commutatio vini in sanguinem. Nam Gregorius assignans causam, quare Dominica oratio in die illa à Sacerdote dicatur, dicit quod in primitiua Ecclesia sola Dominica oratione vtebantur in consecratione. Nos tamen hoc non dicimus: quia si hoc iam esset non esset necesse corpus Domini ad diem illum seruari.* Paulo post, *Dicimus ergo illud, hic non consecrari, sed sanctificari: differt autem inter hæc. Nam consecratio, est consecratione transubstantiare: sanctificare, est ex contactu, seu admistione sacræ rei reuerendum, & sanctum effici, vt patet in aqua benedicta, cui alia admiscetur.*

L. At ego, etsi credo, vanissimo commento ineptissimum hunc fuisse appictum colorem: tamen habeo non minus certum, Sophistas tanto nequiores, quanto posteriores, suo more vel pleno meridie tenebras offundere; vel potius stultæ nimium plebi puluerem obiicere; ne videret quod videbat: & sic vocabulorum syllabas libentissime aucupatos esse, vt quoniam sono differunt sanctificare, & consecrare, inde persuaderent esse etiam rerum immane discrimen. Nihil enim potest esse tam minutum, vt non sit pro fundamento ingentis Capitolij. Ego sic dico. Ex rei veritate ingens esse discrimen inter sanctificare, & transubstantiare: vt prorsus nihil sanctificatum sit transubstantiatum. Videlicet, quia transubstantiatio sit figmentum in rerum natura, multo absurdius tragelaphis, & hyppocentauris. Eandem autem esse rationem consecrationis. Sed hæc disputatio ad aliam pertinebit controuersiam. Itaque nunc quidem esto transubstantio effectum illud quodcunque tandem sit consecrationis, quo fit, vt panis & vinum sint corpus & sanguis Christi; vt neutri parti postea ex professo disputaturæ fiat præiudicium.

LI. Nunc igitur nego differre sanctificationem, à consecratione: hanc, inquam, sanctificationem ab ista consecratione: nam quid ad me si sanctificetur aqua benedicta, & tamen non consecretur, id est, transsubstantietur? Sua concilient somnia Sophistæ, vt poterunt: me sinant in hoc esse. Primum ergo obseruari iubeo; non tantum dici vinum mistum aqua, sanctificatum; sed etiam panem promiscue sanctificatum & consecratum. In ordine Romano, & Alcuino, *Sanctificatur vinum non consecratum, per sanctificatum panem.* Audin sanctificatum panem, eum ipsum qui pridie consecratus erat, id est, transubstantiatus? Putasne Sophista, intelligi panem sanctificatum, nec consecratum? Et vero quid est προηγιασμένα? Aut quo differt Græce à consecratis? Vellem doceret mirificum Sophistarum acumen: vt haberemus aliquid hoc tandem seculo noui, nec vnquam auditi παράδοξα. Et vero qui in Veteribus versati sunt, norunt illud sanctificari solenne esse.

LII. Deinde; statim post nominatam sanctificationem, mentio fit communionis, *Sanctificatur vinum non consecratum, per sanctificatum panem, & communicant omnes.* Quid pertinet ad communionem sanctificatio; aut ad sanctificationem communio; si nulla sit consecratio? Maximè cum eam communionem Liturgia Græca definierit diserte corporis & sanguinis, æquè vt alias? Certè vinum adhibetur aut ad ablutionem oris, aut ad communionem: neque aliud vnquam est auditum: quanquam etiam ad ablutionem duntaxat apud Papistas; sed nunc nihil interest. Porro illud, ad ablutionem, nunquam dixit quisquam Papista esse sanctificatum, aut sanctificandum. Si autem ad communionem sanctificetur, non potest vitari, quin consecretur; etsi transubstantietur, si hoc malit Durandus.

LIII. De aqua benedicta nihil opus dicere. Tantum moneo eundem ordinem Romanum, *Qualiter celebrandum sit officium Missæ*; notasse, Diaconum refundere paulum quid de calice sancto, (sic appellat eum vnde ipse Episcopus celebrans sibi sumpsit sanguinem) refundere in maiorem calicem quem tenet Acolythus, & inde confirmare omnes sanguine Dominico. Vnde patet intelligi per contactum exigui vini consecrati, id est, transubstantiati, multo maiorem quantitatem vini consecrari, id est, transubstantiari, siue fieri sanguinem Christi. Quod si potest vinum consecrare, cur non itidem panis? Agnosco tamen hæc deliria humanæ futilitatis varie prolixeque exagitari posse: sed inest aliquid delectationis, cum sese vanitas ipsa confodit.

CAP. IV.

Coniecturæ contra institutam Communionem vtriusque.

I. NVllis neque Scripturæ, neque Veterum testimoniis constare potest diminutam communionem fuisse in longo, legitimove vsu Ecclesiæ. Itaque confugiunt ad coniecturas, vt sunt subtilissimi rerum indagatores. Has nunc consideremus.

II. Prima esto Salmeronis. Quoniam huiusmodi ritus nullum inueniatur principium, nec constitutio vlla eum primum instituens. Nam constitutio Constantiensis Concilii, statuit illum morem iamdudum in Ecclesia fuisse receptum, neque illum de integro introduci. Cum ergo non inueniatur initium eius ritus, & vndique ex historiis comperta sint eius vestigia, signum est haud obscurum, ex regula B. Augustini, quod à Christo & Apostolis fuerit approbatus, Christo instituente vtrumque ritum, & relinquente Ecclesiæ potestati hoc vel illo modo vti.

III. Cum dixisset Christus, habere se multa dicenda, quæ ferre tunc non possent Apostoli; suis inde opinionibus prætextum omnes hæreticos reperisse obseruauit Augustinus. At tu nunc Augustine, quum semel dixisti Epist. 118. Si quæ toto terrarum orbe obseruentur à Christianis putari vel ab Apostolis vel à plenariis Conciliis instituta; immane quantam ianuam aperuisti nostris Papistis, suorum somniorum commendandorum! Adeo nihil est tam recens commentum, quod non facile sperent æquo iure stabilitum iri, cum maxime seriis Scripturæ præceptis. Tam protrita frons est illis: tam temeraria confidentia. Sed missis personis, rem videamus. Argumentum sic est: Cuius ritus nullum inuenitur principium, sed vndique in historiis eius vestigia, is ritus à Christo & Apostolis fuit approbatus. At communionis diminutæ ritus est eiusmodi. Ergo idem à Christo & Apostolis fuit approbatus.

IV. Antequam respondeo describenda sunt Augustini verba: quia nunquam impudentius fuere prætexta, *Tenere te volo, Dominum nostrum Iesum Christum leni iugo suo nos subdidisse, & sarcina leui: vnde Sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione præstantissimis, societatem noui populi colligauit. sicuti & Baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in Scripturis canonicis commendatur. Illa autem quæ non scripta sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima autoritas, commendata, atq; instituta retineri: sicut quod Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur; & si quid tale occurrerit, quod seruatur ab vniuersa, quacunq; se diffundit, Ecclesia. Alia vero, quæ per loca terrarum regionesq; variantur, sicuti est quod alij ieiunant Sabbatho, alij vero non; alij quotidie communicant corpori, & sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt; alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur, alibi Sabbatho tantum & Dominico: alibi tantum Dominico: & si quid aliud huiusmodi animaduerti potest totum hoc genus rerum liberam habet obseruationes* Hactenus Augustinus, distinguens res Ecclesiasticas inscriptas, & traditas. Et has in vniuersales, & particulares: & vniuersales quidem definiens institutas ab Apostolis, vel Conciliis plenariis; particulares autem liberæ obseruationis.

V. Nunc respondeo, primum negari maiorem. Nam hæc describit aliud quoddam genus rerum, ab eo quod Augustinus. Discrimen geminum est: vnum, quod diserte distinctæ sunt in Augustino eæ quæ scriptæ sunt; ab iis quæ non scriptæ; & istæ positæ in secundo ordine, vnde maior desumpta est. Quare debuit ista contrahi; vt non diceret generaliter, quoscunque ritus: sed specialiter, ritus non scriptos.

VI. Alterum discrimen maioris momenti. Quia quæ secundi sunt ordinis, pertinent ad vniuersalem obseruationem: quæ ipsa non tantum describitur, per totius terrarum orbis obseruationem; sed etiam exemplis illustratur anniuersæ solennitatis in memoriam passionis, ascensionis, & donationis Spiritus: imo etiam oppositione tertij generis, quod alibi aliter obseruatur: vt omnino constet intelligi id genus rerum, cuius vniformis sit per vniuersam Ecclesiam Catholicam obseruatio. At nobis noster Sophista describit id genus, cuius nullum obseruetur initium; sed duntaxat vestigia colligantur ex historiis.

VII. Quis non videt manifeste non nisi dicis causa obiectum Augustini nomen? Nam quarum rerum vestigia duntaxat inueniuntur; potestne quisquam sanus indigetare vniuersaliter obseruata? Exempli gratia: lactis & mellis gustum datum infantibus inter baptizandum, vestigia habemus apud Tertullianum, & Hieronymum. Quis concludat aut vniuersaliter factum, aut ab Apostolis institutum, vel plenariis Conciliis.

VIII. Debuit igitur ex Augustini mente maior institui in hanc formam, Qui ritus non scripta, ab vniuersa per orbem Ecclesia fuere obseruati, dantur intelligi ab Apostolis, vel à plenariis Conciliis commendati fuisse, & instituti. Vel quia vestigia illa, particularium sunt obseruationum; si hæc pertinaciter in argumento retenta; profecto ex mente Augustini, debuit exprimi potius tertium genus rerum: & ita concipi maior: Quorum rituum nullum initium inuenitur, sed vndique in historiis vestigia; ij sunt liberæ obseruationis. Horum alterutrum si esset factum, prærepta foret nobis impugnandi ansa; accusandi ve nimiam sophisticen.

IX. Sed nunc secundo respondeo ad minorem, quæ astruit communionis diminutæ ritum eiusmodi esse, vt eius nullum obseruetur initium; & colligantur tamen vndique ex historiis vestigia: Respondeo, inquam, adhibitis distinctionibus. Prima, hunc ritum vel liberum intelligi, & permissum cuiuslibet arbitrio, vel diserte sancitum alterius speciei inhibitione. Altera, initium vel certum, vel indefinitum. Tertia, vestigia vel legitima, vel illegitima.

X. Dico igitur primo, ritum illum de quo nobis contentio aduersum Papistas, illum esse sancitum per inhibitionem oppositi ritus, videlicet integræ communionis. Hoc autem sensu tam perspicue falsum est minorem; vt ipsi Papistæ assignent initium certum, repetitum à Concilio Constantiensi; confirmationem à Basileensi, & Tridentino: in quibus conceptis verbis definitum; deinceps negandam communionem calicis omnibus non consecrantibus: vt constat ex ipsa canonum lectione, quam exhibuimus in statu controuersiæ.

XI. Nam quod Salmero dixit in Constantiensi statutum, illum morem iamdudum fuisse in Ecclesia obseruatum; pertinet ad liberam obseruationem; non autem ad coactam inhibitionem. Etenim certum est ante ea Concilia sic fuisse factitatum, vt alij communicarent vtramque speciem, alij vero alteram; quod constat ex Thomæ scriptis: siue ea libertas fuerit singulorum; siue pro Ecclesiarum consuetudine. Sed ante id tempus inhibitum vnquam fuisse calicem, neque Concilia illa dixere; neque vllum extat vestigium. Imo ne hodie quisquam Sophistarum tam fuit audax vt diceret. Quare hoc sensu absolute & simpliciter falsum est diminutam communionem fuisse approbatam vllis aut Apostolis, aut plenariis Conciliis.

XII. Quod attinet ad diminutam communionem libere vsurpatam; primum nego hanc pertinere ad Augustini genus illud secundum rerum. Ratio manifesta: quia hoc genus earum rerum est quæ non sunt scriptæ. Atqui communio Eucharistica ab eo disertissime distincta est, & posita in primo ordine rerum; videlicet quæ scriptæ non traditæ obseruentur. Mentiar si non sint hæc totidem literis scripta, *Dominum leni iugo nos subdidisse, & sarcina leui.* Et exemplis, *Sicuti est Baptismus, & communio corporis & sanguinis.* Et postea, *Illa autem quæ non scripta, sed tradita custodimus.* Vide quam sollicite sua verba librauerit Augustinus. Iugum Christi lene, & sarcinam leuem, seorsim posuit, ab iis quæ non scripta, sed tradita custodiuntur. In iugo illo, obseruauit communionem Eucharistiam: & hanc descriptam diserte, corporis & sanguinis, id est, vtriusque speciei. Quid ergo? Nempe mens est Augustini; ex obseruatione Ecclesiæ ea putanda ab Apostolis, Conciliisve instituta, quæ tantum tradita sunt. Sed ea quorum, Scriptura teste, constet aliam rationem: videlicet censenda ab ipsis Scripturis; contra quas quicquid vlla Concilia statuerint, nefas sit putandum. Cum ergo hoc de quo disputamus caput, eius sit generis, vt pertineat ad illud Christi iugum, profecto quæcunque prætendatur consuetudo Ecclesiæ: quæcunque cuiuscunque Concilij constitutio; tamen eo semper redeundum, vnde fuit initium.

XIII. Secundo, nego etiam assumptum; videlicet nullum dari posse huius ritus initium. Nam etsi non detur certum definitumque: tamen datur indefinitum, videlicet post prima initia: post institutionem Christi. Thoma teste: à quo fuerunt ista nobis recitata, *Secundum antiquam Ecclesiæ consuetudinem omnes sicut communicabant corpori, ita communicabant & sanguini.* Quod ipsum prolixe multis aliis testibus est à nobis confirmatum. Et Hosius inde scripsit vtriusque speciei vsum fuisse mutatum. Primitiuæ igitur Ecclesiæ consuetudo fuit, vt omnes vtrique speciei communicarent. Oportet ergo oppositam consuetudinem posterioris Ecclesiæ fuisse. Atqui prioritatem veritati, posteritatem mendacio deputari, solenne est axioma, præscribens aduersus omne genus hæreticorum.

XIV. Hosij coniectura non est prætereunda: apud quem Harpago interroganti, *Quo tempore id factum esse putas?* nimirum, vt vtriusque speciei mutatus vsus, & alterius tantum sit receptus, respondet Arator, *Non habeo quod pro certo possim affirmare. Sed ex quo tempore Germania pars, quæ nobis est vicinior, Christi recepit Euangelium, ex eo vsus vtriusque speciei, tacito quodam consensu totius Ecclesiæ Catholicæ fuisse videtur abrogatus.* Hæc Hosius, timide ille quidem: sed clare nihilominus initium aliquod designans, non quidem annotato, aut die, aut mense, aut anno: quæ circunstantiæ esse solent certi definitique initij, verum indefinite, vt quandocunque tandem sit factum, tamen post initia, non enim, cum aut Christus institueret Sacramentum: aut Ecclesia Hierosolymis inciperet, non cum Antiochiæ primum dicti sunt Christiani, aut Romæ denique fideles esse cœperunt, sed aliquanto saltem post, cum Germania: & quidem non illa cultior, viciniorque Romano Imperio: sed alia horridior, remotiorque & ad Sarmatas pertinens, fidei nomen dedit. Sed & initium huiusmodi describitur, quo abrogaretur vsus, quis? nonne antiquior? nam certe posteriora prioribus non abrogantur.

XV. Et vero attendamus cuiusmodi esse possit in hoc syllogismo antecedens: cuius conclusionem oppugnant aduersarij ipsi. Etenim conclusio habet, secundum Augustinum: Ergo ab Apostolis, vel plenariis Conciliis fuit institutus, at secundum Salmeronis sophisticen: Ergo à Christo fuit, Apostolisque approbatus. Atqui neutrum esse verum constat ipsis Papistis testibus. Hosius, *Vsus vtriusque speciei tacito quodam consensu fuisse videtur abrogatus.* Pighius, *Iamdudum in vniuersam Latinam Ecclesiam ritus sub panis tantum specie Laicos communicandi sacrosanctum illud, & viuificum Christi corpus, receptus fuerat, non equidem ex vlla institutione, aut Synodali, aut Ecclesiastica Hierarchiæ præsidis Romani Pontificis (quæ nullum huic rei inuenitur dedisse initium) sed ex interno quodam consensu Christi fidelium, atque orthodoxorum præsulum.* Nota. Nam contra quam concludebat Augustinus ab Apostolis, vel Conciliis institutum: isti & diserte negant Conciliorum institutionem: & de Apostolis ne grunnire audent quidem. Sed de tacito consensu fidelium: de quo in antecedente syllogismus nihil habuit.

XVI. Nota iterum, abrogatam integram communionem in Ecclesia Latina. Non enim ausi sunt etiam in Græca dicere: quam constat huic abrogationi nunquam dedisse locum. Atqui Augustinus obseruationem volebat vniuersalem: *toto*, aiebat, *terrarum orbe: ab vniuersa quacunque se diffundit Ecclesia.* Exiguumne huius defectus momentum? Dicebat Augustinus ea quæ ab vniuersa Ecclesia obseruarentur, instituta fuisse ab Apostolis, vel à Concilius. Patiamur sane. At isti Sophistæ volunt æstimari diminutam communionem institutam ab Apostolis, vel à Conciliis, quam tamen non audent dicere obseruatam nisi ab vniuersa Ecclesia Latina. Et non precentur eis sanam mentem.

XVII. Denique respondeo, si quid vestigiis concedendum: saltem debere dari legitima, non autem hæreticorum fraudes, priuatorum ausus, extraordinariorum casuum euentus, denique non suspiciunculas curiosius inquisitas: animosius defensas: quam sanius inductas, cuiusmodi esse demonstrauimus, quæcunque magno labore coaceruata fuere. Itaque hic primus Salmeronis conatus abiit in ventos.

XVIII. Addo alterum. Cum homines tenaces sint religionis, & in mutatione rerum ad eam pertinentium facile turbentur: si per ducentos & mille annos fuisset communio sub vtraque specie in Ecclesiam inuecta, nec fuisset declaratum licere sub altera communicare, subito hoc ritu mutato, maximæ tempestates fuissent, & lites in Ecclesiam ob eam rem obortæ. De quibus cum in nulla historia fiat mentio, indubitatam coniecturam accipimus, nunquam rem fuisse nouam, sed ab initio semper consuetam, animisque fidelium infixam tanquam licitam, etiam in illis regionibus, vbi sub vtraque specie, vt plurimum, laicos communicabant.

XIX. Ecce tibi indubitatam coniecturam. Quasi aliqua possit aut esse, aut

aut dici coniectura indubitata. Nonne ita solent Sophistæ sibi esse Suffeni? Nonne vere dixi, nihil illis occurrere tam exiguum, quod non habeant vice demonstrationis? Ecce; institutio prima non est illis iudicibus indubitata, non vsus Apostolorum, non maxima illustrissimaque consuetudo multorum seculorum. Et nunc vnica coniectura est indubitata. Quantum abest à triumpho? Tanta superbia est Iesuitarum.

XX. Respondeo in mutationibus tempestates excitari, vel cum fiunt, vel postquam factæ sunt. Mutationes omnes in rebus religiosis excitare tempestates cum fiunt, negatur, & facile: Nam longe ante Christi aduentum multæ erant factæ mutationes in religione Iudaica, Marci 6. *Omisso mandato Dei, tenetis traditiones hominum.* Et tamen absque tumultu. Et ne procul abeam: Si omnes in religione mutationes tumultus excitant cum fiunt, & hæc communio mutilata, nullos excitauit: Ergo communio mutilata non fuit mutatio. At hæc conclusio falsa; testibus ipsis Papistis. Certe Hosius abrogationem dixit prioris consuetudinis. Non potest autem abrogatio vlla, non esse mutatio.

XXI. Nimirum non eodem semper modo religionis fit immutatio: sed alias palam, alias clanculum. Quæ fit palam, & quasi vi aperta; ea demum solet tumultus excitare, siue fit in peius, vt cum natæ sunt hæreses, Manichæorum, Donatistarum, Nestorianorum, Eutychianorum, aliæ: siue in melius, quoties inoliti errores fuere emendandi, atque Ecclesia reformanda; vt cum Christus docuit Iudæos: & cum Origenes fuit damnandus. At clancularia mutatio, siue à paruis initiis paulatim progrediens, siue negligentia præsulum dissimulata, siue ignorantia plebis sustentata; non solet huiusmodi turbas excitare: quod testantur illæ ipsæ corruptiones Iudaicæ quas dixi, & in Christianitate ipsa; Eucharistia infantibus porrecta; interdum etiam mortuis in os iniecta.

XXII. Vtrius autem sit generis hæc, de qua disputatur, mutatio, non est difficile pronuntiare. Etenim clanculariam describunt ipsi, qui plurimum ei fauent, quod iam docui testibus prolatis, Hosio, & Pighio. Itaque nulli mirum esto, tum cum fieret, nullas tempestates excitatas fuisse, neque id vertatur in eius approbationem.

XXIII. Quod si de tempestatibus agas excitatis post mutationem factam; fatemur sic solere fieri, vt quæ mutationes in Ecclesia factæ sint contra ius, quantumcunque sint aliquandiu toleratæ, vel dissimulatæ, tandem quietem turbent; nimirum; quia suscitantur à Deo tempore opportuno, qui sic inductos errores & deprehendant, & aperto marte impugnent. Sic Ecclesiæ turbas dedere Iudæi traditionibus humanis suis, cum Christus venit eas redarguturus. Sic post longum silentium Origenis occasione turbelæ fuerunt inter Christianos: sic postquam multiplicata esset εἰκονολατρεία maximi illi motus fuere, cum Iconomachi; & Iconoclastæ voluerunt Augiæ stabulum purgare.

XXIV. Et prorsus ita factum in hoc ipso negotio. Nam motus non potest nullus dici cum Bohemi tam vehementer conquesti sunt factam plebi iniuriam. Nec nullus, cum nostra ætate longe potentius redintegratum est certamen; cui Deus benedixit hactenus; porro etiam magis ac magis benedicturus; vt re doceat nunquam se veritatis suæ oblitum; vt non tandem eam vindicet libertatem, quantumcunque passus interdum imposturam obtinere efficaciam deceptionis.

XXV. Transeo ad tertiam Salmeronis coniecturam. Si ab initio Ecclesiæ non licuisset sub altera specie communicare, plurimi vel communione priuati fuissent, vel ad id quod præstare non possent, adigerentur: vt patet de iis qui vini copiam non haberent, vt sunt multi Septentrionales populi: & de his etiam, qui abstemij sunt; & quibus vinum nauseam & vomitum parit: & de his etiam qui morbis correpti, nihil solidi deglutire possunt, nisi tantum liquida. Cum igitur iugum Domini sit suaue, & onus leue, non est credendum quod hoc voluerit ad impossibile, hoc est, ad communionem sub vtraque specie obligare. Costero commentum non displicuit; sed gemino capite. Eiusmodi mandatum, inquit, ab omnibus impleri non posset; vtpote ab abstemiis, qui non ferunt vsum vini, & illis in locis, quo difficulter vinum aduehi potest: Ergo saltem illi ab hoc mandato essent eximendi, nec erit generale mandatum. Rursus. Hoc mandatum impediret crebram communionem; ad quam tamen Ecclesia passim omnes adhortatur. Vbi enim penuria esset vini, & magna populorum frequentia, non sine grauissimis sumptibus poterunt aliquot hominum millia octaua die ad communionem accedere.

XXVI. Respondeo, nullam legem legitime impugnari ab incommodo mere per accidens & extraordinario. Lex est, vt prædicetur Euangelium vniuersæ creaturæ. Quantus tamen surdorum numerus est, fuit, erit? Exsurgite Iesuitæ, & hanc legem negare esse generalem: hanc legem refigite: quia surdis prædicari non possit. Erit id dignum vestra ingenij subtilitate. Iussit Petrus quosque paratos esse πρὸς ἀπολογίαν quoties interrogabitur de fide. Obiicite mutos, qui nequeunt: & obmutescet, si forte, Petrus. Cur non & Apostolum dicentem prioris ad Timotheum secundo, *Volo ego viros orare in omni loco leuantes puras manus:* cur, inquam, hunc non ἐπαμίζειν, obiectis paralyticis? Nam hi leuare manus non poterunt. Et miramur populo impositum fuisse ab iis quorum sophismata vix eludat Spiritus sanctus? Vin denique aliquid ridiculi? Ex Attico Constantinopolitano magnum hauritur Oecumenici Pontificatus argumentum, quod literis formatis iusserit Concilium Nicenum adscribi cum alias, tum quartam literam nominis loci vnde scriptio est. Heus, heus vos Iesuitæ negate legem vnquam fuisse hanc latam: quandoquidem nomina sunt locorum quædam quæ quartam nullam habent literam; vt Co; insula, vrbsque nota: apud Ptolomæum lib. 5. cap. 19. Ace: apud Ptolomæum Geographiæ lib. 4. cap. 5. Alo. Sexti septimo, Cua, Arc. Et alia. Datis ne manus.

XXVII. Sed singula videamus. Plurimi, aiunt, communione priuati fuissent. Quasi, inquam, altera specie prohibita, omnes communicent, aut etiam communicare queant. Et non infinita quotidie accidant præter spem, quæ communionis facultatem præcipiant. An enim vbique locorum copia datur Sacerdotum? Nam hodie prohibitum, non tantum vinum, sed etiam panem. Peccaui: panis speciem dixisset Papista; secum asportare. Quid ergo? Nonne viatoribus infinita accidunt præter opinionem; vt accersi non possit Sacerdos? Næ illi Basilij Eremitæ, qui per annum seruabant apud se Eucharistiam, si in Papisticas manus incidissent, alio sibi quopiam commẽto prudenter consuluissent, si noluisset absque communione esse; μὴ παρόντος ἱερέως ἢ λειτουργοῦ, O si sic paterentur aboleri Indulgentias, quas certum est, ipsis profitentibus, non magis emi posse ab omnibus, quam ab omnibus vinum bibi.

XXVIII. Veruntamen qui non vtramque percipere? Abstemij: Ita est, inquam: Sed neque pueri in vtero possunt ablui. An potuit Baptismus institui, nulla horum habita ratione; & non debuit communio vini propter abstemios. Nisi forte maior sit istis necessitas communionis, quam illis Baptismi.

XXIX. Rursus, quidam qui propter morbum & aridas fauces, nihil possunt solidi deglutire. Proditis causam vestram Sophistæ. Nam horum gratia nunquam est prohibita communio panis: imo nunquam existimata prohibenda. Quid hæc habuit sanctius? Sed & obliti estis, vtrumque posse concurrere; vt & abstemius sit laicus, & aridas fauces morbus effecerit: Ergone prohibenda omnino vtraque species?

XXX. Tertio; qui maxime Septentrionales. Quare? an quia omnibus aridæ fauces? An quia abstemij? Minime vero, nam constat æquè esse sanos cum iis qui magis ad meridiem: & rursus esse omnium meri bibacissimos. Quid ergo? Nempe difficulter ad eos vinum deuehitur. Fateor. Sed primum; cur potest illis abundare vinum profusissime ad immodestas compotationes; & non potest ad moderatam communionem? Nulla enim tam Septentrionalis gens est, apud quam non sint frequentissimæ compotationes: & quidem magis, quam ad meridiem, vbi nascuntur vina. Deinde, quod est difficile; non tamen non fit. Itaque hæc difficultas non probat communionem non posse obtineri, quod erat in argumento: sed tantum difficile obtineri.

XXXI. Atqui non sine grauissimis sumptibus. Forte, inquam: Sed sumptus grauissimos magis obstare communioni sacræ, quam quotidianis compotationibus, quanta absurditas, Deus bone? Et qui infinitas nummorum myriades prodigunt in templorum immanibus substructionibus, immensis etiam ornamentis; absque vllo mandato: hos queri de sumptibus in vinum Eucharisticum, potestne esse mens non præpostera? Nam vnius basilicæ Sancti Petri apud Romanos sumptus poterant sufficere in multos annos, communicando calici omnibus ad Septentrionem Christianis.

XXXII. Thomas parte 3. quæst. 74. art. 1. obiectionem sibi hanc proposuit. *Hoc Sacramentum est vbique celebrandum. Sed in multis terris non inuenitur panis triticeus; & in aliquibus non inuenitur vinum: Ergo panis & vinum non sunt conueniens materia huius Sacramenti.* Respondet paulo post, *Dicendum, quod licet non in omnibus terris nascatur triticum, vel vinum: tamen de facili ad omnes terras deferri potest quantum sufficit ad vsum huius Sacramenti. Nec propter defectum alterius, est vnum tantum sine altero consecrandum: quia non esset perfectum Sacramentum.* Nugabuntur hic sine dubio Sophistæ, in voce consecrandi, quasi non de communione populi, sed solius Sacerdotis agatur: & fieri potest, vt ita in mentem venerit Thomæ, à quo nulla sophisticæ fuit aliena: sed ego tamen vrgeo, vsum Sacramenti diserte expressum in pane & vino. At vsum panis nemo hactenus contraxit ad solum consecrantem. Cum igitur eadem sit ratio vini, quæ panis: eandem etiam consequentiam esse oportet, vt ad communionem etiam plebis tam facile sit vinum, quam panem deferri, certe multo, vt dicebatur, magis quam ad compotationes. Imo quis ignorat posse vtrumque defectum concurrere; vt neque panis triticeus, neque vinum facile possit importari. An igitur vtraque species abolenda? Aut si non: cur altera potius?

XXXIII. Similis quæstio exercuit Confirmationem; quam non minus volunt esse Sacramentum, quam Eucharistiam. Thomas proposuit obiectum eadem parte summæ, quæst. 72. artic. 2. *Supra dictum est, quod aqua assumitur vt materia ad baptizandum, quia vbique de facili inuenitur. Sed oleum oliuarum, non vbique inuenitur, & multo minus balsamum. Non ergo Chrisma, quod ex his conficitur, est conueniens materia huius Sacramenti?* Certe, inquam, in partibus Septentrionalibus multo minus oleum nascitur, quam vinum. Quid balsamum dicam? quod vniuersa Europa nullum vnquam natum: nullum in Africa: tantum in exigua Asiæ regione? Et tamen nemo Papistarum fuit vnquam, qui Confirmationem censeret abrogandam. An quia inuentorum humanorum tenacior Ecclesia Romana, quam diuinorum institutorum? Thomas respondet, *Dicendum quod Baptismus est Sacramentum absolutæ necessitatis: & ideo eius materia debet inueniri vbique. Sufficit autem quod materia huius Sacramenti, quod non est tantæ necessitatis, possit de facili ad omnia loca terrarum deferri.* Vnde nobis simile argumentum. In Sacramentis non absolute necessariis, sufficit materiam posse facile deferri: At Eucharistia est Sacramentum non absolute necessarium: Ergo in Eucharistia satis est materiam posse facile deferri. Antecedentis pars vtraque in confesso est apud Papistas.

XXXIV. Addo aliam rationem desumptam ex Suare disputatione trigesima tertia de Sacramentis sectione prima; vbi soluitur obiectio illa de raritate balsami per oppositam experientiam, *Hactenus*, inquit, *nunquam in Ecclesia defuit balsamum sufficienter certum, ex quo posset Chrisma confici, etiam in priscis illis temporibus, quando Ecclesia, & his temporalibus rebus magis egebat, & grauiores persecutiones sustinebat.* Esto, inquam: sed nos similiter dicimus nunquam defuisse vinum veteri Ecclesiæ, quantum satis fuit communicandæ plebi per vniuersam Christianitatem. Neque vllum vnquam dari potest testimonium in contrarium. Cur ergo tam ambitiose prætexitur hæc raritas rescindendæ Christi institutioni?

XXXV. Et vt veteri experientiæ recentem subnectam; certe hodie ad Septentrionem plurimæ sunt & populosissimæ Ecclesiæ per Belgium, Angliam, Scotiam, Daniam, Sueuiam, Poloniam], Transsyluaniam, alias; quæ omnes excusso iugo Papistico reduxerunt antiquum publicæ communionis morem: & tamen nulla earum aut defectum vini patitur, aut impensarum magnitudinem queritur. An quia maior hodie copia vini, quam olim? An quia cum Reformatis felicius agitur? An quia Papistis delicatæ sunt de nihilo querelæ?

XXXVI. Impediretur frequens communio. Scilicet hic Romæ metus est, ea cura Sophistas sollicita! Qui iam seculis aliquot, vix singulas,

singulas, binasve quotannis communiones publicas voluere celebratas. Apud quos sciunt omnes nunquam populum inuitari à Sacerdote sacrificante. Qui iam denique priuatis si paulo sæpius accedant, pro supererogatis meritis imputent. At Ecclesia, aiunt, passim omnes hortatur. Ita sane, inquam, Ecclesia. Sed non est ergo Papismus Ecclesia, qui nunquam hortatur. Et istorum Sophistarum impudentiam quisquam dissimulare potest? Hos cœlum intueri; hos terra sustinere; tam impune cunctis illudentes?

XXXVII. Et vero rem vide. Ecclesia quandiu hortata est plebem ad frequentem communionem, tandiu vsa est vtraque specie. Meministin vtrumque auditum à Chrysostomo diserte: obseruatum in aliis plurimis? Postremis vero seculis, aut subducto calice, abolita frequens plebis communio: aut contra abolita frequenti hac communione subductus est calix.

Cap. V.

De autoritate Ecclesiæ.

I. HActenus actum de veteri consuetudine; nunc de lege Papistica: illa, inquam, lege, quæ secure, & ἀτιμώς omnibus laicis calicem prohibuit, iisdem pœnis propositis, quæ solebant olim maximas hæreses coërcere. Disputant primo, legitime prohibitum: deinde etiam iure prohibitum: Nam Hardingus, *Ecclesia*, inquit, *multis, grauibusque causis adducta fuit ad legem constituendam, quæ populo vna tantum specie communicare permitteret.* Vbi vtrumque caput habetur, & quis legem tulerit; & ratione magna tulisse. Ecclesiam prætendunt autorem: hoc videamus.

II. Esto argumentum huiusmodi. Quicquid Ecclesia instituit, legitime est institutum: At communionem mutilam Ecclesia instituit: Ergo legitime instituta est communio mutila. Probatur minor; quia *non modo in Concilio Basiliensi* (verba sunt Hardingi) *sed etiam in Constantiensi, & ante mille plus minus annis, in primo Concilio Ephesino, quemadmodum probabiliter colligunt.* Et hoc Ephesini nomen repetiit Petrus Michael.

III. Probatur maior. Magna enim fuit Ecclesiæ, inquit Salmero, collata potestas in his quæ ad dispensationem Sacramentorum spectant. Habet enim autoritatem variandi ea quæ accidentia sunt in illis, vt tempus, ritum, & personas suscipientes. Richeomus: Ecclesia potuit communionem coercere; vtpote habens claues domus Dei, & autoritatem disponendi res indifferentes, neque constitutas vllo diserto Dei mandato. Gregorius de Valentia, Cum neque ex verbis vllis Christi, neque ex institutione, neque ex Christi exemplo, neque ex natura huius Sacramenti, neque ex antiqua praxi Ecclesiæ, neque ex illius traditione, aut testimoniis antiquitatis, diuinum præceptum de communione sub vtraque colligi possit, consequitur necessario dispensationem, atque vsum alterius vel vtriusque speciei, quod ad non conficientes attinet, esse rem in Ecclesiæ potestate & arbitrio positam. Ad eam enim spectat, illa quæ in administratione Sacramentorum diuinitus determinata non sunt, salua Sacramentorum natura & veritate, ita constituere, vt ad ædificationem fidelium, & maiorem Dei cultum consideratis omnibus circumstantiis expedit.

IV. Et tuba altius inflata, Slotanus. Quis addubitare poterit, quin Ecclesia Spiritu sancto regatur? Nisi forte Christi credere nolit Euangelio, in quo Ecclesiæ promissus est Spiritus sanctus, Spiritus veritatis. Certum est ergo Spiritum istum veritatis, in Ecclesia perpetuo manere, Ecclesiam instruere, eam ducere in omnem veritatem, ei annuntiare, suggerere, subministrare, ac insinuare, quicquid est veritatis Christianæ, & illustrare ea quæ à Christo dicta sunt. Nunquam enim permisit Ecclesiam errare. Errasset autem si contra verbum Christi laicis vnam speciem subtraxisset. Suares: Ecclesia non potest in his, quæ ad mores totius Ecclesiæ pertinent, errare; neque aliquid iniustum aut malum præcipere. Ergo talis lex est iusta, & bona, ergo valida & obligationem inducens. Soto: Ecclesia consultissime ac sanctissime interdixit populo huiusmodi sanguinis communionem: & qui dixerit eandem sanctam Ecclesiam id non potuisse, aut non debuisse facere, manifestarius hæreticus est.

V. Respondeo negari primum maiorem. Nam quæcunque ab Ecclesia legitime instituuntur, ea oportet esse in potestate Ecclesiæ: nam quæ hanc excedunt, ea nunquam quisquam dicere potest ab eadem legitime instituta. Itaque prudenter Salmero coercuit ad accidentaria: Richeomus ad res indifferentes, neque constitutas vllo diserto Dei mandato: Et nonnulli alij similiter. Et sane verum est, multa esse in religione Christiana ἀμετακίνητα; quæ nulla vnquam occasione mutari debeant. In iis aut sola aut præcipua esse, quæ in Scripturis definita. Augustinus 3. lib. contra literas Petiliani, cap. 6. *Siue de Christo, siue de eius Ecclesia, siue de quacunque alia re, quæ pertinet ad fidem, vitamque nostram: non dicam nos, nequaquam comparandi ei, qui dixit, licet si nos: sed omnino, quod secutus adiecit, si Angelus de cœlo vobis annuntiauerit præterquam quod in Scripturis Legalibus & Euangelicis accepistis anathema sit.* Non colligam alia plurima, quæ plenius deducta fuere in prima controuersia de Canone fidei.

VI. Porro ne quis putet hanc exceptionem esse ἐν ἀδιαφόροις; dico nunc agi de re definita in Scripturis Sacris; quod toto præcedente libro disputatum fuit, & confirmatum: atque adeo præcedenti capite inductus Augustinus, diserte disparans communionem corporis & sanguinis Domini, ab iis quæ tantum tradita custodiuntur: & numerans in iis quæ scripta tenentur. Quare quicquid contra obtendatur à Papistis, tamen hoc caput non referendum inter ea, quæ potest Ecclesia legitime disponere.

VII. Secundo, Ecclesia vel vniuersalis intelligitur vel particularis. De particulari, negatur maior. Plurima enim occurrunt exempla constitutionum in particularibus Ecclesiis, quæ sunt illegitima. Neque adeo contra pugnaturos spero Papistas. Nam particularis Ecclesia definiuit olim hæreticorum Baptismum repetendum, nempe Africana, sub Cypriano. Quæ sane quæstio æque ad dispensationem Baptismi pertinebat, ac communio ad Cœnæ. Et in Asia olim quartadecima Luna celebratum fuit Pascha: quæ circunstantia erat temporis, duntaxat. Quod tamen exemplum neutrum fuit legitimæ constitutionis.

VIII. Illa igitur omissa parte, altera superest de Ecclesia vniuersali; quæ complecti videtur longe maiorem quæstionem, vtrum Ecclesia possit errare: nam huc pertinet maxima pars argumentorum ab aduersariis propositorum in huius maioris confirmationem. Sed mihi nunc decretum ab ea penitus abstinere, vt reseruetur vltimo nostro Tomo, si Deus concesserit.

IX. Quid ergo nunc? Nempe minorem sum negaturus. Negaturus, inquam, fuisse vnquam ab Ecclesia vniuersali, aut decretam, aut vsurpatam communionem hanc mutilam, de qua nunc dissensio est. Vno verbo, falsissime assertum esse à Soto; Ecclesiam (nempe vniuersalem) interdixisse populo sanguinis communionem. Mitto nunc vsurpatam: quia satis disputatum. Interdictam volunt in Concilio Ephesino, item Constantiensi, & Basileensi. Hoc videamus.

X. De Ephesino impudentissime confictum: adeo non tantum nullus eius Canon, sed neque vllus testis proferri potest; sed tantum coniectura. Nam Caietanus in tertiam Thomæ quæstionis octuagesimæ articulo decimo commentus est; Nestorium & Pelagium adstruxisse vniuersaliter seruandam communionem sub vtraque specie, etsi diuersa ratione. Nestorium, quia sub specie panis tantum corpus, sub specie vini tantum sanguis contineretur. Pelagium vero, quia non possent infantes seruari absque communione iuxta illa verba ex Ioannis sexto. Hoc posito, quia Nestorius damnatus sit in Concilio Ephesino, factum vt permitterent sibi quidam, diuinare communionem mutilatam eadem opera sancitam.

XI. Ridiculi homines; qui primo non viderunt ineptiam consequentiæ. Atqui Manichæos volunt itidem abstinuisse à vino propter propriam hæresin; eo quod negarent esse creaturam Dei: & damnatos concedunt ob eam hæresin. Quid ergo si asseram propter eandem hæresin damnatam fuisse mutilam communionem? Sanumne existiment? Æque nos sciant ridere, cum audimus necessitatem vtriusque speciei damnatam cum damnarentur Nestoriani, Pelagianive.

XII. Præterea falsum supponunt. Soto in 4. distinct. 12. quæst. 1. articul. 12. *Caietanus radicem moris huius in Nestorianos & Pelagianos reducit, sicuti & alium de eodem Sacramento infantibus porrigendo. Attamen hunc secundum iam supra articulo nono diximus non esse verisimile apud Pelagianos viguisse, vtpote qui infantes, vt haberent vitam æternam, nullo arbitrabantur indigere Sacramento. Neque vero Nestoriani in Concilio Ephesino hoc errore notantur; sed quod corpus in Sacramento non diuinitati vnitum credebant.* Sed & Vasques cap. 4. disput. 216. *Vsque ad tempora Concilii Constantiensis, vbi primum sublatus fuit laicis vsus calicis, nullum fuisse exortum errorem circa integritatem Christi sub qualibet specie asserit. Quare,* inquit, *dici non potest, ad tollendum illum talem legem in Ecclesia latam fuisse.* Hæc isti; quibus assentiendum potius. Nam quid potuit, siue Caietanus, siue Hardingus, siue alius quisquam rescire de Manichæis, & Nestorianis, nisi ex relatione Veterum, à quibus fuerunt hoc genus hæretici impugnati, refutati, damnati? At nullus omnino horum, quicquam huiusmodi obseruauit. Probabilius Slotanus in Velsij articulum decimum quartum: Errasse Nestorium, quod, licet admitteret panem conuerti in carnem hominis, negaret tamen transmutari in carnem hominis, qui esset Filius Dei: sed in carnem hominis iusti & sanctificati, qui templum esset Dei, diuinam in se habitationem possidens. Nam etsi illud de conuersione Papisticum esse potest; tamen reliqua vere sunt Nestoriana. Sed longe abeuntia ab hac quæstione de communione vtriusque speciei.

XIII. Supersunt ergo duntaxat Concilia Constantiense, & Basileense; in quæ tota recumbat spes Papistica: Nam in Tridentino refellendo, non est, opinor, quod cogat diutius insistere. Nunquam enim Ariminense magis quam hoc coactum aduersus Catholicos fuit indignius, quod vllo loco esset. In quo præter infinitam Papisticæ tyrannidis adulationem nihil potes obseruare. Itaque habeant sibi sane totum Papistæ: nemo nostrum inuidebit.

XIV. Supersunt duo reliqua. Quanti ponderis? Elegans mehercle fabula, audire Salmeronem inflantem buccas eorum laudibus. Generalia Concilia, in mediis Germaniæ visceribus celebrata magno Patrum consensu. Constare inuictam esse Conciliorum Generalium in Ecclesia autoritatem. Iniuriam facere Spiritu sancto, non solum qui decreta spernat, aut abrogare contendat: sed vel qui monitis atque institutis parere recuset. Ad hunc laudum cumulum quid addi potest? Aut quid quisquam dicat amplius de vetustissimis illis, quorum autoritatem Gregorius æquauit quatuor Euangeliis? Tam serio Papistæ solent suas merces venditare.

XV. Ad populum phaleras. Ego te intus & in cute noui. Et profecto ridentibus oportet ista dici Iesuitis, non agentibus serio. Nam, primum non fuere Concilia Oecumenica; sed tantum Occidentalia; in quibus nulli Græci fuerint, aut ex vniuerso Oriente. Conuocata à solo Romano Episcopo, cuius eæ partes nullæ fuerunt olim. Etiam Basileense non totius Occidentis: quod oppositum habuerit Ferrariense; itidem conuocatum ab Episcopo Romano indignante suam minus dignitatem.

XVI. Denique vt illa omnia taceamus; quid quantumque eis delatum velint ipsi Papistæ audiamus. Bellarminus cap. 7. de Conciliis, hæc ipsa numerat in partim confirmatis, partim reprobatis. *Hoc Concilium,* inquit, scilicet Constantiense, *quantum ad primas sessiones, vbi definit Concilium esse supra Papam, reprobatum est in Concilio Florentino, & Lateranensi vltimo: quantum ad vltimas sessiones, & ea omnia quæ probauit Martinus quintus, ab omnibus Catholicis recipitur.* De Basileensi, *Huius Concilii nihil est ratum & probatum, nisi quædam dispositiones circa beneficia, quæ à Concilio factæ fuerunt; quas & pacis & vnitatis gratia, Nicolaus approbauit: Concilium vero ipsum reprobatur in Concilio Lateranensi vltimo, sessione vndecima.*

XVII. En tibi Concilia generalia: en tibi inuictam autoritatem! En tibi iniuriam factam Spiritui sancto. Scilicet Conciliorum partim reprobatorum.

batorum. Facile negotium Basileensis, à quo vulgo exclusum basiliscum dictabatur. Nam huius nihil ratum dicitur, præter dispositiones circa beneficia: In quibus certe hoc decretum numerari nequit. Cur ergo eius nomen tam magnifice obtenditur? Vt solent pueris κοσμολύκεια; quæ ipsi rident, qui obiiciunt. Scilicet ab iis petenda definitio rerum Ecclesiasticarum; quos ne ipsi quidem qui maxime laudant, possunt sine exceptione laudare. Primæ Actiones improbantur Constantienses; postremæ approbantur: fieri id quidem potest in humana infirmitate: sed vt sit humana infirmitas regula Ecclesiæ, dari non potest. Nam etiam in Scriptura, si vel vnum officiosum mendacium occurrat, totam ruere eius autoritatem præscripsit Augustinus. Tum autem in quadraginta quinque sessionibus, puto decimam tertiam inter primas esse. Et si attentatum quid aduersus Papas, ratio est errandi; certe etiam tunc & in sequentibus sessionibus id crimen fuit, Quæ ratio amouendi suspicionem? Nisi Papistis in manu virgæ sint; quibus Oecumenica Concilia coërceant pro arbitrio, & puerorum in morem.

XVIII. Non potuit à nobis plenior institui refutatio. Prætendebant Ecclesiam decreuisse: & legitime decreuisse. Nos probauimus; neque Ecclesiam, videlicet Vniuersalem, decreuisse: neque eam quæ decreuit, legitime decreuisse. Quid vltra potest requiri?

CAP. VI.

De Sacerdotum Papistarum nequitia.

I. SErmo futurus est prolixior de iure. Nam huc collatum quicquid reliqui fuit subtilitatis. Primo, purgant fraudem, deinde rationes facti explicant.

II. De fraude Salmero. Nulla causa ad auaritiam permouens extitit ex parte Sacerdotum hoc instituentium. Quod enim lucrum reportant inde; cum in multis regionibus post dispensatam speciem panis, nonnihil vini præbeant non consecrati, quo commodius deglutire possint Eucharistiam? tam facile autem illis fuisset præbere consecratum, ac non consecratum.

III. Et tamen, inquam, paulo ante causati sunt impensas maximas. Estne hoc liberalitatis indicium? Imo crediderim hanc eandem auaritiam sese exseruisse in alteram speciem. Nam cur pro pane suppositа fuerint foliola illa farinacea; quæ apud nullos vnquam homines venerunt aut in nomen panis, aut in vsum vitæ; equidem non video; nisi hæc sit causa; quod multa inde parsimonia esset, maxime in magno populo. Itaque si non plenum argumentum, at certe non inanis coniectura est, cum desisset ex oblationibus populi consecrari Eucharistia; eiusque rei cura delata esset in Episcopos, siue parochos; sibi istos voluisse vtraque parte consultum.

IV. Sed quibusdam in locis porrigunt vinum non consecratum. Solet, inquam, apud Gallos fieri: & ex eo præiudicio credebam ego quidem apud omnes. Nunc primum audio apud quosdam: & aliunde didici in Hispania aquam dari. Sed cur non apud omnes? Nam foliola illa farinacea, non sunt facilius deglubenda alibi, quam apud nos. Itaque nostrates Sacerdotes pudor aliquis tenuit, apud quos vilius vinum. Sed qui carius emunt, præfractiores iugum maluerunt excutere. Et forte vere diuinauit Hosius; inde ortum malum; effudisse se in omnes; vt maluerint etiam nostrates nullo compendio; non tam sibi consulere; quam plebi illudere. In Concilio Chalcedonensi cum accusatur Ibas, quod non prouidisset vinum plebi sufficiens; vtrum laudabatur eius liberalitas; an culpabatur auaritia?

V. Sed ego quidem auaritiam nolim vrgeri: quam facile cur non sit eiurare Sacerdotibus; cum ne centesimum quemque facile possis arguere, vt non honesto prætextu excuset? Atque vtinam tota Ecclesiæ iactura in illo esset: nunquam tanti, vt propterea tantæ contentiones essent suscipiendæ: tot mortes obeundæ. Quid igitur? Nempe intolerанda est Sacerdotum malignitas in religionis negotio; quæ longe maximam Ecclesiæ partem ausa est priuare suo bono. Et priuare quidem inepta ambitione: quæ perire existimarit sacerdotij prærogatiuam, si eundem calicem plebs bibat cum consecrante. Nam hæc causa non fuit indigna reputata, quæ obtenderetur. Quasi aut à Scriptura, aut à Patribus constaret, vllum in hac parte priuilegium esse.

VI. Est autem immanissima tyrannis, quæ à communis Domini munificentia sunt perscripta legata, ea ab arbitrio pendere eorum à quorum liberalitate non pendeant. Sunt Sacerdotes exsequutores Testamenti cœlestis. Et quisquam æquum censeat ab exsequutoribus legata interuerti: quocunque prætextu interuertant? Nunquam scio paterentur, & priusquam paterentur, cœlum terræ miscerent Sacerdotes, si sibi pia, quæ vocant, legata; & quorum prætextu domos exhauriunt, non repræsentarentur ad extremum vsque quadrantem. Legauit Christus plebi suæ panem & vinum, Sacramenta sua, æque vtrumque: Vix panem illi concesserunt; & quidem adulteratum; id est, pro pane foliculum: tamen successu audaciores facti, alterum sustulerunt funditus: & tam stupidos voluerunt esse laicos, vt ne conqueri quidem audeant; non malam fidem accusare? Imo indignius. Nam hoc quidem forte esset tolerabilius, si nunquam concessissent. Sed quo vsi sunt laici, seculi plus quam duodecim integra; idipsum tandem ablatum, non iam fraudatum testamentum est, sed vis aperta, sed latrocinium, sed sacrilegium. Non potest: non potest pro dignitate scelus exaggerari.

VII. Recriminatur Richeomus: Iustius de nobis Papistas conqueri, non tantum alteram partem detractam, Sacramenti; sed ipsam manducationem corporis & sanguinis abolitam. Deinde potius debuisse accusari sublatam infantium communionem, vsitatam adusque Caroli Magni tempora. Nam si potuit hanc Ecclesia prohibere; potuisse itidem alteram speciem. Tertio, causam nostræ querimoniæ fuisse primo superbiam, indeque rebellionem aduersus Ecclesiam: deinde nimium amorem vini; vnde ægre nobis fuisse etiam tantulæ guttulæ priuationem; propter nimiam delectationem. Hanc partem ea coniectura firmat, quod hæc querimonia cœperit, non in Gallia, aut Italia, vbi abundet vinum; sed in Bohemia, aliisque locis vbi penuria est.

VIII. Recitaui, non propter momentum, quo nihil leuius, se propter Iesuiticæ naturæ impudentiam: cuius priuilegij summum gradum perpetuo Richeomus tenuit: adeo nihil illi vnquam omissum, quo sperarет se visi sui longe longeque dissimilibus inuidiam conciliaturum: tam nullis partit probris: nullas non suspiciones conquirit: nullas non coniecturas exagitat: vt sibi videri possit oratorem agere; id est, puluerem iniicere auditoribus, lectoribusve.

IX. De subtracto corpore & sanguine Christi; distinguimus: Vel enim veram illam & salutarem communionem intelligi, sine qua salus nulla cuiquam, teste Christo, Ioannis 6. vel alteram Capernaiticam, quæ æque cum canibus, & muribus, & tineis corpus sanguinemque Christi deuorет. Priorem, negamus à nobis vnquam vsquam sublatam: quin potius gloriamur aduersus Papistas, vere, clare, constanter stabilitam: & hoc modo restitutam in integrum iuxta verbum Dei, iuxta veteris Ecclesiæ consensum. Quod nos suo tandem loco demonstratum imus.

X. Sed alteram illam si dicat Richeomus; nos non tam confitemur, quam vltro profitemur à nobis abolitam: Atque vtinam prorsus abolitam: vt ne eius vlla vestigia apparerent. Sed nondum sicuit, erroris efficacia, hanc nobis laudem esse solidam. Sed certe in magnis si sit satis voluisse; nobis abunde magna laudis materia est, quod abolitam serio velimus; atque in eum scopum studia laboresque nostros conferamus: benedictionem exspectantes è cœlo: & scimus quidem molestissimos esse hos nostros labores, Papistis. Sed quid facias? Si serui esse velimus hominum; fieri non potest vt simus Dei. At hæc nobis conditio longe potior: vt ne sperent Sophistæ nos in suam gratiam discessuros à proposito: quominus constanter impugnemus monstrum illud horrendum; & quale nunquam fuit in vniuerso orbe vel fictum, vel pictum: nullum non dicam in hæresibus, quæ Christianitatis nomen tenuerunt: sed neque in Turcismo; aut etiam Ethnicismo. Denique quid eorum moueamur superstitione, qui non magis dolent vicem fidelium, quam canum, & porcorum, quibus deferunt, quicquid nos nunc queruntur sustulisse?

XI. De infantium ablata communione, & poculi; respondeo non comparari paria. Cum illa nunquam legitima fuerit: imo acquiescentibus Papistis, contra Scripturam & instituta & vsurpata. Itaque eodem iure ab Ecclesia reiicienda, quo iure solent omnes abusus extirpari. Quis autem non horreat audire parem autoritatem esse tollendorum abusuum, & abolendæ diuinæ institutionis? Hic; hic gradus blasphemiæ Papistis supererat, quo se Iesuitæ sustollerent.

XII. Superbiam in aliis culpari à Iesuitis, deliciæ sunt, his temporibus dignæ. An quia suæ quos vident superbiæ se opponere; in hos suspicionem deriuare necesse habent? Omnino ita est. Nam alioquin notum lippis & tonsoribus: quicquid superbiæ fuit in mundo, deriuatum tandem in Iesuitarum claustra: vt merito de iis illud olim in Philosophos iactatum, possit vsurpari, Iesuitam esse gloriæ animal.

XIII. De amore vini cum loqueretur; non aduertebat maledicentissimus nebulo; in iis ipsis regionibus, vnde originem repetit, vel publicos ganeones, magis esse sobrios Sacerdotibus Papisticis. Et quanto potentius eos dicamus insano Lyæi amore vri, qui sibi solis hunc liquorem volunt esse eximium? Inque eo dignitatem collocent sui sacerdotij? Tacete calumniatores. Tacete nebulones: aut assuescite audire quæ nolitis: qui speratis vobis impune licere loqui quæ velitis. Nostræ compotationes sunt modestiores vestris ieiuniis.

CAP. VII.

Etsi totus Christus esset sub vtraque: tamen non sequi alteram detrahendam.

I. AD purgationem refero quatuor quæstiones: Vtrum totus Christus sit in quauis duarum specierum: vtrum Sacramenti tota ratio in vna specie reperiatur: Vtrum qui fructus habetur ex vtraque specie, idem totus haberi possit ex altera: Vtrum pugnet cum Scripturis communio vnius speciei. Quarum reliquas plurimi tractauere: Secundam, quod quidem resciuerim, præter Bellarminum nullus.

II. De prima sic Sloranus, *Quæritur num totus Christus sub vna qualibet specie Sacramenti contineatur: & iccirco cuilibet homini Christiano non sacrificanti satis sit, sub vna specie communicare.* Et ita posito statu prolixe disputat in affirmatiuam partem. Karnkouski, *Cum sub vna specie integer accipiatur Christus, perperam faciunt, qui tanta siti calicem inclamant.* Sed & Beccanus diserte, *Sic concludo: Si totus Christus non minus continetur sub vna specie, quam sub vtraque, perinde erit cæteris paribus, siue sub vna, siue sub vtraque Eucharistiam accipiamus. Semper enim accipiemus eundem Christum: & quidem totum ac integrum. At prius verum est. Ergo & posterius.*

III. Respondeo negari consequentiam: Negandi causa triplex. Vna, quod de non sacrificantibus solis concludatur: cum eadem ratio sit etiam sacrificantium. Nihil enim vetat quominus dicam: Si totus Christus continetur sub alterutra specie: Ergo satis est sacrificantes vni speciei communicare. Quod si hęc consequentia sit absurda: profecto idem iudicium esse debet de altera: cum similium sit simile iudicium. Esse autem absurdam probo ex Roffensi, *Cum Christus*, inquit, *post ablutos Apostolorum pedes instituisset eũ consecrandi sui corporis potestatem conferens: par fuit, vt sub vtraque specie Sacramentum istud eis porrigeret. Propter quod & eis omnibus iussit, vt ex calice biberent, non omnibus omnino Christianis. Quamobrem neque Sacerdotibus licet, quoties ipsi Sacramentum hoc consecrant, & tanquam sacrificium offerunt Deo, quia sub vtraque specie pariter communicent.* Idipsum docent alij; vt alias vidimus.

IV. Secunda ratio. Quia Papistæ constituant in speciei vtriusque communione priuilegium sacerdotale. Atqui aut nullum est, aut aliquid amplius in vtraque quam in altera sumi oportet. Et quia totus Christus non magis est sub vtraque respectu plebis, quam respectu Sacerdotis: omnino necesse est fateri, non esse consequens, si Christus sit totus sub vtraque: Ergo alterutram sufficere. Et quia certum, non distare Sacerdotem à plebe in communione tremendorum mysteriorum: consequens est, non tantum minus dari plebi quam sacerdoti: sed etiam minus quam plebi debeat distribui.

V. Tertia ratio, & potissima: Quia argumentum abducit quæstionẽ à recta quæ-

cta quæstione. Nam totus Christus, aliud est ab vtraque specie: hæc enim ad signa pertinet: ille autem ad rem significatam. Nec verum, si in vna specie sit tota res significata, ideo in vna esse vtramque speciem. Est autem quæstio, vtrum fiat iniuria plebi detracto calice. Neque nostrum quisquam dixit iniuriam factam detracto sanguine: quem sane fidelibus ne si velint quidem detrahere queant Papistæ, aut hominum quisquam. Est autem certum, in Cœna Christum, non tantum corpus & sanguinem commendasse; sed etiam panem ac calicem distribuisse; imo distribuendum iussisse. Finge ergo quantum voles te corpus & sanguinem tradere: At falsum tamen te panem & calicem. Quid tergi versaris? Quid desilis à quæstione? Cur fugam captas inutilem. Non reposcimus quod non abstulisti: dicam melius, quod auferre non potuisti: hoc reposcitum quod tu scelerate propria audacia surripuisti de legato nostri parentis. Hoc responde illud mitte.

VI. Beccanus vnus omnium consequentiam hanc conatus est firmare, duplici exemplo; vno ficto; altero è Scripturis desumpto. *Faciamus*, inquit, *legatum mille florenorum à testatore relictum tibi esse, & totum in duplici codicillo descriptum contineri, nec minus tibi profuturum, si vnum quam si vtrumque codicillum ab hæredibus testatoris accipias. Sane si hæredes alterum codicillum tibi efferant, cuius vigore totum legatum percepturus es, quid habes, quod queraris? Nihil video. Nam æque certus es de tota pecuniæ summa, per vnum, quam per vtrumque codicillum, nec aliunde quicquam pateris detrimenti. Plane sic res habet in nostro proposito.*

VII. Egregie: quasi similitudines quæstionem firmarent, potius quam conclusionem illustrarent: & maxime cum fictæ ad arbitrium: Sed enim fictio ipsa est dissimilis: cum ponat legatam duntaxat summam pecuniæ: quasi hoc loco nihil esset legatum præter Christum: quod est falsum, quia etiam panis, & calix legatus est. Itaque debuit poëta fingere vna cum pecunia, legatum vtrumque codicillum; quo casu, negatur nullam fraudem fieri si alterum tantum tradas. Maxime si eadem ratio sit codicillorum, quæ signorum, nimirum vt non vtriusque sit eadem ratio ad pecuniam legatam, quomodo panis ad Christum alia, & vini alia. Melius finxisset si dixisset fundum legatum, quod esset acquisitum gemina actione, vt sæpe fit, & debito per contractum priuatum, & publica magistratus sententia. Tunc enim manifestum est iniuriam fieri si cum fundo non tradas vtrumque instrumentum acquisitionis. Vel si vis aliter, & ad rem nostram propinquius. Donarit rex pecuniæ summam, vt fit per diploma cum sigillis: dico iniuriam fieri, si diploma tantum tibi minister regis non etiam sigillum.

VIII. Addit Beccanus, luculentius exemplum in Manna. Fuit, inquit, figura Eucharistiæ: At qui plus collegerat non habuit amplius, nec qui minus parauerat, reperit minus, sed singuli iuxta id quod edere poterant, congregauerunt: ita enim scriptum Exodi 16. Nimirum voluit Deus quasi in figura significare, non minus percepturos ex Eucharistia, qui vnam, quam qui duas species accepturi essent, nec plus qui duas, quam qui vnam sumpturi.

IX. Sed hoc allegoricum est argumentum, & quidem ex proprio Beccani motu, cuius non sunt tanti somniationes, vt vel vmbram demonstrationis obtineant. Deinde à Paulo Manna non est Eucharistiæ figura: sed duntaxat alterius partis: nam alteri parti componitur aqua fluens ex Petra. Itaque vt plurimum doceret vnius eiusdemque speciei non esse quantitatem metiendum, sed æque micam vnam, ac integrum panem significare integram communionem corporis Christi, & vere manna nusquam dicitur satis fuisse cum ad esum tum ad potum: imo contra post acceptum manna Israelitas male habuit sitis, Exodi decimo septimo. Est autem Sacramenti ratio, vt ostendatur perfecta animæ nutritio in Christo: ideoque non deficientis potus. Quare necesse est non tantum panem, sed etiam vinum adhiberi.

CAP. VIII.

De Concomitantia.

I. HActenus consequentia. De antecedente prolixius negotium est. Ponunt enim Christum ipsum quantus quantus est tam substantialiter contineri in Eucharistia; quam in cœlis ipsis. In eo semper esse duas naturas, diuinam, & humanam: & nunc humanam viuentem; itaque constantem corpore & anima: corpus etiam carne & sanguine; non diuisis, vt triduo mortis, sed vnitis, nec vnquam amplius separandis. Hanc vnitionem carnis, sanguinis, animę, Deitatis in hoc argumento proprio nomine recentiores Sophistæ dixerunt Concomitantiam: alioquin apud saniores Theologos, nunquam nominatam.

II. His positis distinxerunt præsentiam Christi in Eucharistia; alias ex vi verborum: alias ex vi Concomitantiæ: quod quid sit mysterii, audi ab Eckio hom. 32. *Penes hanc transmutationem*, inquit, *attendendum est in quonam fiat. Potest ergo id à nobis dupliciter considerari. Primum quod verba hæc in sua operatione se extendant eo vsque quo pertingit eorum significatio: atque hoc dicitur ibi proprie per se ex virtute verborum. Id in hunc modum accipe. Quum Sacerdos in Missa debita intentione super hostiam loco Christi pronunciat hæc verba, Hoc est corpus meum: tunc sane verba hæc quoad suam significationem tantum pertingunt ad corpus Christi; non autem ad animam vel sanguinem. Quapropter operatio Christi ex virtute verborum, & quoad seipsam eo tantum extenderetur, quod hic panis in corpus Christi conuerteretur: similiter vinum. Sacerdos verba à Christo instituta dicit super calicem vbique ex vi verborum in se nihil aliud nisi sanguis Christi conficitur. Sed non hic tantum insistendum est. Quanuis enim sub specie panis tantum est corpus Christi, & sub specie vini sanguis ex vi verborum, in seipsis & sua significatione: adhuc tamen cogitandum est, quod ex essentiali & naturali Concomitantia & ex inseparabili quadam vnione sub qualibet specie aliquanto plus esse oportet. Id ita intellige. Etsi ex vi verborum, & ipsorum significatione sub specie hostiæ tantum est corpus Christi: attamen qua Christus iam viuit & regnat, neq; moritur amplius, ita vt corpus illud non sit mortuum: sequitur ibi etiam esse animam: quoniam naturalis ita habet concomitantia, vt vbicunque est corpus viuum, ibi sit anima. Deinde & hoc sequitur, quod si hic sit anima, sit etiam sanguis oportet: cum animæ domicilium & sedes non est in sicco sed in sanguine. Insuper cum sit ibi sanguis, sit etiam in suo corpore anima Christi, erit ibi & diuinitas: quia quod semel assumpsit Deus, nunquam dimisit, vt ait Damascenus. Ex inseparabili igitur vnione sequitur vt vbi est anima; ibi sit & diuinitas. Et sic quatuor sunt in hoc Sacramento sub specie panis: primum corpus Christi ex vi & significatione verborum: deinde anima Christi, mox & sanguis; postremo diuinitas: tria autem hæc vltima non sunt ibi ex virtute & significatione verborum; sed tantum per concomitantiam.*

III. En tibi totum mysterium Rem magnam scilicet: arcanum præteritis incognitum seculis: præsentibus non nisi longo, & laciniosо sermone explicatu facile. An potius ridiculi Sophistæ in re trita, vbique obuia, & pene puerili laudis magnificentiam suo more affectarunt? Ita est profecto. Nam quid illud esse censes. Non ex vi significationis verborum; sed ex naturali coucomitantia? Vnum illud è puerili schola mutuatum schema dictionis, synecdochen, cum à parte totum designatur. Exempli gratia. Deuteron. 33. *Benedictio eius qui apparuit in rubo, veniat super caput Ioseph.* Quid tantum super caput? non in totum Ioseph? Lucæ 11. *Beatus venter qui te portauit: & vbera quæ suxisti.* Certe non venter, non vbera beata absque toto corpore: nec istud sine sanguine, aut anima. Ad Colossenses 2. τῇ σαρκὶ ἀπειμι: *Carne*, siue vt est in Latina editione, *Corpore absum.* Expende vim significationis; certe non dixit, se sanguine, aut anima absentem. Sed quia viuus Paulus non poterat esse sine anima: ac ne hęc quidem sine sanguine: ergo secundum concomitantiam Pauli sanguis, Paulique anima aberat à Colossensibus. Contra vero Actor. 7. *Missis nuntiis Iosephus accersiuit Patrem suum Iacobum, omnemque cognationem suam*, ἐν ψυχαῖς ἑβδομήκοντα πέντε, *in animabus septuaginta quinque.* Et 27. *Eramus vniuersæ animæ in naui ducentæ septuaginta sex.* Primæ Petri 3. *In arca octo animæ saluæ factæ sunt per aquam.* Heus tu! putasne solas animas, absque corpore & sanguine? Et tamen ex vi, ac significatione verborum nulla habes corpora, nullum sanguinem. Ergo per concomitantiam omnia. Nam ea est naturalis proprietas, vt in toto continuo pars concomitetur totum; & totum concomitetur partem. Itaque Fulgentius ad Thrasimundum libri 1. cap. 5. hæreticos refutans, qui quia legerent, *Verbum carnem factum*, negabant susceptam à Christo rationalem animam, *Qui sic sentiunt*, inquit, *minus attendunt id esse locutionis humanæ, qua nonnunquam totum significatur à parte. Nouerint igitur in Scripturis Sanctis, aliquando carnis tantummodo nomine, nonnunquam animæ solius vocabulo, totum hominem demonstrari.* En quanti sit esse Sophistam.

IV. Sed rem ipsam videamus. Nihil est quod negare quisquam debeat, eorum quæ de Christi naturarum vnione dicta sunt. Neque dubitari debet Christum aut prorsus non recipi, aut totum recipi: non vero seorsum carnem à sanguine. Itaque condonamus libenter Sophistis, quicquid in hanc partem laboris aut impendunt, aut possunt impendere. De duabus naturis contra Nestorianos si acturi sunt, nobis facient fauentibus, &, si non dedignantur, adiuuantibus. De vnione corporis & animæ si qui fuere qui negarint; non impugnabunt nobis inuitis: nam nos certissime credimus resurrexisse, & in cœlis viuere: ideoque non animam tantum, sed sanguinem carni suæ reddidisse. Denique vno verbo, quæcunque illi fundamenta substruunt suæ concomitantiæ admittimus; neque concomitantiam quidem ipsam in Christo reiicimus.

V. Quid ergo? Nempe quod antea dixi; Sophistice transfertur disputatio à signis ad res significatas. Nam nos quidem dicimus nunquam posse sumi corpus Christi absque sanguine: sed posse corporis signum separari à sanguinis signo: quod & reapse factum sit à Papistis. Itaque negamus vt rerum, sic signorum vllum dari concomitantiam naturalem; sed tantum moralem; id est, Sacramentalem; quia videlicet, duo signa vnum Sacramentum constituant. Ideoque quemadmodum nemo potest corpus Christi sumere sine sanguine, sic neminem debere panem sine calice. Atque hoc quicunque impugnent prætextu concomitantiæ naturalis, non tantum Sophistas esse: sed etiam impios. Vin contraham in pauca? Etsi corpus Christi sit inseparabiliter vnitum sanguini: tamen absurdum est, & falsum, panem esse communionem sanguinis: aut calicem esse communionem corporis: negamus, inquam, hoc aut consentire scripturis, aut auditum esse puriori Ecclesiæ: sed tantum postremis seculis fictum à nugacibus sophistis; quorum tragelaphi sunt perpetua etiam vigilantium somnia.

VI. De hoc ipso tamen antecedente disputant, ex Scripturis, ex ratione, ex autoritate. Singula perpendamus. Et Bellarminus quidem nonnullos indicat, & impugnat, qui concomitantiam arcesserent ab his ipsis Verbis, *Hoc est corpus meum*: quia corpus significetur viuum, ac proinde cum anima & sanguine. Refutat autem primum autoritate Concilij Tridentini, deinde ratione, quia Eucharistia sit repræsentatio mortis Domini; proindeque sub ratione panis repræsentetur corpus à sanguine separatum, & sub specie vini, sanguis separatus à corpore. Et deniqne quia etsi corpus sit viuum, tamen per vocem non significetur nisi corpus, id est ea pars naturæ humanæ, quæ cum anima componit hominem.

VII. Optime ille quidem; excepta autoritate Tridentina; quanquam hæc non sit nihili aduersus Papistas; qui quem sibi laqueum induerunt; eo non possunt nisi suffocari. Sed profecto ita est, ex ratione induerunt; eo non possunt nisi suffocari. Sed profecto ita est, ex ratione institutionis, non posse corpus synecdochice sumi; sed κατὰ τὸν λόγον, vt & sanguinem: quod nobis est inuictissimum argumentum aduersus istos omnes Sophistas: qui certe suam concomitantiam nihil minus quam ab institutione mutuati sunt. Quia autem non tantum legimus, *Hoc est corpus meum*: sed etiam *hoc est sanguis meus*, necessario colligimus in ratione Sacramenti excludi concomitantiam, id est & corpus sumi pro solida materia; & sanguinem pro liquida, ex quibus constet, id quod alias vno nomine corpus dicitur. Vnde consequens agere contra institutionem, qui dicant confundi in pane corpus & sanguinem, in poculo sanguinem & corpus, propter naturalem concomitantiam.

VIII. Sed illis missis videamus argumenta ex Scriptura. Bellarminus primo loco argumentatur ex primæ Ioannis 4. *Omnis Spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus.* Atqui concomitantiam negantes apertissime soluunt Iesum; cum ponant alicubi corpus sine anima & sanguine, & Deitate.

IX. Respondeo, non esse quidem ea verba in textu Græco Ioannis: sed nostr

nostra tamen nihil interesse. Itaque hoc nunc neglecto de quo actum alias, negamus assumptum. Nam qui soluunt Christum, hi in eius persona separant quæ sunt connexa siue per specialem vnionem illam hypostaticam; siue per naturalem humanæ naturæ compositionem. Sed qui in Eucharistiæ signis seorsim considerant corpus, & sanguinem Christi, nihil admittunt eiusmodi. Neque nos sane veremur, vt aut clarius confiteantur, aut solidius probant; aut constantius teneant Christi integritatem vlli Papistarum, quam nos: qui tamen in pane non nisi corpus: in calice, non nisi sanguinem Christi volumus considerari: inculcantes illud magnificum, *Panis quem frangimus est communio corporis; calix cui benedicimus est communio sanguinis Christi.* Et sane falsum est, qui hanc concomitantiam in signis negent, eos ponere alicubi corpus sine sanguine, aut anima, aut Deitate. Conuiciando potuit Bellarminus obiicere: sed non itidem disputando conuincere. Certe Caluinus tam procul fuit ab eo, vt hanc disparationem poneret; vt contra potius Papistis transubstantiatoribus obiecerit tanquam absurdissimam, §. 18. c. 17. quarti Institutionis.

X. Alterum argumentum ex Ioannis 6. *Qui manducat me, viuit propter me.* At non manducatur Dominus, nisi in specie panis: Ergo in specie panis non est solum corpus, sed totus Christus. Neque enim de solo corpore diceret, *Qui manducat me.* Item, *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi.* Et, *Hic est panis qui de cœlo descendit.* Porro illud 6. caput Ioannis ad Sacramentum Eucharistiæ pertinere, alias se probasse gloriatur.

XI. Respondeo: de illo capite suo tandem loco examinatum iri; vtrum & quomodo pertineat ad Eucharistiam; in quo non tantum discrepant Catholici à Papistis: sed etiam scimus Papistas inter se non esse concordes. Interea primum negatur illud assumptum, non manducari Dominum nisi in specie panis: manducatur enim alias spiritualiter: alias Sacramentaliter: & id quidem tam certo discrimine: vt neque quicunque spiritualiter comedit, comedat Sacramentaliter: neque qui Sacramentaliter, idem semper spiritualiter. Et hanc quidem manducationem spiritualem intelligi locis illis Ioannis, manifeste colligas ex consequente, *Si manducet me, viuet*: quod sane non est necessarium in Sacramentali manducatione: quam fieri non raro ad condemnationem testatus est Paulus.

XII. Quod si tamen Sacramentalem volunt omnino intelligi: esto sane, dum plenius disputemus. Concedemus ergo non alibi manducari Christum, quam in pane. Sed illud, *Ergo in specie panis non est solum corpus Christi*; negatur: quia hæc ratio essendi non potest nisi Sacramentalis esse: ne desiliat inconstans aduersarius ad naturalem. Contra ergo dicimus, in specie panis non esse nisi corpus: in specie vini nisi sanguinem: ac proinde in pane non edi nisi corpus: nam aut edi sanguinem, aut bibi in pane absurdum est: cuius præter cerebrum Papisticum, nullum cerebrum sit capax.

XIII. Imo, ait, de solo corpore non diceret, *qui manducat me?* Et Salmero: cum pronomen Ego, & Me, non tantum solitarium corpus, & solitarium sanguinem, sed etiam totum Christum significet, euincitur totum Christum delitescere sub specie panis.

XIV. Imo, inquam, etsi Ego, & Me, totum Christum significet: tamen non consequitur totum Christum delitescere sub specie panis. Quare? Nimirum quia nihil absurdi est de toto dici, quod parti tantum fiat. Videlicet non tantum totus Christus non est siue partibus suis: sed ne quidem partes eius sine toto. Itaque merito qui comedit corpus Christi, totum comedere: etiam si Sacramentaliter non comedat nisi corpus. Sic Christus dicitur fixus: cum tamen καὶ τὸ ῥητὸν verius Psalmo 22. *Foderunt manus meas & pedes meos.* Quid? Significaturne per Christum non totus Christus, sed solitarium eius corpus sine anima? Et tamen, Christus dicitur fuisse sepultus: quanquam eius solum corpus fuerit in sepulcro. Nec reprehenditur, quæ dixit Ioannis 21. *Sustulerunt Dominum meum: nec scio vbi posuerunt eum.*

XV. Tertium Bellarmini argumentum pendet ex tribus, inquit, principiis fidei, quæ euidenter habentur in verbo Dei. Primo, Corpus Domini vere & realiter esse in Eucharistia: quia dictum, *Hoc est corpus meum.* Secundo, Christum post resurrectionem viuere, neque vllo modo amplius moriturum: vnde sequitur non esse in Eucharistia corpus sine anima, & sanguine. Tertio Christum esse vnam personam in duabus naturis subsistentem: vnde consequens vbicunque sit, non aliam habere quam diuinam subsistentiam.

XVI. Verum de præsentia illa nondum confectum est negotium. Obseruemus ergo nihil habere Papistas quo disputent, ex communibus principiis, sed tantum ex propriis, quibus positis nihil est quod desperent se confecturos, quomodo qui centrum mundi posuerunt in sole; non desperant se probaturos terram moueri motu circulari. Et qui corpori ausi sunt assignare plures locos, intulerunt posse vnum idemque eodem tempore Roma ire Lutetiam; & Lutetia Romam; atque adeo sibi ipsi occurrere in itinere. Et infinita similia; quæ Chorœbus admiserit fortasse: ne Oedipus quidem intellexerit.

XVII. Veruntamen quia de hac præsentia nondum disputamus, respondeo, non agi de quæstione: quia tantum de rei dicatur concomitantia: non de signorum. Nam vrgeo, non tantum voluisse Christum dare nobis suum corpus in Eucharistia, sed addito modo sumptionis peculiari, nempe comedendo, & bibendo. Voluisse igitur bibi sanguinem, corpus comedi: comedi in pane non in vino, in vino bibi non in pane. Nam cogit me hęc importunitas eadem sæpius repetere, quorum meminisse nunquam volunt aduersarij. Si concomitantiam vellent legitime vrgere; debuerant probare: in pane edi corpus & bibi sanguinem: in calice bibi sanguinem, & edi corpus. Hæc, hæc, inquam, concomitantia esse Sacramentorum: hæc ad rem præsentem futura vtilis. Sed illam quandiu oppositurí sunt, prædico meras nugas acturos.

XVIII. A ratione Bellarminus ita disputat. Quandocunque aliqua sunt, & manent inter se coniuncta, nisi nouum miraculum fiat, non potest alicubi vnum esse, vbi non sit etiam alterum, manente illa coniunctione. Sed corpus Domini, anima, sanguis, & diuinitas inter se coniuncta sunt, nec potest iam solui illa coniunctio. Ergo vbi est corpus, ibi sunt reliqua, & similiter vbi est sanguis, ibi sunt reliqua. Ad hoc ipsum argumentum refero rationes, quas Salmero maluit seorsim enumerare: vnam, quod corpus idem ipsum sit, quod est in cœlo, id est, non separatum à sanguine: quod nunquam dimiserit Verbum, quod semel assumpsit. Quod Christus viuat. Nam hæc omnia sunt confirmandæ minori Bellarminianæ: quo nihil opus fuit: nam absit vt negemus, qui Christiani sumus.

XIX. Respondeo, maiorem ab ipsis aduersariis negari, tum alias, tum in hoc ipso Eucharistiæ mysterio. Ab ipsis, inquam, aduersariis: nam nos quidem nihil est noui quod respondeamus; qui nunquam passuri sumus, vt à signis transferamur, de quibus nunc disputatio est instituta: vt taceam importunam semper realis præsentiæ hypothesim. Ne illa quidem placet obiectio, quam sibi Bellarminus finxit: ex eo principio sequi, vbicunque sit diuinitas, ibidem fore corpus & sanguinem: tam potens tamen, vt eum coëgerit maiorem suam coercere, siue interpretari, vel potius manifeste prodere, concedentem intelligendam sano modo, quomodo vix quicquam tam absurde dici queat quod non excusetur. Debere ergo intelligi de iis quæ adæquate vniantur, esse enim quædam sic vnita, vt vnum altero latius pateat. Qua exceptione non putem opus fuisse, ad retundendam obiectionem, cum localis præsentia nihil pertineat ad rationem hypostaticæ vnionis Christi. Quæ certe vere potest dici adæquata, quod & tota humanitas; vnita sit personæ Filij: & tota persona filij, toti ei humanitati: non quod nusquam sit Deitas extra humanitatem, sed quod non possit Deitas extra humanitatem vllo modo distingui, nedum separari, à Deitate intra, vt ita loquar, humanitatem, quandoquidem tota sit in toto, & tota in singulis partibus, sed id obiter dictum mihi satis sit per occasionem: nam plenior explicatio pertinet alio.

XX. Redeo ad Papistarum placita, qui mihi lætum spectaculum præbent, cum suos furores suis furoribus eunt impugnatum. Negat nunc Bellarminus ea quæ adæquate coniuncta sunt posse separari quandiu sunt coniuncta. Quod quidem axioma debuit inter κοινὰς ἐννοίας numerari, tam certum, vt non sit certius totum esse maius sua parte. Nam alioquin manifeste oporteret contradictionis vtramque partem esse veram, quo nihil fingi potest magis alienum ab omni rationis sensu.

XXI. Veruntamen hoc vnum Transubstantiationis monstrum, tum alia peperit, tum alterum de vno corpore in plurimis locis, de quo non disputatur in Theologia tantum à Bellarmino atque aliis, sed etiam in Physica disciplina à Conimbricensibus. Huius commenti assertio nihil est vnitum, quod non separet. Etenim primo locus separatur ab eodem corpore, & tamen coniungitur: nam exempli gratia; quod corpus est Lutetiæ, & Romæ: non est Romæ cum sua Lutetia: non Lutetiæ cum sua Roma, itaque eodem tempore & separatur & vnitur Lutetia ac Roma eidem corpori. Deinde potest Lutetiæ ardere in mediis ignibus, & Romæ frigere in media glacie. Quomodo puto non esse Romæ coniunctum igni, aut Lutetiæ coniunctum glaciei. Et si Roma tendat Lutetiam; potest iter mari facere, & eodem tempore terra si Lutetia Romam. Sic futurum est eodem tempore in naui, & in equo. Mille sunt eiusmodi somnia. Certe vt ad Eucharistiam veniam: eodem momento corpus est in summo cœlo, & in terra, sic eodem tempore separatur & vnitur eidem cœlum & terra. Eodem tempore est sub speciebus panis & vini, & qua est in istis, non est in illis. In digitis, inquam, Sacerdotis sine speciebus vini, in calice sine speciebus panis.

XXII. Quid ad ista Bellarminus? Aut quomodo probabit constare suum axioma, *Quandocunque aliqua sunt & manent inter se coniuncta, nisi nouum miraculum fiat, non posse alicubi vnum esse, vbi non sit etiam alterum, manente illa coniunctione.* An confugiet ad sanum modum vt iterum nimis luxuriantem propositionem circuncidat? Sic puto. Nam Sophistis nunquam desunt subtilitates nouæ, vt quod est dictum, non sit dictum, vt quod verum est, non sit verum. Illi sane illudant hominibus, nos scapham, scapham dicamus.

XXIII. Pergo ad aliam rationem, quæ est Salmeronis. Habet vsus Ecclesiæ, quæ sub qualibet specie proponit Christum adorandum, credit igitur firma fide totum Christum esse integrum sub qualibet specie, vnde non tam Sacerdos quam totus populus alloquitur Christum, dicens *Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum.* Et rursus, *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi, miserere nobis*: quibus testatur sub qualibet specie integrum esse Christum.

XXIV. Respondeo; adorationem Christi ad personam pertinere, non ad species signorum. Itaque negari consequentiam. Nam quia adoratio fit ratione Deitatis vnitæ; vbicunque ea vnio est, ibi adoratio esse debet. Itaque adorari & potuit & debuit Christus in cruce, post effusum sanguinem, adorari item in sepulcro post animam separatam. Et sane fingitur adoratus à Patribus in Limbo; & eo tamen eius anima venisse absque corpore. Velim etiam doceri, vtrum apud Sanctum Maximinum in Salyis, vbi sanguis ostentatur in ampulla exigua, & adoratur, vna sit præsens etiam corpus, cum anima. Nam hoc nondum vidi apud quenquam expeditum. Et puto rem esse non indignam alicuius Oecumenici Concilij determinatione; quale fuit Constantiense, aut Basileense; aut certe Tridentinum. Cuiusmodi tamen aliquando congregandum credo ne Papistas quidem spectare. Est enim verisimile postremo in mundum venisse Spiritum Papistitum, cum Tridentum venit. Sed quid ad me? Nam in cruce, & sepulcro, tam certum est Papistis separatum fuisse sanguinem, corpus, animam; vt diserte profiteantur, si tunc, id est, feria sexta fuisset facta consecratio, nullam fuisse futuram concomitantiam. Quare mihi secure concluditur, non sequi vbi Christus adoretur ibidem esse simul carnem, sanguinem, animam. Nam Deitatem vbique esse, nemo sanus neget.

XXV. Tertia ratio à Bellarmino est. Accedant, inquit, miracula à Deo ostensa. Nam vt credamus in specie panis esse corpus cum sanguine, non semel ex fractione panis, copiosus sanguis manauit. Exempla exstant in Commentario Surij anni millesimi quingentesimi decimi, item quinquagesimi sexti. Et apud Vincentium in speculo historiali lib. 30. c. 24. & apud Alensem 4. parte, quæst. 54. membr. 1. & in noua editione quæst. 11. membr. 2. art. 4. §. 3.

XXVI. Miracula, inquit, à Deo ostensa. An potius ab impostoribus iactata? Nam apud Papistas nulla impostura frequentior. Ad manum habent miracula, æque ac testantur historici quendam inter Papas, quoties excuteret brachium, toties ignis scintillas produxisse è manica. Credant istis sane miraculis,

miraculis, Papistæ: credant Surio, credant Vincentio, credant Alensi: At nos contra huiusmodi mirabiliarios habemus fundamentum in Scripturis Sanctis; vnde non sumus passuri nos auelli.

XXVII. Supersunt testimonia Veterum; apud Bellarminum, & Salmeronem; hoc ordine mihi digesta. Sanctus Andreas, vt scribunt Presbyteri Achaiæ, aperte dicit, in altari agnum immaculatum offerri, & immolari, & à populo manducari, & tamen viuum & integrum permanere. Origenes homilia 6. in diuersa loca Euangelij meminit eius ritus, quo dicitur, *Domine non sum dignus*. Cyprianus Epistola 56. dicit eos qui corpus Domini sumant, in ipso Dominum suum amplecti. Et sermone in Cœna, *Panis iste communis in carnem & sanguinem mutatus procurat vitam, & incrementum corporibus*. Et iterum, *Sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia*. Nicena Synodus, *In sacra mensa situm esse agnum Dei, qui tollit peccata mundi*. Hilarius 8. de Trinitate, *Per manducationem Eucharistiæ fieri, vt ipse Filius Dei in nobis sit*. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica, *nos esse Christiferos, quando communicauimus: quia Christum ipsum in nobis habemus*. Quinta, *Sub specie panis summum Regem sumi*. Ambrosius cap. 9. de initiandis, *Christum in Sacramento illo esse, quia ibi sit corpus Christi*.

XXVIII. Basilius in Liturgia alloquitur Christum in Eucharistia latentem, *Qui supra cum Patre sedes, & hic inuisibiliter nobiscum es*. Hieronymus ad Hedibiam quæstione secunda, *Ipse conuiua, & conuiuium: ipse comedens, & qui comeditur*. Apologia pro libris in Iouinianum, reprehendens eos qui post actum coniugalem non ausi in Ecclesia, domi sumebant Eucharistiam: *An alius in publico, alius in domo Christus est?* Sermone post Epiphaniam Dominica quinta, *Singuli totum accipiunt Christum Dominum: & in singulis portionibus totum est: nec per singulos minuitur: sed integrum se in singulis præbet*. Chrysostomus homilia 83. in Matthæum, *Ipsum vides, ipsum tangis, ipsum comedis*. Vicesima quarta in priorem ad Corinthios, *Non regium puerum: sed ipsum vnigenitum Dei Filium accipis*. Tertio de Sacerdotio, dicit in illa hora communem omnium Dominum manibus tractari. Augustinus tertij de Trinitate capite decimo: Infantes cum sacram hostiam vident, nescire quomodo facta sit illa species: tamen recte credere Dominum in illa specie oculis apparuisse mortalium. Tractatu vndecimo in Ioannem, Catechumenos credere in Iesum: sed se Iesum iis non credere. In Psalmum trigesimum tertium, Christum seipsum portasse manibus suis, quando diceret, *Hoc est corpus meum*. Cyrillus Alexandrinus 10. in Ioannem cap. 13. per sacram Eucharistiam Christum in nobis manere, & habitare non solum per affectum, sed etiam reipsa.

XXIX. Sed profecto Cyprianum ex sermone in Cœna Salmero descripsit nimis quam inconsiderate. Panem ille communem dixit mutari in carnem & sanguinem. Et solo mutandi verbo delectatus Iesuita, statim imaginatus est transubstantiationem: oblitus, credo, hanc nullam fieri panis in sanguinem: nisi sua subito retractent placita lepidi homunciones. Sed agant vt libet: tamen Cyprianus panem communem dixit; id est, eum qui vsurpatur in communi victu ad alimentum corporis. Nam hunc medici docent mutari per stomachi concoctionem, in carnem, & sanguinem: imo prius in sanguinem; & ex eo in carnem. Vin scire eam esse mentem Cyprianis? Aduerte primo dictum, non hunc panem: sed istum panem communem: nimirum qua notione solent communia opponi sanctificatis. Secundo additum, hunc panem mutatum, procurare vitam, & incrementum corporibus: quod de corpore & sanguine Christi, nefas est dictu. Tertio, quod statim subiiciatur, *Ideoque ex consueto rerum effectu fidei nostræ adiuta infirmitas sensibili argumento edocta est visibilibus Sacramentis inesse vitæ æternæ effectum, & non tam corporali, quam spiritali transitione Christo nos vniri*. Vnde apertum; illam nutritionem corporis sumi pro argumento nutritionis spiritualis. At conuersio in Christi carnem & sanguinem nullam habet vim talem arguendi.

XXX. Sed in reliquis quid mentis habuerunt Sophistæ? An vt probarent in Eucharistia totum Christum dari & integrum? Otiose. Nam ea pridem nostra confessio est. Audi preces liturgicas, *Hoc nobis pro tua beneficentia largire, vt vera cordis sinceritate & ardenti desiderio tantum beneficium ab eo accipiamus: nimirum vt certa fide corpore pariter & sanguine eius, vel potius eo toto fruamur: sicut ipse, cum verus sit homo & Deus, vere est sanctus panis cœlestis, ad nos viuificandos*. Et in consequenti actione gratiarum, *Laudum & gratiarum actione immortali te prosequimur, Pater cœlestis, pro tanto quod in nos miseros peccatores contulisti beneficio, dum ad participationem Filii tui Iesu Christi nos adduxisti*. Ipsam liturgiam audi, *Fidem habeamus promissis quæ Christus Iesus veritas ipsa constans & firma nobis ostendit: velle se videlicet vere nobiscum carnem & sanguinem suum communicare, vt tum totum atque integrum possideamus, ipseque in nobis viuat, & nos in illo*. Et post, *Nobis enim sese largiens, testificatur se quicquid habet in nos profundere*. In Catechismo, *Neque enim bona nobis sua aliter communicat, nisi dum se nostrum facit*. Caluinus, vt alia mittam plurima, §. 5. cap. 17. libr. 4. Institutionis: In Cœna, *Se ipse cum bonis suis omnibus nobis offert; & nos fide eum recipimus*. Vin Bezam audire? Cap. 4. Confessionis, articulo quinquagesimo, *Res ipsa quæ signis illis; Cœnæ, vere & efficaciter significatur, illud ipsum est, quod & in simplici verbo, & in altero Sacramento, id est, Baptismo proponitur, nempe ipse Iesus Christus, conceptus, natus, crucifixus, mortuus, sepultus; qui resurrexit, & ascendit in cœlos, vt omnibus credentibus fiat sapientia, iustificatio, sanctificatio, & redemptio. Itaque minime ambigimus, quin sicut ordinationis verba testantur, verum corpus, & verus sanguis Domini, id est, ipse Iesus Christus cum omnibus suis opibus, vere, & sine vlla fraude offeratur*. Sexcenta sunt eiusmodi testimonia in scriptis nostrorum hominum. Itaque si nihil aliud Papistæ volunt; quam Christum totum in Eucharistia dari; quid operam ludunt actum agendo?

XXXI. Sin autem ab ipso Christo cogitationem deflectentes, de speciebus agunt signorum; & intelligunt dari corpus tam in vino, qua in pane: & sanguinem tam in pane quam in vino; quæ nunc controuersia agitatur; hoc vero est, quod negamus hoc est, quod nulla probant testimonia enumerata. Audio in altari agnum immaculatum offerri, dictum à Sancto Andrea: à Synodo Nicena, in sacra mensa situm esse agnum Dei. Sed scio in altari, in mensa, non esse solum panem, sed etiam calicem. Itaque in Synodo Nicena diserte, μὴ τῷ προκειμένῳ ἄρτῳ, καὶ τῷ ποτηρίῳ παρειλῶς προσέχωμεν, *Ne humiliter intenti simus ad propositum panem & poculum*. Propositum, inquit, non tantum panem, sed etiam poculum. Ergo vtriusque ratione agnus Dei, ἐν τῇ ἱερᾷ ἐκείνῃ τραπέζῃ, *in sacra illa mensa*.

XXXII. Apud Hilarium lego, *Nos vere verbum carnem cibo Dominico sumere*. Sed quomodo? An in solius panis communione? Minime vero. Nam statim, *De veritate carnis & sanguinis non relictus est ambigendi locus: nunc enim & ipsius Dei professione, & fide nostra vere caro est, & vere sanguis est: & hæc percepta atque hausta id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit*. Itaque cum legis, *Verbum carnem*, caue intelligas carnem, quatenus opponitur sanguini: sed quomodo Ioannes dixit, Verbum carnem esse factum; eo vocabulo comprehendens integram suisque partibus perfectam humanam naturam. Itaque & illud, *Vere sub mysterio carnem corporis sui sumimus*: non de mysterio panis; sed de toto Eucharistiæ mysterio, siue Sacramento. Quanquam etiam si aliter, nihil ad me: Verum est enim, Nos qui vere sub mysterio panis sumimus, per hoc vnum futuros: quia Pater in eo sit: vt tamen non sequatur, aut solum panem accipi, aut in panis mysterio sanguinem porrigi, siue sumi.

XXXIII. Cyrillum Hierosolymitanum miror citatum, apud quem tam expressa sonat distinctio symbolorum. Itaque consulto factum Bellarmino, vt locum indicaret tantum non etiam recitaret; prudentius omissum à Salmerone. Ellum tibi. Quare omni cum certitudine corpus & sanguinem Christi sumamus. Nam sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis; vt sumpto corpore & sanguine Christi efficiaris ei comparticeps corporis & sanguinis, ὅπερ γὰρ καὶ χριστοφόροι γινόμεθα, *Sic enim Christoferi simus*. Recte. Audin? Fimus sane Christoferi, quod tu vrges: & quidem quando communicauimus. Sed hoc communicare quomodo? An sumpta duntaxat specie panis? Hoc tu tacuisti Bellarmine: Sed Cyrillus addidit, *Cum eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus*. Et hoc quis dubitet explicandum per illud præcedens, *In specie panis datur corpus, in specie vini datur sanguis*? Neque ille vero dixit sub specie panis summum regem sumi. Sic enim legis, *Sinistram veluti sedem quandam subiicias dexteræ, quæ tantum Regem suscepturæ est, & cancaua manu suscipe corpus Christi*. Audin etiam hic diserte suscipi corpus Christi? Et quidem vt distinctionem diligentius attendas: paulo post, *Tum vero post communionem corporis Christi, accede & ad communionem sanguinis illius*. Stipitem esse oportet; qui hinc non videat in aduentu summi regis, distingui, imo etiam disparari communionem corporis & sanguinis secundum species; vt intelligatur rex venire dum cõmunicatur sub specie panis corpus; & sub specie vini sanguis.

XXXIV. Ambrosius dixit Christum in Sacramento esse: quia ibi corpus sit Christi: colligens ibi totum esse Christum, vbi pars est vna. Nihil, inquam, hic quidem mali. Sed tibi tamen sublesta fides, Bellarmine. Consului locum: nihil fuit huiusmodi: tantum enim disputatur omnipotentia verbi Christi, panem mutari in corpus, vinum in sanguinem. Neque vnquam vel tenui indicio significauit in pane esse sanguinem, in vino esse corpus. Quanquam nos certe credimus non posse refutari argumentum, concludens vbi pars sit, ibidem Christum esse totum. Sed aliud est, totum adesse Christum; aliud tam sanguinem, quam carnem esse in pane.

XXXV. Scilicet opus erat induci Basilium, probando Christum, qui apud Patrem, hic nobiscum inuisibiliter adesse: aut Hieronymum, qui doceret Christum eundem esse conuiuam, & conuiuium, neque alium in publico, alium in domo. An quia nobis negaretur? An ita exigente potius causæ miseria; vt vicina aliqua; imo ne bene quidem vicina tractetur potius? Certe inuisibiliter adest corpus Christi, & sanguis, sed hic in calice, illud in pane, & ideo inuisibiliter ipse Christus. Et conuiua Christus in pane, & vino, nec alius publice, alius domi. Quare hæc ineptissima sunt, ad concomitantiam sacramentalem demonstandam.

XXXVI. Hieronymi sermo ille Dominicæ quintæ post Epiphaniam à Salmerone prolatus mihi non occurrit in editione Victorij. Nihil tamen pro concomitantia sacramentali citatur inde. Et totum Christum à singulis accipi; & in singulis portionibus: nihil habet absurdum. Quia designat sub quantiscunque particulis panis sumi totum corpus & sub quantiscunque particulis vini totum sanguinem. Itaque singulos fideles, etsi omnia consecrata non sumant, & vt loquitur Synodus Nicena, οὐ πολύν, ἀλλ' ὀλίγον, tamen totum atque integrum sumere Christum.

XXXVII. Recte Chrysostomus: Ipsum comedi. Sed vtrum in calice? Aut bibi in pane? Nam hoc opus erat ad hanc concomitantiam. Nam vnigenitum Dei Filium accipi, quid opus est, aut negari, aut explicari, cum manifestum sit accipi bibendo in calice, edendo in pane? Ne tractari quidem omnium manibus, huc pertinet. Nam quid ille? In illa hora communem omnium Dominum omnium manibus pertractari. Nimirum quia omnium Dominus, totus Christus sit: nihil enim aliud video. Sed hoc quantulum sit cur non vidit ex præcedentibus? Hic enim eadem phrasi, *Dum conspicis Dominum immolatum*, τὸν κύριον πεθυμένον: Est enim idem, ac si diceret, Omnium oculis videri Dominum immolatum: Ergone, inquam, immolatum per concomitantiam? In pane sanguinem fusum; in vino corpus crucifixum? Non concessurus est Papista. Et tamen totus videtur immolatus, Dominus, vt totus manibus tractatur Dominus.

XXXVIII. In Augustino pudet me Iesuitæ Augustinum ne dicere, *Infantes cum sacram hostiam vident, nescire quomodo sit facta illa species, tamen recte credere Dominum in illa specie oculis apparuisse mortalium*? Hoc Augustinum dicere? An tu sperasti futurum vt omnes sterterent lectores tui? An vero tibi immodestiæ, impudentiæque modulus nullus: & infinita mentiendi libido? Locus est huiusmodi, *Infantes non nouerunt, quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vsum religionis assumatur: & si nunquam discant experimento, vel suo vel aliorum, & nunquam illam speciem rerũ videant, nisi inter celebrationes Sacramentorũ cũ offertur & datur, dicaturq; illis autoritate grauissima cuius corpus, & sanguis sit, nihil aliud credẽt, nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium; & de latere tali percusso liquorẽ illum omnino fluxisse*. Vide in his duo tui mendacij capita. Vnum, quod bene dixerit infantes credere: quod etsi ad rẽ hanc nostrã non valde pertinet, tamen mẽdacium est: & quidem tanto fœdius, quod gratis effutitum, nullo proposito emolu-

emolumento? Etenim contra Augustinus, etsi non dicat totidem syllabis, male credere; tamen non obscure σαφῶς. Si nunquam discant, inquit, vel suo vel aliorum experimento, nihil aliud credent, nisi in illa specie Dominum apparuisse. Sentin' hanc credulitatem imputatam ignorantiæ? Et contra dari intelligendum; si aliquando discant, vel suo vel aliorum experimento, tum idipsum minime credituros? Et adhuc probari dices credulitatem? Æquè dicas Paulo assertum, recte Iudæos crucifixisse Christum; quia dixerit prioris ad Corinthios 2. *Si cognouissent, nequaquam Dominum gloriæ crucifixissent.*

XXXIX. Sed alterum mendacium magis tibi commodum. Tua enim interest persuaderi Augustinum de vna panis specie loquutum. Quod falsissimum. Primo enim, panem ille nunquam neque nominat, neque describit: deinde iis vtitur verbis, quæ æquè ad calicem pertinent: *Non nouerunt quod in altari ponitur:* Deinde non dixit speciem rei: sed disette, *speciem rerum:* quæ phrasis necessario vtrumque signum complectitur. Denique credituros dixit, *in illa specie apparuisse*; quod sane referat qui volet ad panem. sed addidit &, *de latere tali*; rursus & hoc ad panem, *liquorem illum omnino fluxisse:* quod iam non nisi ad calicem pertinere potest. Itaque sensus est, infantes, proposita vtraque specie signorum, cum audient corpus esse & sanguinem Christi: existimaturos, vere & κατὰ τὸ ῥητὸν id dici; & corpus Christi tale omnino fuisse; ac de latere tali, quale videlicet videre se putant, illum liquorem exisse, qui est in calice. Quare manifestum concomitantiam nullam hic in mentem venisse Augustino.

XL. Mirum verò argumentum, Catechumenos credere in Christum: sed se iis Christum non credere: Ergo æquè sanguinem in pane dari, ac in calice. Hoc genus consequentiæ si probet Aristoteles, quid non speretis amantes? Amentes melius, si versus pateretur. Sed profecto Augustinus seipsum explicat, & docet non cogitasse concomitantiam, *Tales sunt omnes catechumeni: ipsi iam credunt in nomine Christi: sed Iesus non se credit eis. Intendat, & intelligat caritas vestra. Si dixerimus catechumeno, credis in Christum? respondet, credo, & signat se cruce Christi: portat in fronte, & non erubescit de cruce Domini sui. Ecce, credit in nomine eius. Interrogemus eum; Manducas carnem Filij hominis, & bibis sanguinem Filij hominis? Nescit quid dicimus: quia Iesus non se credidit ei.* En tibi quid intelligat; Iesum se non credere eis. Non quod tu Papista; non edere corpus & sanguinem Christi: quæ concomitantia est: sed quod nos Catholici: non edere corpus, non bibere sanguinem.

XLI Denique dixit Christum seipsum portasse, cum diceret, *Hoc est corpus meum.* Nempe, inquam, quia cum dixit, *Hoc est corpus meum*, dixit itidem, *Hoc est sanguis meus.* Itaque portauit se, id est, suum corpus in specie panis: & suum sanguinem in specie vini. Audi, *Quomodo ferebatur in manibus suis? Quia cum commendaret ipsum corpus suum & sanguinem suũ, accepit in manus suas, quod norunt fideles.* Quid norunt fideles? an quod Papistæ, solum panem? Minime vero; sed quod Euangelistæ, λαβὼν ὁ ἰησοῦς ἄρτον, καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον. Nisi forte vrgeat Sophistes illud, *Accepit in manus suas* quod scio, non tantum in Canone Latino, sed etiam in Liturgiis Græcis positum in pane, non repeti in calice. Sed nos tamen nunquam sumus credituri, panem quidem acceptum manibus, calicem vero pedibus.

XLII. Nec importunior Cyrillus dixit per sacram Eucharistiam in nobis manere. Quanquam Eucharistiam non nominarit, sed communicationem carnis Christi. Et hanc non oppositam sanguini: sed quatenus totam significat humanam naturam vt antea notauimus in Hilario. Multo minus speciem panis solam. Atque adeo falsum eo capite agi nominatim de Eucharistia, siue communione sacramentali: verum de naturali; id est, eã quam habemus cum Christo secundum eiusdem naturæ participationem. Quanquam in huius confirmationem proferantur Pauli verba, in quibus dicimur vnum nos esse in Christo, qui de vno pane participemus. Quomodo etiam paulo post illa Christi, de manducando corpore, & bibendo sanguine: Sed enim verum est nunquam aut à Cyrillo, aut ab alio quoquam dictum, aut edi sanguinem, bibive corpus: aut bibi sanguinem in pane, edi corpus in calice: quæ concomitantia est Papistica.

CAP. IX.

De tota ratione Sacramenti.

I. POst disputatam concomitantiam, de ratione Sacramenti Bellarminus agit, vtrum hæc tota reperiatur in alterutra specie. Et primo, Eucharistiam tribus modis considerat, vt sacrificium, vt pignus amoris diuini, vt Sacramentum: tum definit, In vna specie non haberi perfectè & integre sacrificij rationem; sed vtramque esse necessariam. Verum, vt pignus, & vt Sacramentum, contra. Nam Eucharistiam, vt est pignus amoris, posse optime in quauis specie conseruari. Item, in qualibet specie inueniri totam essentiam, ac rationem Sacramenti: ita vt hostia consecrata, vt conseruatur in templis, & vt à laicis sumitur, sine specie vini, absolute, vere & proprie dici debeat Sacramentum Eucharistiæ, non Sacramentum mutilatum aut dimidiatum.

II. Sed nobis alia distinctione opus est, vt rationem Sacramenti intelligamus, vel secundum genus, vel secundum speciem suam. Secundum genus sensus erit quæstionis; vtrum vtrique speciei seorsim conueniat Sacramenti ratio, quatenus Sacramentum definitur signum visibile efficax gratiæ diuinæ. Secundum speciem autem, sensus erit, vtrum cuilibet speciei conueniat Eucharistiæ definitio. Quorum postulatorum nos illud verum esse concedimus: hoc vero falsum pertendimus. Illustrabo exemplo familiari: Ponamus quæri de pede, vtrum ei conueniat tota ratio corporis. Certe qui neget pedem esse corpus, nondum est quisquam inuentus: Ratio est, quia pedi conuenit definitio generalis corporis triplici distantia metiendi. Sed Paulus tamen dixit prioris ad Corinthios 12. *Corpus non est vnum membrum.* Scilicet quia corpus non intellexit secundum genus. Quomodo igitur? Secundum speciem, nimirum corpus humanum: quod videlicet constet ex aggregatione multorum membrorum: vnde disserte, *Corpus non est vnum membrum, sed multa.*

III. Distinctio illa trimembris importuna est. Nam profecta Eucharistia non est pignus amoris nisi quatenus Sacramentum: Nam omnia Sacramenta sunt quædam pignora promissionum diuinarum: ipso, vt alias diximus, definiente Catechismo Tridentino: nec possunt promissiones esse nisi amoris. Itaque concesserim non inuitus, etiam quodlibet signum hanc habere totam rationem: quia totam habeat Sacramenti, tanquam generis. Etsi alioquin male probetur à Bellarmino: videlicet, quia pignus sit, quatenus significat, & exhibet Christum præsentem: quod quælibet species faciat. Nam nec Baptismo denegari potest ratio pignoris; etsi non dicatur exhibere, aut significare præsentem Christum: cum non sit ea ratio significandi. Et exhiberi à qualibet specie seorsim falsum sit, ac iam confutatum.

IV. Sed Eucharistia sacrificium non est nisi quatenus Eucharistia: non enim quatenus Sacramentum: alioquin Baptismus esset sacrificium. Hoc notandum: nam si sit sacrificium eo quod sit Eucharistia: & non sit ratio sacrificij in altera specie: certè non potest tota ratio Eucharistiæ esse in vna specie.

V. Et confirmatur idipsum alia ratione, & quidem naturali: quod fieri nequeat, vt totius aggregati ratio tota constet in vna quacunque parte. Sic hominis ratio non est, aut in anima, aut in corpore: Neque corporis humani, vt dicebam in vno pede. Neque totius mundi in cœlo. Esse autem Eucharistiam vnum aggregatum, testantur Scholastici. Bonauentura in 4. sentent. distinct. 8. parte 2. art. 2. quæst. 2. Thomas parte 3. quæst. 73. articul. 2. Durandus quartum distinctione octaua, quæstione prima. Sed breuius Biel in eandem distinctionem quæstione prima, *Eucharistia non est res simpliciter vna: quod est realiter omnia alia accidentia, sub quibus ante consecrationem fuit substantia panis & vini.* Papistice hoc quidem: sed nunc nihil ad nos. Ariminensis in eandem quæst. 1. artic. 2. *Huiusmodi Eucharistia Sacramentum potest sumi, vel formaliter, prout est tale sensibile signatum: vel virtualiter, prout continet & includit suum signatum. Primo modo acceptum constat quod realiter est multiplex, & non vnum. Vt autem secundo modo accipitur est vnum, non vnitate indiuisibilitatis, vt quodlibet aliorum Sacramentorum; sed vnitate integritatis.*

VI. Sed Bellarminus tamen disputat; in vna qualibet specie totam esse rationem Sacramenti Eucharistiæ. Primum illi & præcipuum argumentum hoc est: In quolibet Sacramento requiritur significatio & causalitas. Est enim Sacramentum signum & causa gratiæ. Hæc autem reperiuntur in qualibet specie seorsim sumpta. Probat assumptum per partes, prius de signo; post de causalitate: quod vtrumque post videro.

VII. Nunc de argumento dicendum: In quo primum inepte disparantur significatio & causalitas: quandoquidem in Sacramentis, hæc duo re non differunt; efficiunt enim Sacramenta, non nisi significando: & significant efficiendo: quod est suo loco fusius disputatum.

VIII. Deinde argumentum est ἀπροσδιόνυσον; quandoquidem agat de Sacramento; non de Eucharistia. Id est, probat panem, exempli gratia, esse Sacramentum: non probat esse totum; siue integrum Sacramentum Eucharistiæ. Quorum illud nemo negat: Imo inde factum, vt frequens sit apud Veteres phrasis, Sacramenta corporis & sanguinis: imo etiam vt numerentur duo disserte. Sed hoc demum à nobis constanter impugnatur. Nam Eucharistia tota est Sacramentum corporis & sanguinis Domini. At panis non est Sacramentum corporis & sanguinis Domini: Ergo panis non est tota Eucharistia. Patet propositio per se. Assumptum probatur: quia omne Sacramentum significat id cuius est Sacramentum. At panis non significat corpus & sanguinem: sed tantum corpus. Hoc probatur: quia Sacramentum nihil significat præter id quod continetur in forma sua. Ast in forma panis exprimitur corpus; non sanguis. Itaque panis significat tantum corpus, non etiam sanguinem.

IX. Sed Bellarminus contra. Significatio Eucharistiæ duplex est: significatio internæ refectionis: item significatio vnionis fidelium inter se, & cum Christo. Ast vtraque significatio reperitur in vtraque specie. Ergo in vtraque specie reperitur significatio Eucharistiæ. Probat assumptum. Quia in specie panis significatur sufficienter refectio animæ; etiam non addita specie vini: & contra. Nam etiam si species panis non significet refectionem spiritualem, nisi per modum cibi; & vini, nisi per modum potus: tamen vt aliquid dici possit absolute & vere Sacramentum; satis est vt significet refectionem aliquam spiritualem; & eandem revera efficiat. Præterea, ex parte rei significatæ nihil deest vlli speciei: quia in refectione spirituali non distinguuntur cibus & potus.

X. Rursus; in specie panis etiam sola, optime significatur vnio fidelium cum Christo & inter se: Nam panis quatenus constat ex multis granis significat vnionem fidelium: quatenus autem constat ex farina & aqua, significat vnionem Christi cum Ecclesia; teste Cypriano, Epistola sexagesima tertia. Vnde Paulus dixit, *Vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus.*

XI Respondeo, negari assumptum. Et primum reperiri sufficienter refectionem animę: Nam refectio sufficiens est in cibo & potu. Non seorsim, sed coniunctim. At in pane nullus est potus, in vino nullus cibus. In neutro igitur seorsim sufficiens refectio. Bonauentura quæstione secunda articuli secundi partis secundæ, distinctione octauæ quarti sententiarum, *Ratio talis integritatis, & ordinationis vnius dispositiue venit à natura: quia nec panis est per se plene reficiens, nec vinum: sed vtrumque: & vna plena refectio in natura venit ex vtroque: & ita disposita sunt ad vnam refectionem signandam. Sed completiue venit ab institutione diuina, quæ vna institutione hæc duo signa ordinauit ad significandum vnam plenam refectionem: & ideo vnum Sacramentum ratione naturæ, & institutionis diuinæ.* Thomas tertiæ quæstione septuagesima tertia, articulo secundo, *Vnum dicitur non solum quod est indiuisibile, vel quod est continuum, sed etiam quod est perfectum; sicut dicitur vna domus, & vnus homo. Est autem vnum in perfectione, ad cuius integritatem concurrunt omnia, quæ requiruntur ad finem eiusdem: sicut homo integratur ex omnibus membris necessariis ad operationem animæ; & domus integratur ex omnibus partibus, quæ sunt necessariæ ad inhabitandum. Et sic hoc Sacramentum dicitur vnum. Ordinatur enim ad spiritualem refectionem, quæ corporali conformatur. Ad corporalem autem refectionem duo requiruntur, scilicet cibus, qui est alimentum siccum: & potus, qui est alimentum humidum,*

humidum. Et ideo etiam ad integritatem huius Sacramenti duo concurrunt, scilicet spirituali cibus, & spiritualis potus. Durandus quæst. 1. dist. 8. Quarti, *Eucharistia est vnum Sacramentum. Non enim vnitas Sacramenti, est vnitas indiuisibilitatis, vt puncti: vel continuitatis, vt lineæ, vel essentiæ, vt in simplicibus, & compositis ex forma substantiali & materia; vel suppositi, vt subiecti & accidentis sed est vnitas perfectionis, quæ consistit in concursu omnium, quæ requiruntur ad consequendum finem, ad quem res ordinatur: sicut domus dicitur vna, vel calceamentum vnum, quando concurrunt omnia quæ requiruntur ad inhabitationem congruum, vel ad debitum tegumentum pedum. Hoc autem Sacramentum diuinitus est ordinatum ad refectionem spiritualem, quæ per corporalem significatur: nec est perfecta, nisi in ea ponatur aliquid vt cibus, & aliquid vt potus.*

XII. Quod vero Bellarminus opponit, vt quid Sacramentum dicatur, sufficere significari refectionem aliquam spiritualem; argumento est, non inutiliter a nobis distinctam rationem Sacramenti, à cuius ambiguitate Sophista decipiendi occasionem captat. Nemo enim negare potest, id sufficere ad rationem Sacramenti: id est, vt quid Sacramenti nomine generaliter appelletur. Sed hoc potius agitur, vtrum sufficiat ad rationem huius Sacramenti, nimirum Eucharistiæ: quod non concludit argumentum. Dominicus Soto in 4. distinct. 8. art. 2. *Negatur, dum sumitur solum corpus, sumi totum Sacramentum, quod integram eius repræsentationem: quoniam cum ex vi consecrationis non sit illic nisi corpus, non est illa nisi cibatio sine potu: nam ad potum requiritur sumi sanguinem, qui sit primo per se illic ex vi consecrationis. Et pariter dum sumitur sanguis, non est nisi potatio, & non cibatio.*

XIII. De re significata, non est quod agam prolixius: quia huius ratio longe est diuersa à ratione signorum: Certe res significata, neque editur, neque bibitur. Cuius rei argumentum est illud ipsum quod vere Bellarminus asserit, non distingui hic cibum & potum: neque enim fieri posset vlla ratione, vt non distingueretur, si vere vtrumque esset. Nos ergo cum agimus de edendo & potando distincte, satis indicamus non agere de re significata: quæ quod eadem notione edatur & potetur; vere neque edatur, neque potetur: sed tantum metaphoricè. Et certe nemo vnquam dixit per corpus Christi esitatum, & sanguinem potatum, significari sacramentaliter vitam nostram spiritualem: nimirum qui sit ipsa potius vita nostra spiritualis. Signum autem & significatum non possunt non diuersa esse. Ac sane, vt alias diximus, & expresserunt Bonauentura, Thomas, Durandus, significatio vitæ spiritualis est in analogia vitæ corporalis, ad quam nihil pertinet corpus & sanguis Christi. Itaque rationem integræ refectionis sacramentalis, absurdissimum est inquirere in re significata.

XIV. Quod attinet ad vnionem, siue inter nos, siue cum Christo: primum superfluum est respondere. Nam cum positum sit vtrumque requiri in Sacramento hoc, vt significet & refectionem: & vnionem, satisfactum nostris partibus est, si ostenderimus non significari refectionem. Sed insuper, hæc vnio significari non potest, nisi secundario; id est, ex præsupposita Christi communione per esum & potum; quæ ratio est Sacramenti ex institutione. Neque aliam Scripturam vllam docuit, etsi lasciuiens antiquitas illam granorum multitudinem inquisierit; pompę magis caussa, quam soliditatis. Neque nobis persuaderi potest Paulum propterea solius communicati panis meminisse, vt in eo solo rationem vnionis constitueret, sed breuitatis potius, partem vnam pro ambabus nominasse.

XV. Hæc de significatione. Ast de caussalitate, seu efficientia: Totam nasci ex Christo sub speciebus contento, qui cum sit totus sub vtrauis; eandem efficientiam esse etiam sub vtrauis necesse sit.

XVI. Sed ista supponunt fundamenta controuersa: imo etiam refutata. Præterea, cum certum sit, vt alias constitutum; haud aliam esse Sacramentorum efficaciam, quam significationem, manifesta conclusio est; non alia effici, quam significari. Quare cum panis non significet sanguinem, non posse etiam efficere eius communionem.

XVII. Pergo ad secundum argumentum. Quælibet species, inquit, habet propriam materiam, propriamque formam; & propria quadam actione ac consecratione conficitur, nec vllo modo vna pendet ab alia, vt sit Sacramentum.

XVIII. Esto sane: sed quid tum? Nam hoc quidem valet, vt probetur Sacramenti definitionem genericam vtrique conuenire, id est, tam vere & seorsim panem esse Sacramentum corporis, quam vinum sanguinis. Sed vt sit ille æque sanguinis ac corporis, aut hoc æque corporis ac sanguinis; insana affirmatio est. Nam nec materia patitur; & forma, siue consecratio aliter habet.

XIX. Tertium argumentum à fidelium consensu. Nemo enim hostiam consecratam videns, dicit esse partem Sacramenti, aut Sacramentum mutilum, sed Sacramentum simpliciter omnes appellant.

XX. Eadem sophistice. Appellant Sacramentum, quomodo pedem corpus, notione generali. Sed proprie tamen qui sapiunt appellant Sacramentum corporis panem, & calicem Sacramentum sanguinis. Atque inde etiam vtrumque partem Sacramenti, nempe Eucharistiæ. Certe Gelasij verba erant, *Sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacrati cruoris abstinent.* En tibi portionem. Et Iulius, *Complementum communionis* dicebat.

XXI. Quartum argumentum: à figuris Testamenti Veteris. Quæ enim figuræ erant Eucharistiæ, vt Sacramentum est, in sola specie manducabili consistebant, vel in sola specie potus, vt patet de pane propositionis, Agno Paschali, de Manna, quæ sine potu data sunt, & in aqua de Petra scaturiente, quæ sine cibo mystico.

XXII. Respondeo nullam hinc legitimam esse consequentiam. Quia non sit necesse typos ad amussim respondere rebus significatis. Sic serpens in deserto elatus, fuit figura. Christi crucifixi, & tamen ex serpente nullus fluxit sanguis, qui tamen multus fluxit à Christi corpore. Rursus, neque in Scripturis, neque apud Patres legas Panes propositionis, Agnum Paschalem, Manna, typos fuisse sanguinis Christi, aut aquam ex petra, corporis. Sed distincte hanc sanguinis: illa corporis. Et quidem in Manna, & Aqua, disertissimus Paulus, non tantum coniungens ambo, quod fatetur Bellarminus, sed etiam suis discernens characteribus cibi, & potus. Nam quid tum si duæ fuerint distinctæ figuræ? quid tum si diuersis temporibus datæ? Nobis satis est, non permutari, vt Manna sit typus calicis, aut aqua typus panis. Oecumenius, ἔφαγον, οἷον τὸ μάννα, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς τὸ σῶμα χριστοῦ. Πόμα πνευματικὸν, οἷον τὸ ἐκ τῆς ἀκροτόμου πέτρας ἀναβλύσαν ὕδωρ, ὥσπερ ἡμεῖς τὸ αἷμα χριστοῦ, *Edebant, videlicet manna, sicut & nos corpus Christi. Potum spiritualem, videlicet aquam scaturientem ex prærupta petra; sicut nos sanguinẽ Christi* Chrysostomus, καὶ τὸ μὲν τοῦ λουτροῦ σύμβολον; τὰ δὲ μετὰ ταῦτα τῆς ἱερᾶς τραπέζης, καθάπερ γὰρ σὺ τὸ σῶμα ἐσθίεις τὸ δεσποτικὸν, οὕτως ἐκεῖνοι τὸ μάννα· καὶ ὥσπερ σὺ τὸ αἷμα πίνεις οὕτως ἐκεῖνοι ὕδωρ ἐκ πέτρας, *Et hoc quidem est symbolum, seu signum lauacri: quæ autem sequuntur sacræ mensæ. Quomodo enim tu comedis corpus Domini, sic illi manna: & quomodo tu bibis sanguinem, sic illi aquam ex petra.* Anselmus, *Manna & aqua illa dicuntur nunc spiritualis cibus & potus, quia non mundi lege, sed Dei virtute sine elementorum commixtione ad tempus creati sunt, habentes in se figuram corporis & sanguinis Domini. Vel eandem escam corporis Christi, quam nos in pane manducamus, ipsi manducauerunt, in manna: & eundem potum sanguinis Christi, quem nos ex calice bibimus, ipsi biberunt ex petra.*

CAP. X.

Vtrum maior sit vtilitas in vtraque specie, quam in altera.

I. SEquitur quæstio tertia: Vtrum tantus sit vnius speciei fructus, quantus vtriusque simul: quæ disputata non soli Bellarmino, sed etiam Salmeroni, Beccano, Hesselio, Groppero, Caietano, Vasqui, aliis. Sed in diuersas sententias. Nam, *Difficilis sane quæstio*, inquit Salmero, *propterea quod ex antiquis quicquam vix habemus, vnde possimus eam decidere, vt propterea Doctores, qui de hac re loquuti sunt, in varias sententias iuerint.* Bellarminus, *Hæc propositio non est adeo certa: de hac enim varie sentiunt Theologi, neque Concilium etiam aperte definire videtur.*

II. Et revera alij affirmant. Hesselius, *Non esse plus fructus spiritalis ex communione sub vtraque specie, quam ex communione sub specie panis tantum.* Beccanus, *Ex vna specie non minor fructus percipitur, quam ex vtraque.* Bellarminus, *Nihil spiritualis fructus capitur ex duabus speciebus, quod capiatur ex vna.* Vides quidem alios fructum simpliciter dicere, alios determinatius fructum spiritualem: sed non putem propterea dissentire inter se. Veruntamen Vasques, *Probabilior*, inquit, *sententia semper mihi visa est eorum, qui dicitur, maiorem fructum gratiæ ex vtraque specie huius Sacramenti, quam ex altera tantum percipi: ac proinde eos, qui calicem sumunt, nouum augmentum gratiæ consequi.* In qua contradictione magnum nobis momentum: quia constat aduersarios disputare aduersum nos ex iis fundamentis, quæ non nobis tantum sint suspecta: sed ne ipsi quidem inter se habeant pro indubitatis.

III. At nos semper distinguimus res significatas, à rebus significantibus, & vtrouis modo absurde dicimus assertum; ex vtrauis eundem fructum sumi, quem ex alterutra. De rebus quidem significatis, quoniam vna sine altera, corpus, inquam, sine sanguine nunquam sumi possit, propter naturalem illam concomitantiam, quam diximus.

IV. De significantibus autem: quoniam hæc fructus acceptio metienda est ex efficacia: Hæc autem est in significando. Quare nihil signa efficiant, quod non significent. At panis non significat sanguinem: vinum non corpus: Quare neque panis efficit in nobis sanguinem; neque vinum corpus. Quare qui alterutrum sumit duntaxat, profecto secundum hoc genus efficaciæ, id est, proprium; non recipit rem significatam ab alio. Hoc sensu, puto, recte dictum Hailbrunensi, *Sub duabus speciebus, est maior significatio.* Hesselio, *Hoc Sacramentum perfectioris esse significationis sub vtraque specie, quam sub vna.* Quod si verum; non potest non esse maior fructus sub ambabus, etsi Hailbrunius negare voluerit sequi.

V. Præterea maximi momenti post Institutio Christi, de qua Ambrosius in 11. prioris ad Corinthios, *Indignum esse Domino, qui aliter mysterium celebrat, quam ab eo traditum est.* Et Canone, *Comperimus*, à Gelasio Papa, *Diuisio vnius eiusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest peruenire.* At profecto, qui indigni sunt Domino; qui sacrilegi, iidem fructum nullum percipiunt ex hoc Sacramento: qui potius sibi iudicium manducant. Quomodo ergo tantum in vna, quantum in duabus speciebus.

VI. Bellarminus, antequam de re disputet directe; occupat dicere; Licet plus gratiæ & fructus ex vtraque specie, quam ex vna tantum caperetur, non propterea opus esse, vel expedire, vt omnes vtramque speciem sumant. Et probat: Quia ex duobus malis, semper eligendum sit minus, esse autem minus, homines aliquos carere bono non necessario, quam Sacramentum, euidenti periculo irreuerentiæ exponi. Deinde exemplo confirmat; quia cum Sacerdotium conferat gratiam, non expediat tamen omnibus fieri Sacerdotes. Item, quia etsi paruulis Eucharistia sit gratiam collatura, tamen quia non indigeant necessario, nec sine irreuerentia eis dari possit; non detur.

VII. Sed hæc omnia importune dicta sunt, & inutiliter. Importune quidem; quia pertinent ad refutationem eorum, qui hoc argumento vterentur ad asserendam necessitatem vtriusque speciei. Quos ego quidem nullos vidi. Non certe nostros: nam nec aduersarij vllum nominare potuerunt. Nec sane conclusimus vnquam necessitatem Eucharistiæ: quomodo ergo vtriusque speciei? Sed tantum necessitatem vtriusque speciei: posito vsu Eucharistiæ: Neque ex eo antecedente, sed ex vi institutionis. Itaque nulli bono hoc quæsitum, nisi quomodo Thrasones delectantur cum vmbris bellum gerere: vt ex stramineis hostibus, imaginarios triumphos referant.

VIII. Inutiliter autem; primo, quia non confirmetur thesis suscepta, de prohibitione alterius speciei: quandoquidem non sequatur, esse prohibendam, si non sit necessaria. Deinde quia nullum argumentum non est absurdum.

IX. Minus malum esse eligendum concedimus, in iis quæ dicuntur mala pœnæ, sed negamus in malis culpæ. Nullo enim casu vllum horum eligendum, sed omnia repudianda: quoniam non faciendum malum, vt eueniat bonum. Violari autem institutionem Christi, malum est culpæ. Deinde ab eo vitandum malum est, cui malum est. Cui ergo tu hoc maius mi-

cuſve malum dicis? Communicantine; an diſtribuenti, ſiue Paſtori, ſiue Eccleſiæ? Nam communicanti quidem, nego vllum malum eſſe periculum irreuerentiæ: ſed tantum ipſam irreuerentiam: quæ longè diſtat à periculo: quomodo periculum mortis, non eſt mors. At communicanti malum eſt, & quidem præſens diuiſio vnius eiuſdemque myſterii ſacrilega. Quare cum negari nequeat præſens malum eſſe maius malum, eo quod vel non eſt malum, vel nondum eſt: patet ſequi, eligendum periculum irreuerentiæ, potius quam diſtractionem ſacrilegam. Sed de iſto periculo erit alias agendum plenius.

X. Non expedir, ait, omnibus Sacerdotibus eſſe. Et tamen, inquam, nulli prohibitum. Cur tu potius non pateris calicem dari? Sed ratio tamen diuerſa eſt. Quia Sacerdotium non eo inſtitutum, vt ſit commune cunctis fidelibus. Itaque numeratum ſemper inter χαρίσματα diſcernentia fidelium ordines. Quo in numero nunquam fuit Euchariſtia. Nunquam ideo dictum; Non expedire omnibus fidelibus Euchariſtiam ſumere: ſicut dictum non expedire, imo non poſſe omnes eſſe Sacerdotes. Certè Paulus dixit ad Epheſios quarto, *Alios Apoſtolos, alios Prophetas, alios Euangeliſtas, alios Paſtores, & Doctores*: nunquam aut ei, aut vlli Chriſtiano dictum; alios communicantes pani, alios calici: ſiue alios corpori Chriſti, alios ſanguini.

XI. Paruulis gratiam conferendam ab Euchariſtia; falſum eſt. Nulli enim ea prodeſſe poteſt contra inſtitutionem ſuam. At infantibus hanc dari, contra inſtitutionem certum, etiam concedentibus non paucis Papiſtis, vt alias annotatum. Falſam ergo cauſam Bellarminus commentus eſt cur ſit iis interdicta. Non enim quia non neceſſaria, vel ob periculum irreuerentiæ, ſed propter inſtitutionem.

XII. Eiuſmodi præludium fuit Bellarmini. Nunc ipſe ludus erit. Fructum diſtinguit ſecundum Catholicos, & ſecundum Papiſtas. Et primo, Eius fructus, inquit, quem Lutherani omnes in Sacramentis quærunt, non minus percipiunt, qui ſub vna ſpecie communicant, quam qui ſub duabus. Hoc probat. Quoniam hic omnis eſt in ſignificatione: At iſte fructus melius obtinetur, videndo Euchariſtiam in menſa; quam eam manducando. Rationem addit: quia dum manducatur, perit ſignificatio: at dum cernitur, & attente cogitatur, ſemper repræſentat, & ſignificat promiſſiones Dei. Præterea ſignificatio melius apprehenditur per oculos, quam per guſtandi ſenſum: cum ille ſit longe ſpiritualior & aptior ad intelligentiam iuuandam.

XIII. Suntne iſta ſeria, an iocularia? Iudicioſa, an puerilia? Profecto Ieſuitica. Et Ieſuitis non indigna iocularia ſophiſmata; pueriles delirationes Non negamus, etſi omnis efficacia Sacramentalis ſit in ſignificatione, poſſe totam percipi in altera ſpecie. Et contra potius aſſerimus, quia ſit in ſignificatione, non poſſe in altera ſpecie.

XIV. At obtinebitur, ait, tam videndo, quam manducando. Reſpondeo primum, ſi concederetur, tamen non ſequi quod probandum. Quia vtraque foret ſpecies videnda; non alterutra. Quomodo, quia non ſerpens in deſerto ſanabat, ſed ſerpens appenſus ergo vtrumque videndũ fuit, & ſerpens & crux in qua appenſus: vel quod idem eſt; ſerpens appenſus cruci. Sic omnino ſi per viſum prodeſſet Euchariſtia; vtrumque videndum eſſe, & panem, & vinum: quia Euchariſtia non ſit panis ſolus, aut vinum ſolum.

XV. Deinde negatur vllum fructum ex Euchariſtia percipi videndo. Ratio facilis: quia non ſit inſtituta vt ſignificet ea ratione: ſed alia. Auguſtinus de doctrina Chriſtiana lib. 2. c. 3. *Signorum quibus inter ſe ſua ſenſa communicant, quædam pertinent ad oculorum ſenſum, pleraque ad aurium, pauciſſima ad cæteros ſenſus. Nam cum innuimus non damus ſignum niſi oculis eius, quem volumus per hoc ſignum voluntatis noſtræ participem facere: & quidam motus manuum pleraque ſignificant. Ad aures autem quæ pertinent, plura ſunt, in verbis maxime. Nam & tuba, & tibia, & cithara, dant plerunque, non ſolum ſuauem, ſed & ſignificantem ſonum. Sed omnia ſigna verbis comparata pauciſſima ſunt. Verba enim prorſus inter homines obtinuerũt principatum ſignificandi quæcunque animo concipiuntur, ſi ea prodere quiſque velit. Nam odore vnguenti Dominus quo perfuſi ſunt pedes eius ſignum aliquod dedit: & Sacramento corporis & ſanguinis prægustato, ſignificauit quod voluit: & cum mulier tangendo fimbriam veſtimenti eius, ſalua facta eſt, nonnihil ſignificat. Sed innumerabilis multitudo ſignorum, quibus ſuas cogitationes homines exſerunt, in verbis conſtituta eſt.* Recte. Tria ſunt genera ſignorum: Alia enim obiecta ſunt viſui, alia auribus, alia reliquis ſenſibus. In primo ordine geſticulationes: in ſecundo ſonos: in tertio cum alia, tum Sacramentum corporis & ſanguinis Chriſti. Porro, cum innuimus, non damus ſignum niſi oculis: nempe igitur nutus non ſignificant per aurem, non per odorem, non per guſtum. An magis ſoni per oculos, guſtum, odorem? An magis odor, & guſtus, per aures & oculos? Quare cum Euchariſtia pertineat ad guſtum (ſic enim Auguſtinus) ridicule Sophiſta dixit æque ſignificare per oculos, id eſt, videndo.

XVI. Fateor manducando perire ſignificationem, cum pereat guſtus: ſed quid hoc monſtri eſt? Aut quis vnquam minorem ſignificationem dixerit eam, quæ cito perit, quam quæ omnino nulla ſit? Quid illud, ſignificationem melius apprehendi per oculos, quam per guſtum? Omnemne? Omnem, inquam, ſignificationem, etiam ſonorum, etiam guſtuum, etiam odorum, magis apprehendi per oculos? *Iungentur iam gryphes equis: æuoque ſequenti Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.* Eſto ſane viſus longe ſpiritualior; ſed in iis quorum ſit capax. Nam in reliquis ne ſenſus quidem eſt, nedum ſit ſpiritualior. Nego, inquam, in audibilibus, in odoribus, in ſaporibus, vllum eſſe oculorum ſenſum: quomodo nullum etiam aurium in coloribus: & ſic in cæteris. Itaque dico in Euchariſtia, quatenus Sacramentum eſt Euchariſtiæ, vllum eſſe oculorum ſenſum: quomodo in Baptiſmo nego vllum eſſe guſtus, ſed tantum tactus: in ſerpente appenſo, vllum aut tactus, aut guſtus, aut aurium, ſed oculorum. Vnde hæc neceſſitas ſit quæris? Simpliciter, & vno verbo reſpondeo, ab inſtitutione.

XVII. Hinc diſputationis partem longe fuſius exſequitur Beccanus, & nugacius exagitat. Contra Lutheranos, Fides excitatur, vel ex aſpectu Sacramenti, vel ex auditu verborum quæ recitantur in adminiſtratione: vel ex ſumptione Sacramenti. Si primum: ergo fruſtra vrgetur ſumptio vtriuſque ſpeciei; & huc congerit multas ineptias: quibus recitatis nunc nihil opus. Si ſecundum: rurſus non vrgenda vtraque ſpecies: quia Laici audiant verba etiam cum communicant vni ſpeciei. Sin tertium: ergo vel externa actione ſumendi: vel interna fide & deuotione ſumentium, vel ſpeciebus panis & vini, quæ ſumuntur, vel corpore & ſanguine Chriſti, quæ ſumuntur. Si primum, ergo ſufficit vna ſpecies, quia in ea ſaluatur ſumptio. Sin ſecundum, ergo fides ſeipſum excitaret: imo fides adeſſet antequam excitaretur. Sin tertium, cum vna ſpecies contineat totum Chriſtum; ergo hæc ſufficiet. Sin quartum, at tam corpus quam ſanguis continetur in vna ſpecie. Hæc contra Lutheranos. Iam Caluiniſtis obiicit incertos eſſe, vtrum Chriſtus ſit realiter præſens, quomodo comedatur & bibatur, & denique quis ſit fructus manducationis & bibitionis Sacramentalis? Quare hoc genus hominum miſſum facit, apud quos nihil ſolidi reperiat. Qui vtinam ei finis eſſet ineptiendi.

XVIII. Hic de iis quos Caluiniſtas appellat, non eſt opus quicquam dicere: nam quæ ille incerta dixit eſſe; etſi impudentiſſime conquiſita ſint; tamen alio pertinent. In cæteris illud de aſpectu, ſimpliciter negari ſatis eſt, vt contra Bellarminum. Quorſum enim cum morione luderemus? De Verbis æque ineptum. Nam etſi negari non poſſit habere ea ſuam efficaciam: tamen cum non ſint ipſa Sacramentum, ſed efficiant; omnino oportet diſparari, cum de efficacia Sacramenti agitur: quod ita diſtinguitur à Verbo: vt cum hoc ſit ſignum pertinens ad aures, illud potius ad alios ſenſus, & in Euchariſtia quidem, ad guſtum; ad quem refertur manducare & bibere. Itaque duntaxat legitima conſideratio eſt tertia, nimirum ſumpti Sacramenti.

XIX. Hic igitur an ſaltem ille non nugabitur? Fruſtra ſpecies: nam innatus ei morbus eſt. Vel externa ſumptio, inquit: vel fides ſumentis: vel ſpecies, vel corpus & ſanguis. Imo, inquam, fides nihil ad rem: Corpus & ſanguis, nihil ad rem: quia ne hæc quidem ſunt Sacramenta: quandoquidem ad nullos ſenſus pertineant. At noſtra hæc diſputatio agit de efficacia Sacramenti, ſcilicet panis, & vini, qua ſunt Sacramenta. Inepta autem diſputatio eſt ſumptionis externæ, & ſpecierum. Nam ex iis conſtet materia nimirum in elementis remota; in ſumptione propinqua, non poteſt ſpecies ſine ſumptione eſſe Sacramentum, ſumptio autem abſque ſpecie, ne eſſe quidem. Dicimus ergo hanc, quam inquirimus, efficaciam ſacramentalem eſſe in vtraque ſpecie ſumpta, ſiue in ſumptione vtriuſque ſpeciei.

XX. Sed in vna ſpecie ſaluatur ſumptio, inquit. Recte, inquam, ſumptio eius ſpeciei: nam profecto qui ſumit panem, ſumit aliquid: quod æque potuit de nucibus dici, de fungis, deque aliis, ſed non ſumptio vtriuſque, quam vrgemus. Quis enim tam ſupine μακκοᾷ, vt eſum & potum vnam eandemque numero actionem putet; cum ne ſpecies quidem ſit eadem? Rurſus. In vtraque ſpecie totus Chriſtus. κοκκυσμὸς perpetuus: & ex profeſſo refutatus à Salmerone, *Nam cum vnus & idem Chriſtus*, inquit, *ſit in diuerſis hoſtiis ſumptis diſtinctis diebus, atque in vna ſola: eadem plane gratia conferenda eſſet ſemel communicanti, atque plures Euchariſtiam religioſe percipienti.*

XXI. Miſſis tandem nugis; nunc αὐτὸ τοὔργον, de fructu ſecundum Papiſtas, quando ſic diſtinctum oportuit ad Bellarmini mentem, id eſt, vt ego interpretor, quid de quæſtione ſit ſentiendum ſemoto partium præiudicio. Tantum ergo vtilitatis redire ex vna ſpecie, quantum ex ambabus probaturus Bellarminus, vna ſola fuit ratione contentus, ſed alij & alias conquiſierunt, & Scripturas indicarunt, nec non auſi Patres ſollicitare. A Scripturis noſtro more initium eſto.

XXII. Scripturæ locos habent non plures tribus, annotante Salmerone. Primum ex Ioannis ſexto, vbi cum ample Dominus loquutus fuiſſet de Incarnationis myſterio, poſtea ex illo loco, *Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi, ſi quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, & panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita*, manifeſte de Euchariſtia incipit habere ſermonem, vſque ad finem capitis, & quater facit mentionem de ſolo pane manducando, vbi intelligendum eſt, Chriſtum in ſpecie panis manducandum per fidem. Ter autem meminit manducationis carnis, & bibitionis ſanguinis ſimul, ſine vlla mentione panis aut vini. Ex quibus cernere licet, Dominum eoſdem fructus & effectus ſoli manducationi panis tribuere, qui manducationi carnis, & bibitioni ſanguinis adſcribuntur. Cum igitur in hoc capite, vbi perfectum ſermonem de fructu Euchariſtiæ tradidit, iidem prorſus effectus tribuantur manducationi panis; qui eſui carnis, & bibitioni ſanguinis, ſequitur quod pactum inſtituerit de pari gratia danda, ſiue in altera, ſiue in duabus quis communicet.

XXIII. Soli manducationi panis eoſdem fructus tribuere, quos manducationi carnis & ſanguinis, diſtinctione explicandum eſt. Panis enim alius metaphoricus eſt, alius Sacramentalis. De Metaphorico concedo ſane: nam is ipſe Chriſtus eſt, ſiue mauis, ipſum Chriſti corpus, ſiue, vt ſemper eo capite nominatur, caro: quam, vel ſolam in eo ſermone nominari ſatis fuit, tum quia nunquam comedatur, quin itidem ſanguis bibatur; quandoquidem ſeparari nequeant, tum vero etiam, quia edere carnem, & bibere ſuum ſanguinem, vnus idemque actus ſit indiuiduus, quandoquidem vt confeſſi ſunt ipſi aduerſarij, res vna eademque ſit, tantum variis metaphoris explicata, quemadmodum in Baptiſmo induere Chriſtum, & Chriſto conſepeliri. At nos ſæpius iam poteſtati ſumus non diſputari de re in Sacramentis ſignificata. Itaque hoc ſenſu argumentum eſt extra theſim.

XXIV. Verum de pane proprie dicto, ſiue Sacramentali, negamus verum eſſe, aut à Chriſto dictum. Non enim concedimus eo capite vnquam loquutum Chriſtum de Euchariſtia, ſed tantum de re ſignificata in Euchariſtia, quod alias diſputaturi ſumus, Deo annuente. Nunc enim cur prolixius diſputarem, quod Sophiſta nullo fulcit argumento? Imo quod neque audet certo affirmare, ſed tantum, *Videtur*, inquit, *ſermonem texere de Euchariſtia* Sic facile diſcuſſa hæc nebula.

XXV. Secundum locum habuit ex prioris ad Corinthios 10. *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt? Quoniam vnus panis, & vnum corpus multi ſumus omnes, qui de vno pane, & de vno calice participamus.* Nam hic, ait, illud, *& de vno calice*, abundat præter literam Græcam. Et tamen ex vtraque lectione diſputat argute. Ex Latina ſic.

Participatio corporis, & ſanguinis, idem effectus eſt: cum nihil aliud vtrumque ſit, quam Chriſto incorporari. Cum ergo poſtea nihil aliud dicat Paulus de effectu vtriuſque ſpeciei, niſi quod vnum corpus omnes ſumus, qui de vno pane, & eodem calice participamus, conſequitur vnum & eundem effectum tribuere ſumptioni vtriuſque ſpeciei, quem ſoli pani aſſignauerat; nempe incorporari Chriſto. Iam ex Græca. Eundem effectum tribuit participationi ſolius panis; quem antea tribuerat pani & calici, & quem alio loco tribuit ſoli calici; prioris ad Corinthios 12. *Omnes in vno Spiritu potati ſumus.*

XXVI. Sane vero diſceſſit hoc loco, vt aliis plurimis editio Latina, à contextu Græco; in quo conſtanter legitur, *Qui de vno pane participamus*: quod retinuit Syrus Interpres: & Græci omnes legunt, quanquam Beza notet in vno ſuo Codice, etiam alterum membrum additum fuiſſe, quod & Latini, aut omnes, aut ferme omnes retinuerunt; etſi excluſerit editio Sixtina. Nos etſi in re parum momenti putamus eſſe, tamen non facile audemus recedere ab editione primaria.

XXVII. Sed audaciam miramur Sophiſtarum; qui nihil ſibi putent difficile, & ſperant pro votis ſucceſſurum, quicquid audere voluerint. Si vtrique ſpeciei Paulus tribuat eundem effectum: Ergo & ſumptioni vtriuſque. Probatur antecedens; quia nihil dicat, niſi fieri vnum corpus. Reſpondeo; vnum effectum dici, vel remotum, vel propinquum. De illo conceditur antecedens: de iſto negatur. Conſequentia autem, ſi vtrinque idem ſenſus eſt, conceditur, ſed abſurda eſt, ſi deſiliat à remoto ad propinquum. Exempli gratia: vnus certe & idem effectus eſt cibi & potus, nimirum remote, nutriendi corporis, ſed propinque alius cibi, famem ſedare, alius potus, ſitim extinguere. Itaque etſi remotus finis ſit idem, tamen falſum eſt, non maiorem vtilitatem ſumi ex cibo & potu, quam ex cibo. Concedo quod ad rem ſignificatam attinet, idem eſſe edere corpus, & bibere ſanguinem: ſed in ſignis nego idem eſſe; quod ſæpiuſcule dictum.

XXVIII. Eadem ferme ratio eſt in textu Græco: nam quia ex poſito vniuerſali, non ponuntur omnia particularia: falſum eſt, ſi tribuatur panis ſumptioni incorporatio; ſtatim eidem tribui quicquid de incorporatione dicitur, ſed tantum quod ei competit. Patet ex hoc ipſo loco. Nam hoc loco, etſi dixit Paulus, *Ex vno pane participamus*, quæ phraſis communis eſt calici; vt dici poſſit, Omnes ex vno calice participamus; quod oſtendit Latina editio, tamen non ſequitur, aut panem bibi, aut calicem comedi. Itaque in altero loco, dixit quidem Paulus, *Omnes in vnum Spiritum eſſe potatos*; cum vellet de ſolo calice loqui. Vnde ſequitur hoc loco, illud, *De vno pane participare*, exponendum per comedere. Denique in præcedentibus, *Communio corporis; communio ſanguinis*, eſt quidem nomen vnum vtrinque, ſed non tamen ratio vna, nempe edendi, & bibendi.

XXIX. Tertius locus eſt ex 12. eiuſdem Epiſtolæ, *Quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo: & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.* Perpendit, iniuriam quæ fit corpori Domini, non diſcernendo; cenſeri iniuriam corporis & ſanguinis: Ergo à contrario ſenſu dignam ac religioſam totius corporis perceptionem æque futuram Deo gratam, & conſequenter æque homini fructuoſam, ac ſumptionem corporis & calicis.

XXX. Imo corpus, vel res eſt ipſa ſignificata, vel rei ſignificatæ ſignum. De re ipſa intelligitur antecedens neceſſario, id eſt, id quod Paulus dixit de diſcernendo corpore Domini Chryſoſtomus, εἰ γὰρ μάθοις ἀκριβῶς τίς ποτε ἐστὶν ὁ προκείμενος, καὶ τίς ὢν τίνι ἑαυτὸν δίδωσιν, *Nam ſi exacte didiceris, quiſnam ſit is qui eſt propoſitus; & qui cui ſeipſum det, nulla alia egebis oratione.* Et vero tam curioſe diſtinxit panem illum, & calicem illum à corpore Domini, vt neque ignorari, neque diſſimulari poſſit.

XXXI. Aſt in conſequente; aut itidem totius corporis communicatio intelligitur de re ipſa: & nihil concluditur ad rem, aut de Sacramento; vt coniicitur ex oppoſitione corporis, & calicis; ac tunc inepta oppoſitio eſt totius corporis, & corporis caliciſque. Quia totum corpus ſacramentaliter non eſt niſi corpus, id eſt, panis cum calice. Itaque dicendum fuit; tam fructuoſam eſſe perceptionem ſolius corporis, id eſt, panis: quam corporis & calicis, ac tum conſequentia negaretur.

XXXII. Hactenus è Scripturis: nam quem quartum locum de manna additum voluit Salmero, alias diſcuſſum, fruſtra recoquerem. Nunc à rationibus, quas decem numerat Salmero; ſed pleraſque vel alienas, & directe pertinentes potius ad eam quæſtionem, cuius gratia hæc eſt conquiſita: vel ductas ab ipſo mutilatæ communionis vſu; cui confirmando nunc inſudatus. Quare nemo miretur non omnes nunc diſcuti.

XXXIII. Bellarminus vnica iſta ſatisfactum iri putauit vniuerſæ quæſtioni, vt præmonui. Si ſumptio vtriuſq; ſpeciei plus gratiæ, aut fructus ſpiritualis conferret, quam ſumptio vnius: id neceſſario oriretur, vel ex ſymbolo continente, vel ex re contenta. At neutrum. Probatur prius. Quia Symbolum non operatur niſi per virtutem ſibi impreſſam. In Euchariſtia autem loco virtutis impreſſæ eſt ipſe Chriſtus, ſiue corpus eius, & ſanguis. Non igitur ex ſymbolo oritur maior gratia. Probatur poſterius. Si ex re contenta: ergo vel quia res contentæ in vtraque ſpecie ſunt res diuerſæ: & quælibet operatur aliquid in anima ſuſcipientis. Vel quia bis eadem res ſumatur pro variis ſpeciebus: quod vtrumque eſt abſurdum.

XXXIV. Reſpondeo, negari primum aſſumptum. Nam etſi non ex re contenta: tamen ex ſymbolis, ſuppoſita inſtitutione, maior gratia oritur. Quandoquidem gratia Dei non ſignificat tantum id quod præcipuum Dei donum: ſed etiam quæcunque ad id ſunt media. Et multo magis, quia quantumuis exigua gratia, maior eſt, quam nulla. Itaque confidenter dicimus: ex ipſis ſignis oriri, imo in ipſis ſignis eſſe maiorem gratiam: ſi ambo ſumantur, quam ſi ſacrilege diſtrahantur. Mittito igitur Sophiſta, de re dicere, quæ in partes diſtrahi nequit, de ſignis dicito; quæ potuerunt ab impietate Papiſtica disiungi.

XXXV. Atqui Symbola, inquit, non operantur niſi per virtutem impreſſam. Concedatur hoc: ſaluis tamen exceptionibus aduerſus ineptum dogma operis operati: quo nunc recocto nihil eſt opus. At loco virtutis impreſſæ, eſt corpus, & ſanguis Chriſti. Importunum mendacium, & mere Papiſticum. Imo abſurdum; quia effectus ipſe non poteſt tranſire in vim operatricem ipſius cauſæ. Sic ſanguis Chriſti non poteſt eſſe vis operatiua aquæ in Baptiſmo. Neque vllus Papiſtarum dicet Characterem eſſe vim ipſam operatiuam vllius Sacramenti. Atque adeo Bellarminus non eſt auſus dicere corpus & ſanguinem eſſe vim operatiuam ſymbolorum Euchariſtiæ, ſed tantum loco virtutis operatiuæ, cum tamen dixiſſet diſerte, ſymbola non agere niſi per virtutem ſibi impreſſam: manifeſta contradictionis abſurditate.

XXXVI. Præterea, hæc virtus impreſſa ſymbolis, eſt ipſa ſignificatio per analogiam cibi, potuſque. At ſignificatio quo eſt expreſſior, hoc magis operatur. Eſt autem expreſſior in ambabus ſpeciebus, quam in altera. Quare ambæ magis operantur quam alterutra. Quo pertinet, quod ſæpius repetitum de perfectiori ſignificatione, & diſcrimine nutritionis inchoatæ, abſolutæque.

XXXVII. Replicat Bellarminus. Sacramenta efficere quidem, quod ſignificent, ſed efficere, non per ſignificationem; ſed per vim operatiuam. Deinde efficacius operari, ſi quid plenius ſignificent, quod ſit diuerſum, non idem. Alioquin monetam, verbi gratia, magis expreſſam non habere maiorem valorem, quam minus expreſſam, & diplomata, quo eſſent accuratius ſcripta, maioris eſſent autoritatis. Porro duas ſpecies non ſignificare quid diuerſum in vna; ſed tantum idem expreſſius, nempe nutritionem ſpiritualem.

XXXVIII. Aſt ego contra, dico vim nullam operatiuam eſſe Sacramentorum, aliam à vi ſignificatiua, & ita iam alias diſputatum eſſe. Deinde, diuerſum quid ſignificari à ſpeciebus, videlicet propria & proxima ſignificatione, quæ conſiſtit in analogia; per quam non poteſt calix aliud ſignificare quam ſanguinem: aut panis aliud quam corpus. Hac igitur ratione non poteſt vitari, quin ambæ ſpecies magis & plenius ſignificent, quam altera ſolitaria. Exemplum monetæ eſt alienum; quia comparetur cum alia ſpeciei eiuſdem; ac proinde analogiæ eiuſdem: quod non eſt in pane & calice. Sic nec diplomata inepte comparantur melius ſcripta aliis, cum debuerint potius diplomata nuda, diplomatis cum ſigillo: ſunt enim hæc gemina eiuſdem rei ſigna æque diuerſæ ſpeciei; vt panis & vinum: nec eſt qui neget diplomata cum ſigillis, maioris eſſe & autoritatis & fidei, quam diplomata nuda.

XXXIX. Hactenus Bellarminus. Salmero deinceps. Eſto igitur hic ſecunda ratio, quæ apud eum ſeptima. Cum hoc Sacramentum ſit ad animum cibo & potu ſpirituali reficiendum: At cibus & potus ſpirituales ſint indiuiſibiles: cum vtrumque fiat per vnam fidem: quæ in quantum credit firmat vt cibus: quatenus diligit, vt potio recreat: Cum æque cibus & potus contineantur ſub ſingulari ſpecie panis, ac ſub duabus, ſedabit proculdubio ſitim ſpiritualem, & idem erit pactum de vna & de duabus. Deſcripſi perplexam ratiocinationem: an ſic formandam? Vos videritis. Qui panis ſimul cibat & potat, is tantum confert, quantum panis, & calix: At panis Euchariſticus ſimul cibat, & potat: Ergo is tantum confert quantum panis & calix. Probatur aſſumptum; ſi cibus & potus ſpirituales ſunt indiuiſibiles: Ergo panis Euchariſticus cibans, idem etiam potat.

XL. Reſpondeo: negatur ſyllogiſmi aſſumptio, quæ hic repeti non potuit abſque nimia petitione principij. Deinde negatur confirmationis conſequentia: quia concluditur à re ſignificata ad res ſignificantes, quæ toto genere inter ſe diſtant.

XLI. Tertia ratio. Praxis Eccleſiæ comes eſſe ſolet ſenſus Scripturæ indiuiduus, eamque nobis interpretari. Igitur cum præſentis Eccleſiæ ſenſus ſit, & ſemper fuerit, ante Bohemorum & Lutheranorum aduentum, quod nihil fructus deperit laico communicanti ſub vna ſpecie, hoc enim tam populi quam paſtores communiter fatentur: hic ergo ſenſus verus eſt.

XLII. Præſentem Eccleſiam quam vocat? Comparatene cum Iudaica; vt ſenſus ſit ſemper Chriſtianæ Eccleſiæ ita perſuaſum? An potius comparate cum veteri Chriſtiana, vt ſignificet, etſi non ſemper, tamen poſtremis temporibus id fuiſſe perſuaſum? Nam priori modo poteſt concedi praxim perpetuam Eccleſiæ eſſe comitem ſenſus Scripturarum: ſed egregie falſum eſt, ei Eccleſiæ ſemper id fuiſſe perſuaſum. Nam & nos contra docuimus: & Bellarminus agnouit hanc quæſtionem non eſſe certiſſimam: & Salmero, vix haberi quicquam ex antiquis vnde poſſit decidi. Aſt altero ſenſu, vtraque aſſertio falſa eſt. Nam neque Eccleſiæ præſenti ita fuit perſuaſum; cum tam aperte, tam conſtanter reclamet maxima pars Chriſtianitatis: & praxin præſentis Eccleſiæ eſſe indiuiduo comitem veri Scripturæ ſenſus; qua fronte dicunt Papiſtæ, qui ferre non poſſunt, vt hanc Scripturam, *Bibite ex hoc omnes*, interpretemur ex perpetua praxi duodecim ſeculorum? Tum autem cur iudicata fuit Eccleſia contra Scripturam facere, cum daret Euchariſtiam infantibus? vt alia taceam?

XLIII. Quarta ratio. Communicantes ſub vtraque ſpecie, vt hæretici, nobis, inquit, ſub altera percipientibus non videntur meliores: ſed potius ex vna hæreſi prolapſi ſunt ad alios turpiſſimos errores; atque ad realem & ſubſtantialem Chriſti præſentiam in Euchariſtia denegandam. Imo inter nos Sacerdotes, qui ſub vtraque percipiunt, non videntur ſanctiorem vitam traducere, quam laici percipientes ſub vna tantum, ſi tam frequenter quam illi Sacramento participarent. Argumenti forma. Si communio vtriuſque ſpeciei maiorem fructum adferret, quam alterius: Ergo quicunque communicant vtrique, ſanctiorem vitam viuerent, quam qui alteri tantum. At hoc falſum: Ergo & illud. Probatur aſſumptum, exemplo hæreticorum, item Sacerdotum.

XLIV. Reſpondeo, de Sacerdotibus Papiſtis, non eſſe quod παῤῥησιάζειν Ieſuitæ coner aduerſari; cuius ingenuam confeſſionem nimium confirmat experientia. Sed illi tamen ſua vulnera curanto, ſi poſſunt. Iis quos hæreticos appellant, multa impudenter per calumniam affingi, lippis notũ. Sed Maldonatus in 7. Matthæi, *Falſi prophetæ ſunt omnes hæretici: omnium vero maxime Caluiniſtæ. Primum, quia non miſſi venerunt: deinde quia omnia induti pelle: nihil enim in eorum erat ore; niſi Dominus, niſi Pater noſter cœleſtis: niſi Chriſtus, niſi fides: iuramentum inauditum: nihil in eorum factis apparebat, niſi eleemoſinæ, niſi temperantia, niſi modeſtia.* Quas laudes, opinor, imo quarum laudum, vel ſimulationem non inuenias facile apud Papiſtas, ſiue plebeios, ſiue Sacerdotes; vix inter Monachos laruam.

XLV. Sed enim hanc partem mittamus, in qua expeditiores ſolent eſſe calumniæ ex præiudiciis odij; quam ſolidiores accuſationes. At nos

certe negamus consequentiam. Nam hæc si valeat, valebit etiam aduersus vniuersam Christianam religionem: Hæc enim si sanctior est Ethnica religione; ergo omnes Christiani deberent sanctiorem vitam viuere, quam Ethnici. At hoc non: Quid ergo? negatumne imus antecedens? Nempe, non quid efficiat hominum nequitia; sed quid sit religionis proprium attendendum. Hoc si ponas, nihil est quod metuam. Nam qui frequentarunt vtramque speciem, longe sanctiores fuisse vel ipsis testibus docebo: qui hoc genus communionis fatentur in Ecclesia martyrum viguisse: cui quicquid est, fuit sanctitatis, ex quo Constantienses inhibuerunt calicem; non puto quenquam tam impudentem futurum vt comparet, nedum æquet. Certe anno millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, in conuentu procerum ad Sangermanum Hospitalius Cancellarius, *Patres, qui Ecclesiam aduersus Arrium, & huiusmodi sectarios tutati sunt, B. Ambrosium dico, Chrysostomum, Hilarium*(& hi omnes communionem integram tum sibi vsurpabant, tum plebi distribuebant) *si cum Episcopis, qui nunc sunt*(& hi, neque ipsi calicem bibunt, nisi cum consecrant, id est, raro, & plebi prohibent) *componamus, quam male religionis rebus, & nostræ securitati prospectum sit, deprehendemus*: Thuanus recitat historiar. 28.

XLVI. Hactenus rationes: quæ quidem visæ non indignæ quæ hic locum haberent. Restant Patres, quos fatetur Salmero nullos occurrere, qui hanc quæstionem tractarint ex professo. Ego addo ne obiter quidem: & facile probo; cum non possit vllus ab eorum scriptis locus describi in eam rem: cum tamen videamus in aliis quæstionibus tam curiosos Papistas; vt non disertos duntaxat colligant, si quos, aut habent, aut habere putant, sed etiam obliquos, & qui vel minimum alludant.

XLVII. Sed vnde tamen tantum illis silentium? Audite diuinantem Iesuitam. Ex eo fortassis, quod cum probabile sit communionem sub altera specie ab initio fuisse vsitatam, saltem in quibusdam euentibus sine vlla controuersia, aut contentione, putabant etiam eundem habere fructum. Admodum timide: Fortassis, inquit: & probabile est. Perierat pudor ex ordine Iesuitico; absque his foret tam modestis phrasibus. Sed nos diuinationibus Iesuiticis facile opponimus: eo factum, quod opinio sit recentissima, & superstitiosissima: itaque nec potuerint rescire, post eos tot seculis natam; nec voluisse, vel in cogitationem admittere tam absurdam. Scilicet verisimile credat quisquam Cyprianum, qui & omnes hortabatur ad martyrium: nec putabat id posse fieri nisi concederetur in calice sanguis Domini: docuisse aut priuatim aut publice, quod hodie docent Papistæ, facile patientes martyrij zelum deferbuisse.

XLVIII. Sed habet nihilominus Sophista quod annotet, ne suarum artium quisquam speret saltem semel oblitum. Solent, inquit, commendare solum panem viuificum: & omnes laudes, virtutesque adscribere ei, quæ vtrique speciei conueniunt: vt constat de B. Ignatio, qui in Epistola ad Romanos dicebat, *Non comedam escam corruptionis, neque voluptates huius mundi desidero. Panem Dei volo, panem cœlestem, panem vitæ, qui est caro Iesu Christi Filij Dei viui, qui natus est in nouissimo ex semine Dauid & Abrahæ: & potum volo sanguinem eius, qui est dilectio incorruptibilis, & vita æterna.* Solent etiam Patres, quæ ad dispensationem Sacramentorum, & ritus colendi Deum spectant, asserere in libertate ministrorum Ecclesiæ, & Episcoporum posita esse: & licere in his quæ eiusmodi sunt, vnumquemque in suo sensu abundare: nec horum varietatem Ecclesiæ præiudicare, modo vnitas fidei, & ea quæ ad essentiam diuini cultus spectant, seruentur in lege.

XLIX. At tu imposturam facis tuo more. Solum, inquis, panem viuificum: cum tamen Ignatius non tantum panem Dei dixerit, se velle comedere, sed etiam sanguinem bibere: cur seiungis? Nam si Sacramentaliter intelligis, profecto tam sanguis est calix, quam caro panis. Itaque si cogitauit communionem Eucharisticam, sane vtramque speciem habuit in animo: nemo enim dixit vnquam in alterutra & comedi, & bibi. Quanquam vident omnes nullum sermonem esse de Sacramentali communione, sed spirituali. Argumentum certum, quod exprimat desiderium moriendi, $\zeta\tilde{\omega}\nu$ $\gamma\rho\acute{\alpha}\varphi\omega$ $\acute{\upsilon}\mu\tilde{\iota}\nu$, $\grave{\epsilon}\rho\tilde{\omega}\nu$ $\tau o\tilde{\upsilon}$ $\grave{\alpha}\pi o\theta\alpha\nu\epsilon\tilde{\iota}\nu$, *Viuens scribo vobis, amore captus moriendi propter Christum. Meus amor crucifixus est. Non est in me ignis quippiam amans: sed aqua viua saliens in me, intus mihi dicit, Veni ad Patrem. Non gaudeo corruptibili nutrimento*: & deinceps quæ descripta sunt. Ex qua serie manifestum est, eam communionem optari corporis & sanguinis Christi, quæ exspectatur post hanc vitam. Patres sensisse dispensationem Sacramentorum, & ritus colendi Deum esse in libertate ministrorum Ecclesiæ; non est vniuersaliter verum: sed ea duntaxat, quæ non fuere à Christo instituta: in quibus nunquam numerata vtraque species Eucharistiæ.

CAP. XI.

Vtrum non aduersetur Scripturæ communio mutilata.

I. Superest quarta quæstio, in qua concluditur non pugnare cum diuinis literis communionem vnius speciei. Breuior, quod argumenta à nobis opposita, quæ hic Bellarminus examinauit, jam sunt pertractata: necnon etiam Papistica, quæ probare videbantur eam diminutionem exemplis è Scriptura decerptis. Disputat autem non necessario, sed variis rationibus efficere conatur credibile, nullum præceptum à Christo datum de vtraque sumenda specie. Tam scilicet Papistis propitia causa fuit. Et speret quisquam solidi quicquam, à tam aperte professis infirmitatem causæ? Tanto animosiores ituri sumus consideratum rationes; quæ videbuntur huius loci.

II. Primam desumit à figuris huius Sacramenti. Pleræque figuræ, inquit, manducationem sub vna specie significabant. Non est igitur vllo modo probabile Christum imperaturum fuisse manducationem vtriusque speciei. Probatur consequentia. Quia figuratum figuræ respondere debet. Vnde Euangelistæ passim cum describunt acta Christi addunt, *vt Scriptura impleretur*: Ioannis decimo nono, habetur ideo Deum non permisisse, vt frangerentur crura Domino: quia præcesserat figura Agni Paschalis, cuius ossa confringi prohibebantur. Et prioris ad Corinthios 10. *Omnia contingebant illis in figura.*

III. Probatur antecedens variis figuris. Prima, ligno paradisi, Geneseos 2. & 3. fuisse hoc Eucharistiæ Sacramentum docet Paschasius de corpore Domini, cap. 7. constat autem nullam fuisse potum additum illi arbori. Secunda, Agno Paschali, Exodi 12. Tertia, Manna, Exodi 16. Quarta, panibus propositionis, Exodi 5. quibus nullus potus addebatur. Quinta, participatione Sacrificiorum; in quibus etsi esset caro & sanguis, multaque libamina, tamen sola caro manducabatur.

IV. Respondeo, negari primum consequentiam. Negationis habemus causam geminam. Priorem, quod ab antecedente particulari non possit consequens elici necessarium. Alioqui nos contra obiiciamus. Aliquæ figuræ Eucharistiæ geminam speciem habuerunt; puta Melchisedeci oblatio, testibus plurimis Patribus: & in deserto manna, vna cum aqua ex rupe; Ergo verisimile est Christum imperasse vsum vtriusque speciei: Nam manducationem cum Bellarmino non ausim ego quidem dicere; qui sciam vinum non manducari.

V. Altera causa est; quia non est in omnibus necessaria argumentatio à figura ad figuratum. Sic visum Salmeroni tracta 24. tom. 8. *Quod vero manna sub vna tantum specie porrigeretur, nihil refert, quia non est opus in typis & figuris antiquis omnimodam reperiri ad rem figuratam similitudinem.* Et sane non vt agnus assabatur, ita panis assandus est. Non vt sanguine agni postes linendi, ita & vino: multaq; similia. Et ingens error esset in Baptismo amputare præputium, vt in Circuncisione. Quemadmodum ergo non sequitur; si in Circuncisione non laudabatur corpus, ergo neque in Baptismo: sic ineptum est: si in ligno paradisi, in agno Paschali, in Manna, in panibus propositionis, in sacrificiis nullus erat potus, ergo neque in Eucharistia.

VI. Tertia causa; quia nihil obstat quominus vnum aliquid diuersa designet, dummodo communicent aliquo genere. Sic Petra in deserto figura fuit Christi in cruce: cum tamen ex illa non nisi aqua fluxerit: ex isto, sanguis & aqua. In 10. prioris ad Corinthios Guillaudus, *Petra erat Christus, id est, Christum significabat postea nasciturum, de cuius percusso latere exiuit sanguis & aqua.* Salmero, *Quia signum fuit Christi in latere lanceo percutiendi, ex quo postea percusso exiuit sanguis & aqua.* Nimirum aqua & sanguis fluxa elementa potuerunt vno fluxo elemento designari, nempe aqua. Cur non panis & vinum vtrumque in alimentis potuit vno designari alimento?

VII. Concedo figuratum figuræ debere respondere: sed secundum figuræ analogiam, quæ peti debet ab institutione. Atqui hæc nulla analogia est, aut pars analogiæ. Etenim in iis figuris nunquam aut Scriptura monuit, aut Patres indicarunt defectum illum potus quicquam significare. Quid, quæso, iuris accessit Papistis; vt quod ante eos ne fando quidem fuerat auditum, id auderent tanquam oraculum enuntiare, & inculcare?

VIII. Et vero temeritas seipsam prodit manifesto. Nam si figuræ huiusmodi fuerunt Eucharistiæ: & oportuit figuratum figuræ respondere secundum hanc analogiam; ergo quemadmodum in ligno vitæ, in panibus propositionis, in Paschate, in sacrificiis nullus omnino potus fuit: nullum ergo oportet esse in Eucharistia. Nullum, inquam, prorsus. Non enim in illis erat magis in consecrando, quam in communicando: nec magis Sacerdotibus quam plebi. Atqui contra fit in Eucharistia; etiam inter Papistas; qui neque audent consecrare panem solum, neque Sacerdoti interdicere calicis sumptionem.

IX. Bellarminus hic monet; Quód Sacerdotes nunc faciant, non respondere manducationi victimarum, sed consumptioni per ignem: cum Eucharistia sit aliquomodo holocaustum; aliquo modo hostia pacifica: aliquo modo hostia pro peccato. Quia igitur in holocausto omnia consumebantur, & victimæ, & libamina, ideo etiam nunc à Sacerdote, cuius est consumere holocaustum, omnia sumuntur. A populo autem, qui solum participat de sacrificio, satis est manducari carnes agni immaculati.

X. Mitto fictam analogiam sacrificij, & quidem holocausti, aut pro peccato: nam hæc alio pertinet. Sed reliqua sunt ridicula. Esto enim verum, propter fines varios, & illic non bibi, & hic bibi. Non tamen negantur ea sacrificia fuisse figuras Eucharistiæ. Sed id tantum dicitur quod admonebam; nõ absolute respondere figuræ figuratum, sed pro analogia. Nã in ligno vitæ, & panibus propositionis nulla fuit consumptio per ignem. Sed somniatũ Papistis præter eam analogiam communicandi, aliam quandã Eucharistiæ accedere: & secundum hanc debere respondere holocausto: non aũt panib. propositionis, aut ligno vitæ. Sed hæc eadẽ ratio valet, vt negemus legitimã esse consequentiam à Pascha, aut sacrificiis, ad Eucharistiam: quandoquidẽ huic alia analogia est: nempe per modum plenæ nutritionis: quæ non erat in illis.

XI. Præterea Bellarminus nugatur. Nunc, inquit, omnia sumuntur à Sacerdote: quoniam Sacerdotis est consumere holocaustum. Eia vero consumere: Sed quomodo? per modum cibi, an aliter? Nam alioquin impudens abusus est vocabuli generalis. Manifestum est Sacerdotis non fuisse consumere holocaustum per modum cibi, sed per modum combustionis: itaque consumebat non ipse: sed tradebat igni consumendum. At nunc volunt Papistæ ipsum per se: & quidem per modum signi consumere Sacerdotem. Estne hæc nulla dissimilitudo? Estne hoc figuratum respondere figuræ? Et quidem consumptio per modum cibi, duntaxat partialis, non tantum erat Sacerdotis, sed etiam plebis. Quicquid est igitur huius consumptionis, cur non æquet hodie plebem Sacerdoti: vt vel neuter sumat vtramque speciam, vel vterque? Vt si Sacerdos debeat omnia consumere hodie: præter analogiam veterem, plebs etiam debeat. Et si plebs non debeat: ne Sacerdos quidem? An quia Papistæ sua somnia metiuntur ex arbitrio proprio? Apage nugatores.

XII. Negandæ consequentiæ præiuerunt Patres Chrysostomus in posteriorem ad Corinthios homil. 18. *Interdum nec quicquam quidem inter Sacerdotem interest, & eos quibus præest, velut cum tremenda mysteria percipienda sunt: æque enim omnes ad ea admittuntur: non quemadmodum in Veteri Testamento, alia Sacerdos, alia subditus edebat: nec plebi fas erat iis vesci, quibus Sacerdos vescebatur. Nunc enim secus se res habet: omnibus siquidem vnum corpus, vnum poculum proponitur.* Augustinus in Leuiticum quæstione quinquagesima septima, *Quid sibi vult quod à sanguine sacrificiorum quæ pro peccatis offerebantur tantopere populus prohibetur, si illis sacrificiis vnum hoc sacrificium figurabatur, in quo vera remissio fit peccatorum: cuius*

tamen sacrificij sanguine in alimentum sumendo, non solum nemo prohibetur, sed ab bibendum potius omnes exhortantur, qui volunt habere vitam? Et dicat quisquam figuræ figuratum respondere? Eadem consequentia dicat quisquam veterum & nouorum Sacramentorum? In veteribus sacrificiis aliud Sacerdos, aliud plebs sumebat: Ergo & in Eucharistia: Negat cõsequẽtiam Chrysostomus: Et nunc, inquit, secus se res habet. In sacrificiis prohibebatur vesci sanguine: ergo & in Eucharistia. Negat consequentiam Augustinus: & illic aliter; hic aliter fieri. Et Iesuitas quisquam moretur? & Bellarminum quisquam vel flocci faciat? Insanus.

XIII. Respondeo iterum negari antecedens. & ad probationem nego eas quinque esse figuras Eucharistiæ: quomodo nos Eucharistiam dicimus, nimirum distincte elementa, signaque externa. Quid igitur? Nempe figuras Christi, cuius itidem figura est in elementis Eucharisticis. Quo sensu videlicet Circuncisio figura fuit Baptismi; etsi fuerit signorum longe alia materia cum propinqua tum remota: quia res significata fuit eadem; remissio peccatorum; siue, vt loquitur Paulus, iustitia fidei. Quare etiam Petrus Arcas dixit ἀντίτυπον Baptisma: nimirum quia vtrinque salus designata; etsi non eodem modo.

XIV. Patet ex singulis exemplis. Lignum vitæ, Augustinus de Ciuitate libri 13. cap. 21. interpretatur, *Sanctum Sanctorum, id est, Christum.* Quæstione 106 ex vtroque Testamento, *Arbor vitæ, quæ posita est in paradiso, imago fuit futuræ gratiæ Dei, quæ est corpus Domini, quod qui edit viuet in æternum.* Et Pacasius ipse cuius autoritate Bellarminus nititur, *Arbor quidem ligni vitæ*, inquit, *Christus nunc in Ecclesia est, cuius imago in paradiso arbor illa fuit.* Anastasius Sinaita de duobus lignis, *Et virtutis frugifer dator est Christus, quem prius describebat illud lignum vitæ.*

XV. De agno non debet Christianus dubitare; qui audiit à Baptista Ioannis primo, *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi.* Et à Paulo prioris ad Corinthios 5. *Pascha nostrum immolatus est Christus*: In quem locum Oecumenius, ἡμεῖς τοῦ αἰωνίου καὶ λογικοῦ ἀμνοῦ τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ὑπὲρ ἡμῶν τυθέντος· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἡμέτερον πάσχα, ὀφείλομεν ἄζυμοι ἀεὶ καὶ καινὸν φύραμα εἶναι, *Nos æterno & rationali agno, illo qui tollit peccatum mundi pro nobis immolato, hoc est enim pascha nostrum, debemus semper esse sine fermento, & noua massa.* Tertullianus 5. contra Marcionem cap. 7. *Quare Pascha Christus, si non Pascha, figura Christi, per similitudinem sanguinis salutaris, & pecoris Christi.*

XVI. De Manna Paulus etiam non obscurus 10. prioris ad Corinthios testatus Israelitas, *Omnes eandem escam spiritualem edisse, & eundem potum spiritualem bibisse?* Augustinus, apud Bedam in eum locum, ex tractatu 26 in Ioannem, *Hic panis est qui de cœlo descendit: hunc panem significauit manna; hunc panem significauit altare Dei. Sacramenta illa fuerunt. In signis diuersa sunt, in re quæ significatur, paria sunt. Apostolum audi Et omnes eandem escam spiritualem manducauerunt. Spiritualem vtique eandem: nam corporalem alteram, quia illi manna, nos aliud. Spiritualem vero, quam nos. Et adiungit: & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili; quod tamen idem significaret virtute spirituali.*

XVII. De Sacrificiis non est relictus ambigendi locus. Fulgentius de fide ad Petrum cap. 2. *In sacrificiis carnalium victimarum, quæ ipsa sibi sancta Trinitas, quæ vnus est Deus & Veteris Testamenti, à Patribus nostris præcipiebat offerri, illius sacrificij significabatur gratissimum munus, quod pro nobis seipsum solus Dei Filius secundum carnem esset misericorditer oblaturus.* Manifestius August. de Ciuitate li. 10. c. 20. *Sacerdos est ipse offerens, & ipse oblatio. Cuius rei Sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium: quæ cum ipsius capitis corpus sit, seipsam per ipsum discit offerre. Huius veri sacrificij multiplicia variaq; signa erant sacrificia prisca Sanctorum, cum ob hoc vnum per multa significaretur, tanquam verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multum communicaretur.* Contra Faustum 18. c. 6. *Illarum figurarum veritas Christus est.*

XVII. Supersunt panes propositionis: de quibus pauca legere memini apud Veteres. Procopius in Exodum scripsit, *Manifeste nobis commonstratur panis ex cœlo datus apponendus in mensis sanctis Ecclesiarum.* Quod etsi ad Eucharistiam manifeste pertineat, tamen non obscure de pane ex cœlo loquitur, quæ res est, non signum.

XIX. Verum vt esset aliquid obscuri, tamen iudicari debet ex axiomate Paulino generali, ad Coloss. 2. *Quæ sunt*, inquit, *vmbra rerum futurarum: at corpus est Christi*: id est, juxta paraphrasin Iustiniani. solidum corpus, quod vmbræ illi respondeat, ad vnum Christum pertinet. Thomas. *Legalia sunt vmbra præcedens Christum, & eum figurabant venturum. Et ideo dicit, Corpus, id est, veritas rei pertinet ad Christum, sed vmbra ad legem.* Fuerunt ergo typi, non typorum, sed ipsius Christi: atque oportuit Bellarminum argumentari ab iis typis, non ad typos nostros; sed ad res typorum. Verum non est ausus: oportuisset enim concludere, non communicari plebi Christianæ sanguinem Christi: quod, credo, horruit. Sed si vere; attendat ergo non esse infinite verum, oportere figuræ respondere figuratum: sed suis tandem circunstantiis, quatenus constare possunt ex institutione.

XX. Alteram rationem desumit Bellarminus à doctrina & exemplo Christi. Dominus enim cum Ioannis 6. de fructu Eucharistiæ loqueretur, non semel, sed quater vnam speciem sufficere docet ad salutem, *Qui manducat me, viuet propter me. Qui manducat hunc panem viuet in æternum. Si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum. Hic est panis de cœlo descendens; vt si quis ex ipso manducet, non moriatur.* Et ibidem, cum multiplicauit panes, & inde saturauit turbam remanentibus duodecim cophinis; nullum potum multiplicauit, neque dedit. Non ergo fieri potest, vt idem Dominus manducauerit vtramque speciem sumendam tanquam necessariam ad salutem.

XXI. Eia vero, speciem necessariam ad salutem: quasi hoc quisquam quæreret; & non potius necessariam ad Sacramentum. Quasi vero nesciamus ne ipsam quidem Eucharistiam esse illo modo necessariam. Quod alias monitum, cogit repetere importuna sophistice; subinde dissimulans, imo peruertens quæstionem. Et tamen videte quantum accreuerit illi animorum pauco interuallo: qui nunc concludat fieri non posse; cũ tamen initio capitis tantum proposuisset non esse credibile. Sic Sophistæ proficiunt, scilicet.

XXII. Ad rem respondeo, negari consequentiam: & falsum sumi, loquutum Christum de speciebus Eucharistiæ. Nam de fructu quidem Eucharistiæ, non negem: dummodo ne reduplicatiue, vt loquuntur Scholæ: Etenim sermo est de communione spirituali corporis & sanguinis Christi: quæ quia fit in Eucharistia; ideo potest appellari non incommode fructus Eucharistiæ: sed ita tamen vt non intelligatur fieri tantum in Eucharistia. Sed fructum Eucharistiæ, quatenus percipitur in celebratione eius Sacramenti, siue in sumptione specierum, profecto falsum est, sermonem fuisse institutum: quod jam aliquoties diximus alias disputandum. Itaque Slotanus eam refectionẽ dicit quasi vmbram quandam fuisse cõmunionis carnis Christi.

XXIII. Quanquam hoc ipsum gratis Slotanus dixit. Neque quisquam adhuc, ante eum. Enimvero verum est, ex eo sumptam occasionem à Christo plurima differendi super carnis suæ comestione; & panem nominandi. Sed viderit vnde consequentia nascatur: Esse igitur vmbram communionis carnis Christi. Nemo enim ignorat aliunde quam ab vmbris posse dicendi occasionem desumi. Certe Paululus à Corinthiorum æmulationibus occasionem captauit differendi de vnitate Ecclesiæ: nec tamen puto æmulationes erant vmbræ huius vnionis.

XXIV. Tertiam rationem legi apud Slotanum; nec vero aliis neglectam. Apud Matthæum in oratione Dominica petere docemur panem illum supersubstantialem, hoc est, panem corporis Christi: & nulla fit alterius speciei mentio.

XXV. Atqui eius petitionis geminam video expositionem dari. Nam panem, vel temporalem intelligi, vel spiritualem. Vnde Bellarminus de operibus libr. 1. cap. 6. triplicem sententiam recenset. Vnam, quæ censeat postulari duntaxat panem corporalem: alteram, quæ solum spiritualem: tertiam; quæ omnia subsidia necessaria ad vitam cum animæ tum corporis cõseruandam. Harum quænam sit magis legitima discutiendum prius quam argumento satisfiat. Nam & disputatur varie. Nec tantum inter nos & Papistas: sed etiam inter ipsos Papistas. Etenim primam secundamque refutat, tertiam sine dubio recipiendam pronuntiat Bellarminus. At nos etsi non ægre feramus eos, qui vel in secundam excurrant, vel tertiæ adhereant: tamen censemus primam esse genuinam, & legitimam. Sex enim postulata diuidimus in duos ordines; vt tria priora ad Deum directe, siue immediate pertineant: tria reliqua ad nos: sed hæc partim in rebus corporeis; atque his assignari quartum istud: partim in religiosis, quæ comprehenduntur reliquis duobus. Quare quarto postulari, vt nobis donet Deus quæcunque sunt huic sustentandæ vitæ necessaria: producto videlicet panis nomine συνεκδοχικῶς longe vltra primam propriamque significationem.

XXVI. Rationes nobis; prima, quod is simplicior sensus: cui acquiescẽdum docent Theologi, quoties & nihil habet absurdi; & circunstantiæ non cogunt aliter. Esse simpliciorem res ipsa testatur: nam sensus literalis allegorico semper est simplicior. Esse aliquid absurdi, aut contra circunstantias nemo hactenus docere potuit. Itaque sine dubio hic longe præstat cæteris. Præterea caret ταυτολογίας probro: nam quæcunque ad panem spiritualem pertinent, haud difficile comprehenduntur duabus sequentibus petitionibus de remissione peccatorum, & de tentatione. Tertio, cibus spiritualis, non admodum commode postulatur in singulos dies; cum sit petendus in totam vitam.

XXVII. Obijcit Bellarminus primo, Valde mancam futuram orationem Dominicam, si tam diligenter peteretur cibus corporis, & cibi spiritualis nulla fieret mentio.

XXVIII. Sed falso sumitur, nullam fieri mentionem cibi spiritualis. Nam profecto institutio ipsa Eucharistię docet proponi nobis corpus Christi in cruce fractum, & sanguinem in cruce effusum: vtrumque autem est in remissione peccatorum: vnde tum Veteres, tum etiam Papistę celebrant hoc Sacramentum, tanquam Sacrificium. Quare cũ postulatur remissio peccatorum, postulatur hic cibus spiritualis. Quare non est omissa eius mentio.

XXIX. Obiecit secundo, in eodem sermone Christum præcepisse caueri solicitudinem rerum corporalium, *Nolite esse soliciti, dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur: hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester, quod his omnibus indigeatis. Quærite ergo primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.* Ergo non est credibile Dominum voluisse tam solicite peti panem corporalem, aut solum, aut præcipuè.

XXX. Respondeo, solum postulari panem corporalem, aut præcipue, dupliciter dici: aut κατά τι; nempe respectu huius petitionis; vt eius præcipuum, aut etiam solum subiectum sit, proprium, panis corporalis: aut ἁπλῶς: vt longe ardentius postuletur hic panis corporalis, quam panis spiritualis. Hoc posteriori sensu, negatur quicquam tale doceri in hac oratione; aut etiam in hac petitione. Nam postulare cibum corporalem, non significat eundem petere ardentius quam cibum spiritualem; sed tantum petere suo & ordine, & modulo. Nec crediderim Iacobum, Genes. 28. cum dixit, *Si dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, erit mihi Dominus in Deum*: etsi diserte postulauerit corporalia; maiorem curam habuisse, quam rerum spiritualium. Ne Apostolos quidem cum exclamarunt, Marci quarto, *Non est tibi curæ, quod perimus?*

XXXI. Altero autem sensu, nego cum certis conceptis verbis temporalia postulantur à Deo; propterea geri contra Christi mandatum. Nam recte Maldonatus in 6. Matthæi, *Non fuisse Christi consilium, vt panem, resque necessarias quærere iuberet, quod terrenum est, quodque idem Christus facere prohibet. & ad quos satis sumus nostra natura procliues: sed vt doceret vnde, & quatenus quærere deberemus, Non enim à terra, vt pecudes: sed à Deo, vt homines: non in omne tempus; sed in præsentem tantum diem petere docet.*

XXXII. Et vero cum prohibet Christus nos sollicitos esse; *Non omnem prohibet sollicitudinem*, inquit Maldonatus, *sed eam quæ ex diffidentia in Deum proficiscitur, & eam quæ à Dei seruitute hominem distrahit.* Ergo intelligitur, inquam, permissum aliquod genus solicitudinis. Cur non etiam precationis? Non enim potest quædam solicitudo esse bene ordinata, & postposita præcipuæ solicitudini, precatio autem non potest. Vno verbo, vt potest ante omnia quæri regnum Dei, & tamen etiam suo ordine quæri quod est corpori necessarium: vnde Paulus 4. ad Ephesios, *Laboret, vt possit impertiri cui opus fuerit*: Sic non est absurdum præcipue, & super omnia affectari spiritualia, & tamen à Deo postulari corporalia.

XXXIII. Ac sane, non tantum Chrysostomus, & autor operis imperfecti, quos

cti, quos Bellarminus nominat, sunt interpretati de rebus corporalibus: & Theophylactus: sed etiam Euthymius. Et priores, teste Toleto, in 12. Lucæ, Gregorius Nyssenus tractat. 5. de Oratione: Basilius interrogationum breuium, responsio 252. Tertullianus, & Cyprianus tractatu de Oratione, Hieronymus in Matthæi 6. Augustinus epistola 121. Et inter Papistas ipsos, Gorranus, Lucas Brugensis, Maldonatus, Toletus, Barradius, Iansenius, & maioris autoritatis Catechismus Tridentinus, qui, *Petimus*, inquit, *hoc loco, huius, quam in terris agimus, vitæ subsidia, sanctorum Patrum ita sentientium autoritate.*

XXXIV. Facessit nonnihil negotij τὸ ἐπιούσιον, quod verbum redditur ab aliis supersubstantiale, ab aliis quotidianum. Imo in editione Latina, quotidianum apud Lucam; supersubstantiale apud Matthæum. Verum, Maldonatus annotauit; etiam in Matthæo fuisse olim quotidianum: atque ita veteres omnes Latinos autores legere: neque adeo ipsum Hieronymum mutasse; sed aliquanto post eius autoritati datum, vt supersubstantiale admitteretur.

XXXV. Etymon repetunt alij, ἀπὸ τῆς οὐσίας: vt ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον: & inde natum, supersubstantiale, autore Hieronymo, rationem repetente tamen aliũde quam ab Etymo, *Quod nos*, inquit, *supersubstantialẽ expressimus, in Græco habetur ἐπιούσιον; quod verbum Septuaginta Interpretes περιούσιον frequentissime transferunt. Considerauimus ergo in Hebræo, & vbicunque illi περιούσιον, expresserunt, nos inuenimus* סגלה, *quod Symmachus ἐξαίρετον, id est, præcipuum, vel egregium transtulit, licet in quodam loco peculiare interpretatus sit.* Sed hæc ratiocinatio nimis imperfecta est: nam etsi non abludat à substantiæ voce: tamen non docet, cur sit adhibita particula *super*: neque enim patitur Græcismus idem esse ἐπιούσιον, & ὑπερούσιον vt nec ἐπαγόμενον, & ὑπεραγόμενον; Non ἐπάνω, Matthæi secundo, & ὑπεράνω, Ad Ephesios primo & quarto: non ἐπιβαίνω, Matthæi vicesimo primo, & ὑπερβαίνω prioris ad Thessalonicenses quarto: non ἐπιβάλλω, Matthæi 9. & ὑπερβάλλω, poster. ad Corinthios 3.

XXXVI. Veruntamen illud ipsum supersubstantiale, varie acceptum. Lyranus, *Quia transcendit vitam corporalem, & dat vitam æternam.* Carthusianus superessentialem, & Patri consubstantantialem. Stella in 12. Lucæ, *qui super omnem substantiam, & super omnem intellectum est: quia cœlestis est.* Sed profecto nihil huiusmodi Græca referunt: itaque etiam autoresii fuere, qui Græce nescirent. Et sane, quis cognatæ significationis daret exemplum? Siccine ausit quis dicere, ἐπίβλημα, quod superet iniiciendi rationem; & similiter ἐπιβάλλω, ἐπίγειον, & alia plurima?

XXXVII. Tolerabilius Gorranus, *Superadditum substantiæ ad sustentationem.* Ad Basilii mentem, interrogatione 252. qui τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, inquit, τὸν πρὸς τὴν ἐφήμερον ζωὴν τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν χρησιμεύοντα, *Panem* ἐπιούσιον, *hoc est, ad quotidianam vitam substantiæ nostræ vtilem.* Vnde Emanuel Sa dixit, *ad substantiæ nostræ conseruationem necessarium.* Barradius, *potest etiam verti, Panem ad substantialem, hoc est, panem nostræ substantiæ necessarium, & congruentem, vel panem ad nostri corporis substantiam pertinentem.* Et paulo post, *Dici potest supersubstantialis, quia super substantiam nostrã aduenit, & adiicitur: nisi enim super substantiam corporis nostri assumatur, peribimus.* Non improba, aut improbanda subtilitate. Nam præpositionis ἐπὶ apparet eam viam esse interdum, vt aliquid superadditum designet: nam inde ἐπίβλημα, vestimentum est, quod superiniiciatur corpori, siue imponatur. Paulo tamen aliter, nec inepte Theophylactus, Τὸν ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ συστάσει ἡμῶν αὐτάρκη, in Matthæum: similiter in Lucam, τὸν ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν, καὶ τῇ συστάσει τῆς ζωῆς συμβαλλόμενον, *Eum qui nostræ substantiæ, ac conseruandæ vitæ sufficientem, siue conferentem.*

XXXVIII. At longe aliter Hieronymus; quia legerat apud Septuaginta Interpretes, pro Hebræo, סגלה, Græcum περιούσιον, vt Exodi 19. והייתם לי סגלה, ἔσεσθέ μοι λαὸς περιούσιος: Item Deuteronomii 7. 14. 26. At Psalmo 134. לסגלתו, εἰς περιουσιασμὸν ἑαυτῷ: Obseruauit autem à Symmacho id ipsum dictum ἐξαίρετον: Inde sibi occasionem dicendi fuisse supersubstantialis. In quo vrget me magis viri autoritas certe magna, quam rei vlla aut necessitas, aut etiam ratio Nam primo, quid habet τὸ ἐπιούσιον, commune cum סגלה? Deinde, cur mutatum ἐπιούσιον in περιούσιον? Debuit alterutrum docere: vel סגלה alicubi redditum ἐπιούσιον: vel certe, ἀντὶ περιουσίας, aliquando dictum ἐπιούσιον, contrave.

XXXIX. Alii deduxerunt ab alio verbo, ἐπιέναι: cui adueniendi significatio est: vnde frequens apud Græcos, ἐπιοῦσα ἡμέρα, simpliciter ἡ ἐπιοῦσα, pro proxime sequẽte die, siue crastino. Act. 7 τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ὤφθη, *Sequenti vero die apparuit.* Et 16. τῇ τε ἐπιούσῃ εἰς Νεάπολιν, *& sequenti die Neapolim.* Et 23 τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ κύριος, *Sequenti autem nocte assistens ei Dominus.* Alias eodem sensu, ἡ αὔριον, Matthæi 6. *Ne sitis soliciti, εἰς τὴν αὔριον de crastino, ἡ γὰρ αὔριον: nam crastinus dies solicitus erit de rebus suis.* Indicauit hoc etymon magnus autor Ambrosius, de Sacramentis libri 5. cap. post. *Latinus hunc panem quotidianum dixit, quem Græci dicunt aduenientem. Quia Græci dicunt τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, aduenientem diem:* Et confirmauit ille quisquis fuit autor Euangelii secundum Hebræos: apud quem se legisse Hieronymus testatur, מחר, *id est, crastinum, vt sit sensus, panem nostrum crastinum, id est, futurum, da nobis hodie.*

XL. Improbauit Salmero, tomi 4. tractatu 50. *Certe*, inquit, *iuxta linguæ Græcæ Grammaticam, nomina Græca terminata in ιος, non descendunt à participiis fœmininis: ἐπιών, id est, accedens, & ἐπιοῦσα in fœminino: sed potius à nomine οὐσία, vt, ὑπερούσιος, ἐπιούσιος, περιούσιος præcipuus, & ὁμοούσιος, & ἰσούσιος.* Crederem: si ex media Attica natum scirem Sophistam magis quam Ambrosium. Sed nomina in ιος, inquit: quasi regulam traderet generalem: quæ comprehenderet etiam πλούσιος: & si quæ sint similia. Rursus, descendunt à nomine οὐσία. Quis iussit? Nam περιούσιος non dabunt Grammatici, aut præcipuum significare proprie; aut inde deduci potius quam ἀπὸ τοῦ περιεῖναι, per participium: vt αὐτεξούσιον: quia αὐτῷ ἔξεστι. Et sane, τὴν παρουσίαν nunquam sanus quisquam concessurus est dictam quod sit παρὰ οὐσίαν præter substantiam. sed quod πάρεστι adsit, præsens sit, per participium tamen παρών παροῦσα. Cur non similiter, ἐπιών ἐπιοῦσα ἐπιούσιος? Nam nec ipsa οὐσία, aliter.

XLI. Maldonati nouum inuentum est: Interpretem nouo vocabulo, aut veteri noua significatione vti potuisse: quemadmodum sæpe Apostoli vti solent. Hebraismum autem sapere: Nam apud Hebræos, עצם היום הזה, substantiam diei huius, vsurpari pro hoc ipso die. Sic ergo potuisse Euangelistam vocare ἐπιούσιον supersubstantialem panem, qui ad substantiam præsentis diei pertineret, id est, portionem panis nostri, quæ præsenti diei respondeat. Hæc ille: sed recenti modestia; vt qui plerunque ex tripode oracula pronuntians, nunc nolit suam coniecturam valere, nisi probatam doctioribus. Laudo.

XLII. Sed de Vocabulis, vt sit non facile statuere; tamen nos in eam sententiam imus omnes, vt panis quotidianus significet quicquid est huic vitæ corporali sustentandæ necessarium. Caluinus, *Quod de corporali victu hic loquatur Christus, primo inde colligere promptum est, quod alioqui mutila esset, non plena oratio. Iubemur enim multis locis curas omnes nostras in Dei sinum conicere: & ipse liberaliter promittit nulla in re se nobis defuturum. Ergo in exacta orandi regula, necesse est de innumeris præsentis vitæ necessitatibus aliquid præcipi. Deinde particula, Hodie, significat hic à Deo peti, quod non nisi in diem curandum sit: neque enim dubium est, quin terreni victus cupiditatem, ad quam immodice ferimur omnes, restringere, ac moderari voluerit.* Non recedit Beza: non Bucerus: non Aretius: non Brentius: non Piscator: non alius nostrum quisquam, quod sciam.

XLIII. Nunc redeo ad argumentum, vnde digressus sum. Pater ergo nihil hunc locum momenti habere ad rem præsentem. Nam de Sacramento, Sacramentique speciebus agi constant inter nos: à quibus longe distat huius vitæ conseruatio. Neque vero, quenquam aduersariorum obseruaui, qui hinc argumentum duxerit, nisi supposito altero sensu. Atque adeo Slotanus diserte, *Petere docentur panem illum supersubstantialem, hoc est, panem corporis Christi.*

XLIV. Sed pergo vlterius; & doceo, neque ex aliis duabus sententiis quicquam concludi in gratiam Papistarum. Vna dixit intelligi solum panem spiritualem. Altera coniunxit spiritualem corporali. At quem? Alij Christum. Cyprianus, *Nam panis vitæ Christus est: & panis hic omnium non est, sed noster est: & quomodo dicimus Pater noster, quia intelligentium & credentium Pater est, sic & panem nostrum vocamus, quia Christus noster, qui corpus eius contingimus, panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti, & non communicantes à cœlesti pane prohibentur, à Christi corpore separemur.* Carthusianus, *Panem nostrum superstantialem, id est, Christum vere superessentialem, & tibi consubstantialem, qui ait, Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendit; hoc est panem sacramentalem.* Alij peculiariter de Eucharistia, siue Sacramentis omnibus. Lyranus, *Hic petitur illud, per quod instrumentaliter ducimur ad beatitudinem: & hoc accipitur dupliciter: vno modo, prout aliquid est instrumentum ipsius Dei: & sic Sacramenta Ecclesiæ sunt quædam instrumenta, quibus sanctificamur, & ad beatitudinem ducimur: vnde dicuntur vasa gratiæ. Omnia autem Sacramenta ordinantur ad Sacramentum Eucharistiæ; quod petimus quarto, cũ dicimus Panem.* Lyrano consentit Stella. Sed Caietanus produxit longe latius. *Petimus panem cibum animæ: sub quo comprehenditur cibus diuini verbi operis & Sacramenti: & vniuersaliter omne id, quod alit, vegetatque animam.*

XLV. His positis non est difficilis solutio. Nam primo constat nomen panis non vrgendum præcise pro cibo solido; excludente liquidum, id est, potum: non enim comprehenderet quicquid est necessarium sustentando corpori: quod tamen omnes asserunt: atque adeo Bellarminus ipse; qui, *omnia*, inquit, *subsidia necessaria ad vitam cum animæ, tum corporis conseruandam.* Quod si verum; ergo eodem vocabulo continetur potus æque, ac vestitus. Si igitur de Eucharistia intelligas; vel ad Eucharistiam applices; cur neget quisquam sic dictum, vt in Actis, frangere panem? Et vno verbo: quomodo per panem intelligis victum; non qualis significatur præcise eo nomine, sed qualis est secundum naturam corporis: sic etiam Eucharistiam; non iuxta speciem panis; sed cuiusmodi est instituta à Christo, id est, in vtraque specie?

XLVI. Præterea, si panis est spiritualis, siue Christus, siue omnia ad salutem vtilia: tum vero hæc petitio, de rebus agit significatis: certe non de signis: nam hæc non sunt res ipsæ. Imo etiam non sunt spiritualia, nisi per aliud, id est, quatenus sumuntur pro rebus significatis; quomodo spirituale manna, spiritualis aqua ex petra. Vnde distinctio sumendi corporis Christi spiritualiter, & sacramentaliter: quæ oppositio inepta; si propriè spirituales species Eucharistiæ. Quod si hæc petitio de rebus agit, non de signis; patet inepte transferri ad præsentem quæstionem. Non enim vt in rebus idem est edere & bibere; sic in Eucharistiæ speciebus idem est panis, & vinum. Et sæpe monuimus, non esse legitimam consequentiam à re, quatenus res est; ad species, quatenus species.

Cap. XII.

Rationes interdicendi calicis.

I. Reliquum est, ait Vasques, *vt ostendamus iure optimo Ecclesiam Latinam vsu calicis laicos in vniuersum priuasse, & communionem sub altera tantum specie illis reliquisse.* Sed & nos huc defert methodus nostra. Itaque hæc esto nostri huius laboris pars postrema, in examinandis rationibus, quibus freti docent, non, vt prius esse vtramque speciem liberam; multo minus imperatam: sed omnino iure merito alteram interdictam saltem laicis, æque cum furto, homicidio, sacrilegio. Nam cur non æque dixerim, qui æque anathemata audio? Non enim potest altius ire seueritas. Sed rationes varias, varij collegerunt: ego omnes ex omnibus quantum potero: vitaturus tamen in refutando inutiles repetitiones, à quibus illi non abstinuerunt: regerentes iterum non pauca ex præcedentibus. Sed & facilioris ordinis gratia, rationes distribuam in quatuor capita.

II. Primam rationem Cardinalis exhibebit de Turrecremata. Propter conformitatem obseruandam ad sacrificia veteris legis, quæ figuræ fuerunt huius Sacramẽti: in quorum ritu hoc obseruabatur, vt de libaminibus,

bus, id est, sacrificiis, quæ in liquida materia offerebantur, puta in vino, & oleo, & huiusmodi non sumerent offerentes, sed soli Sacerdotes. Repetiit Costerus, ac nos etiam paulo ante attigimus.

III. Respondeo, nihili hanc causam esse. Primo, quia alioquin nulla debuit esse Sacerdotis communio calicis: cum in veteribus sacrificiis ne Sacerdotes quidem biberent quicquam, siue vini, siue olei. Nam vinum adhibebatur ad libandum. Quod autem libare vertit editio Latina; vt Exodi 29. *Et vinum ad libandum*, Hebraice est נסך, cui effusionis significatio est: Itaque Numerorum 15. illud ויין לנסך redditur, *& vinum ad liba fundenda*. De oleo vero nihil puto esse monendum, quod nunquam auditum est fuisse potui commodum.

IV. Secundo, quia distinguunt Papistæ in Eucharistia sacrificium à Sacramento: atque illud volunt esse Sacerdoti eximium: ad plebis certe communionem non pertinere. Itaque si non est ridicula hæc similitudinis affectatio, cur oportuit similitudinem sacrificiorum quæri in plebis communione?

V. Tertio, cotendunt aduersarij, Sacramentum Eucharistiæ esse æque veri nominis sacrificium, ac vlum ex veteribus. Quod si est, tum oportet genere quidem communicare: at non specie. Etenim etiam in veteribus ipsis variæ species fuere, continuorum, & pro peccato, & pacificorum: quæ singulæ suas habebant differentias. Similiter dico, cum sacrificium Noui Testamenti, non tantum numero differat à Veteribus, sed etiam specie propria separetur; non esse mirum, si non per omnia debeat illis esse simile. Nec potest dissimilitudo peti aliunde melius, quam ab institutione. Quare cum hoc institutum sit in edendo, & bibendo: illa vero tantum in edendo, tam profecto non sequitur in hoc debere tantum comedi, quam in illis comedi simul & bibi.

VI. Secundam rationem præbet idem Cardinalis: Vt cultus adorationis huic cœlesti Sacramento debitus totus referri intelligatur ad contentum sub speciebus illis, & non ad ipsas species sensibiles apparentes. Si enim necesse esset hoc Sacramentum dispensare omnibus sub duabus speciebus, cum sub altera specie totus Christus contineatur, & non plus sub duabus, quam sub vna, seu altera tantum, indubie crederetur species illas aliquid per se diuinitatis habere, & aliquid præstare virtutis, quod non parum periculosum esset, si animis influeretur fidelium. Ratiocinatio ita est. Si adoratio non speciebus deferenda, sed toti Christo: Ergo interdicendus fuit calix.

VII. Respondeo, ab ipsis Papistis saltem hodiernis, antecedens negari. Nam ij dicunt conceptis verbis adorandum Sacramentum: adorandas species; vt habes hoc ipso tomo libri septimi capite primo.

VIII. Secundo, consequentiam negari, tum ab eisdem, tum maxime à nobis. Etenim id periculi, si quod est, debet esse commune tum plebi tum Sacerdotibus; neque enim verum est si persuadeatur plebi, periculum esse: at nullum si Sacerdotibus. Imo contra in Sacerdotibus periculosius: quia eorum est tum verbis, tum exemplo præire plebi: non contra plebis præire Sacerdotibus. Si ergo Sacerdoti persuadeatur adoratio specierum; eadem influet in animos plebis, cui in adorando præibit Sacerdos primum exemplo; sed & verbis: atque ita hæc adoratio vniuersam Ecclesiam inuasura est: At contra si plebs ita insaniat, poterunt Sacerdotes esse sani: atque inde spes est posse etiam plebem sanari. Quare si hæc consequentia certa, debuerunt Papistæ speciem vini prohibere potissimum Sacerdoti. Quod eum non faciant, ostendunt ne se quidem habere consequentiam necessariam.

IX. Nos autem concludendum potius dicimus, non adorandum Sacramentum, non adorandas species, quam prohibendas: æquo saltem iure cum Gregorio illo, qui Massiliensem Episcopum volebat imagines non auferre, sed earum adorationem prohibere. Et sane nemo hactenus prohibendam dixit speciem vtramque: sed tantum alteram. Atqui non docent cur huius idololatriæ periculum sit in altera potius quam in vtraque. Cur, inquam, nullum periculum sit, ne sibi plebs persuadeat adorationem panis ex eius necessaria communione. Et tamen non tantum non docent species non adorandas; sed etiam vtramque distincte & adorant; & ostentant adorationis causa.

X. Denique cur ex communione maius hodie periculum quam olim? Valuit per secula duodecim vtriusque speciei communio in promiscua plebe; nec tamen accusatur Ecclesia tanquam prolapsa in hoc incommodum. Quid noui accidit, quæso, ex eo tempore? Imo noster vsus contra docet. Nam apud nos cum omnes & calici communicent & pani: omnes item adorent Christum; tamen nemo prorsus sibi persuasit aut adorandas species, aut species quicquam habere diuinitatis, aut præstare virtutis.

XI. Tertia ratio est rursus ab eodem. Vt aliqua differentia & distinctio dignitatis appareret inter Sacerdotes altaris ministros, qui vasa sacra sunt, & ad dispensationem huius Sacramenti specialiter consecrata; & residuum populum. Rationabile enim videtur, vt sicut Sacerdos potestatis prærogatiua in consecratione tanti ministerij à residuo populo distinguitur, ita aliquid habeat singulare dignitatis præ cæteris in vsu Sacramenti, sumendo ipsum sub vtraque specie, populo sub vna tantum sumente. Hanc eandem rationem paulo ante audiuimus etiam à Roffensi. Concluditur in hunc modum. Si Sacerdotis prærogatiua esse debet in communione: ergo calix interdicendus fuit laicis.

XII. Respondeo prærogatiuam in communione dici in sensu, vt loquuntur scholæ, vel composito vel diuiso. Composito vt ipsa communio sit subiectum prærogatiuæ; quomodo prærogatiua consecrationis est in consecrando, quod ipse solus consecret: at plebs minime. Hoc sensu negatur antecedens: nam alias docuit nos Chrysostomus, nihil esse discriminis inter Sacerdotem, & subditum, cum fruendum est diuinis mysteriis.

XIII. Diuisio autem sensu, prærogatiua erit in communicando, id est, in celebritate communionis; ita vt circunstantiæ communionis intelligantur. Et sic negatur consequentia. Nam seculis duodecim cum vigeret communio vtriusque speciei in populo, tamen sua erat certa Sacerdotibus prærogatiua: Nec vero ipse Christus propterea se discipulis æquauit, qui tamen easdem species discipulis dedit, quas sibi sumpsit. Et apud nos certe Pastoris nihil dignitati decedit. Ratio manifesta ab ipsis prærogatiuis, primum in consecratione: deinde in distributione. tertio etiam in communione primus sit omnium: & olim intra cancellos, siue ad altare: quomodo vidimus olim communionem laicam distinctam à clericali.

XIV. Venio ad quartam rationem multo prolixiorem: vtpote variis capitibus fœcundam; & longe plurimis autoribus famosam: qui etsi non omnia singuli, tamen varia varie capita indicarunt; siue quod non omnes omnia viderint; siue quod non omnibus omnia æque arriserint. Ea est à necessaria cautione partim hæreseon, partim incommodorum: vt valde se solicitos persuadeant ne quid in Ecclesiam detrimenti inferatur à prima Christi institutione: seque adeo longe cautiores probent ipso Christo; cui non præuisa tot tamque magna incommoda.

XV. Hæreses has omnino reperio. Primam Nestorianorum, sed geminam. Nam Lorichius, Sumptio Eucharistiæ, inquit, designat vnitatem personæ Christi, contra hæreticos Nestorianos, qui duas in Christo fecerunt personas. At Hardingus, Vt Nestorij hæresis facilius extingueretur, qui ad alios errores, & hanc opinionem adiunxit, formam panis in Sacramento corpus Christi sanguine vacuum, vini formam sanguinem à corpore disiunctum continere. Quanquam hanc posteriorem opinionem, Slotanus nulli sit ausus adscribere, *Poterat*, inquit, *nasci error pleriqueſimplicioribus, quod sub specie panis solum corpus, velut quoddam exangue cadauer, & sub vini specie solus sanguis Christi contineatur*, Coffetæus vero adscripsit Berengario. Tertia hæresis est, hoc Sacramentum sub vtraque specie de necessitate ab omnibus fidelibus fore sumendum. Hanc Cardinalis de Turrecremata Bohemis vendicat; Vasques autem Wiclefistis.

XVI. Hactenus hæreses. Nunc incommoda. Maxima illa, Auditores; & nullius alius remedij capacia: vt facile vel primo auditu iudicetis altissime omnia præuisa, prouisa; quæ Christo, quanquam alias non somnolento, neglecta. Primum, irreuerentiam miro verborum apparatu vrgent omnes ferme, *Decuit enim*, ait Slotanus, *Ecclesiam omnia illa tollere, per quæ hoc diuinissimum Sacramentum quouis modo posset inhonorari. Cum enim ei honor maximus debeatur, reuerentiaque maxima, summopere cauendum erat, ne aliqua fieret iniuria, aut irreuerentia tanto Sacramento*. Vehemens sane procœmium, nec sine plausu. Sed quam dicunt irreuerentiam? Idem Slotanus, *Summa autem iniuria, summaque ei fieret irreuerentia, si in sumentibus non fuissent adhibita debita cura, ne quid sanguinis effunderetur, & daretur sanctum canibus, ac margaritæ spargantur ante sanctos*.

XVII. Bene habet: intelligo in effusione sitam irreuerentiam. Sed quæ tanti metus causa, quæ Christum non mouerit, mouerit Papistas, Slotanus: *Cum non desint (ea enim est quorundam hominum rusticitas & socordia) qui vix citra discrimen aut iniuriam Sacramenti huius, illud suscipiunt sub specie panis: quomodo absque iniuria ac irreuerentia etiam sub specie vini suscipient?* Lorichius, *Effusio facile contingeret in magna frequentia communicantium, si omnes ex vno, vel altero calice bibere deberent; dum vix caueri posset, quarundam guttarum effusio*. Rursus Slotanus, *Cum ad morituros portaretur, siue eques, siue pedes, quis ferret. Nam deferendum plerumque per longa viarum interualla, in quibus Sacerdos deferens posset collabi in terram, & sacrum sanguinem effundere: sed & periculum in sumpturis maxime its, qui nauseam ex gustato vino paterentur*. Hesselius, *Aegrotantes sæpe tales domos habitant, in quibus valde incommode conueniri possint, vt facile aliquo casu futura sit effusio*. Habes quin causas effusionis curiosissime indagatas: rusticitatem, socordiamque quorundam: frequentiam communicantium, equitis, peditisve lapsum: ægrotantium nauseam: domorum incon moditatem. I nunc & negato Papistas fuisse exacte curiosos. Bene: quod non inciderint in eum qui diceret, non amo nimium diligentes.

XVIII. Alterum incommodum in conseruatione. Eckius, Non facile Sacramentum vini conseruati posset infirmis; quia acescit, putrescitque, mouens nauseam, vel vomitum sumentibus Hesselius, Neque facile huic incommodo remedium adhibeas. Iniungere enim Sacerdoti parochiæ, vt quotidie rem diuinam faciat, quotidie renouet Sacramentum, quod pro infirmis custodiat, nimis est durum & arduum; neque hoc vnquam sancti Patres præceperunt.

XIX. Tertium incommodum in vini quantitate. Vbi prima penuria est. Nam, inquit Vasques, in quibusdam regionibus pro omnibus qui communicent tanta vini copia vix haberi posset. Lorichius, in magna frequentia communicantium Sacerdos scire non posset, quantum debeat vini consecrare, ne aut deficiat aliquibus, aut multum supersit. Deinde Vasa sunt. Eckius, In tanta multitudine, quo vase commode contineretur Sacramentum vini, & sine effusione promeretur? Hesselius, Necesse esset in parochiis, vbi mille vel plures sunt communicantes plurimum vini consecrare; & hoc vel in vno maximo calice, siue cantharo, vel in variis calicibus, & cantharis. Atqui Innocentius quartus in 3. Decretalium, titulo de celebratione missarum, c. *Ex parte*, dicit non esse decens tantum sanguinem conficere, vt in monasterio Cisterciensium quilibet monachus aliquid meri sanguinis bibat. Et Gregorius primus ad Augustinum, siue potius Gregorius tertius ad Bonifacium, In missarum solenniis, inquit, illud obseruandum est, quod Dominus noster Iesus Christus sanctis suis tribuit discipulis. Accepit namque calicem & dedit eis. Vnde congruum non est, duos vel tres calices in altario ponere.

XX. Postremum incommodum à diuersitate Ecclesiarum. Hesselius, Ex communione vtriusque speciei admonet orituram dissensionem quandam, ac diuisionem regnorum & populorum: diuitum & pauperum, sanorum & morbidorum, circa Sacramentum vnitatis. Regna enim & populi apud quos non est vinum, aut non nisi difficulter, grandique pretio haberi potest, vt sunt Noruergi, Dani, aliique populi Septentrionales, aut non habebunt pro totius populi communione vinum, aut admodum difficulter: cum contra calidarum regionum populi facilime etiam diuersi generis vinum habeant. Nonne igitur hic statim apparebit diuersitas quædam Christianorum populorum circa Sacramentum pacis? Rocheomus, Olim alij communicabant sub vna specie, alij sub vtraque: alij sub specie panis. Ecclesiæ autem conuenientius visum, atque æquius æquare etiam ceremoniam.

XXI. Ea

XXI. En tibi subtiles! en miras! en diuinas cautiones! Nouissimis his duobus seculis indagatas, animaduersas: & quibus viris? Non illis de triuio sumptis: sed magnis, & è medio schola prodeuntibus; post longam, ac diuturnam tanquam in Parnasso somniationem: itaque veteribus illis, Patribus, inquam, Apostolis, Christo ipsi, longe, propter prima, credo, initia rudioribus, nnnquam visas, ne per somnum quidem cogitatas. Nempe vt homo, sic ὁ αἰών, γηράσκει αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος. Videlicet, Multa latuerant, quæ in apricum protulit ætas.

XXII. Nec enim, opinor, Papistis persuasum æternam fuisse sapientiam, quæ fundauit Ecclesiam: inque Ecclesia fundanda dedit initium Sacramentis: sed similem Numæ, qui etsi magnifica dederit politiæ Romanæ initia, tamen plurima non vidit, quæ successores in multa tempora, non potuerunt negligere. An potius, vt in Æsopi vita legimus, ἕνα ἄνθρωπον, non nisi vnum hominem fuisse in balneo, qui ad quem lapidem omnes alij offenderent, solus remouisset: sic in Christianitate dicendi soli homines Constantienses illi, qui calicem tot offensionum causam soli sua autoritate remouerunt: reliqui omnes qui præcesserant inter pecora computandi? Nam quid attinebat, tot tam vehementibus tractatibus, declamationibus, concionibus, disputationibus, aut vnitatem personæ confirmare, aut integritatem suscitati Christi asserere, aut irreuerentiam Sacramenti auerruncare, quando hæc omnia poterant vno conatu confici, sola, inquam, interdictione calicis?

XXIII. An potius hoc verum denique, Sophistas illudere suo more, atque obiectis immanibus terricu'amentis ἀδιέλεγκτον plebem exercere? Nos constantiores exploremus hoc quicquid est μορμολυκεῖον. Nempe hanc oportet ratiocinationem esse. Quicquid occasionem aut præbuit, aut præbere potest hæresibus, aut incommodis, id est in Ecclesia prohibendum: At communio calicis præbuit, aut præbere potest occasionem hęresibus, atque incommodis: Ergo communio calicis fuit prohibenda.

XXIV. Respondeo occasionem mali præberi dupliciter; vel per se, vel per accidens Per se, quoties ipsa rei natura in id inclinat; vt non possit, quandiu manet, non habere malos euentus. Ac de huiusmodi rebus proculdubio maior est vera, cum alias, tum maxime in Ecclesia. Sic hæreses extirpandæ sunt, quæ à se damnationem inferunt; nec possunt non inferre. Paulus, 5. prioris ad Corinthios, iubet expurgari vetus fermentum; itidem excommunicari incestuosum. Sic mille alia: neque enim obscura res est.

XXV. Quæ occasionem mali præbent per accidens, ea sunt quæ pro variis circunstantiis, & maxime pro vt vsus erit, ita bene maleve cedunt. Et hęc variorum sunt ordinum. Nam quædam per se bona sunt, quædam media. Per se bona, vt lex diuina: quæ cum sit perfecta, cessit tamen in condemnationem. Euangelium cum sit potentia Dei ad salutem: tamen est quibusdam odor mortis ad mortem.

XXVI. Media sunt, quæ per se ad morale bonum non referuntur, sed tantum ad corporalem vtilitatem. Et hæc varie censenda. Quædam plus mali oggerunt, quam boni sperare permittant: vt imagines in religione: etsi vel oculorum delectationem habeant coniunctam, vel historicum vsum? quæ bona dici possunt: tamen habent etiam periculum idololatriæ: quod malum tantum est, vt præ eo illa bona nihil sint censenda. Alia vero contra plus boni pollicentur ex vsu suo, quam mali ex abusu: vt in corporeis rebus vinum, etsi febribus incommodum, tamen sanitati commodissimum, Rursus alia remedij desperationem faciunt, vt ędificia ruinosa: alia spem habent emendationis, vt in domo tegulæ vitiatæ.

XXVII. His distinctionibus positis dico, res, à quibus occasio est malorum, non omnes protinus exterminandas: sed eas tantum, quæ per se sunt mediæ. Nam quæ per se bonæ sunt, nemo vnquam sanus ea lege comprehendit. Quis Christianus ferat Euangelium toto orbe interdici? Legem diuinam aboleri? Christum ipsum, qui multis fuit εἰς πτῶσιν, Lucæ 2. nusquam prædicari? Rursus ne medias quidem omnes: sed tantum in quibus mala præponderant; vel spes nulla remedij. Nam contra si bona plura sint, & ipsorum malorum remedia certa: hæ profecto & tolerandæ sunt, & retinendæ. Vinum causam non paucorum morborum, imo materiam ebrietatis, solo Turcæ suis regnis exterminatum voluerunt. Solem hunc lusciosis incommodum, quis negat vtiliter creatum? Maria ipsa infinitis naufragiis infamia, quis prohibuit nauigijs frequentari? In ipsis rebus Ecclesiasticis, quis neget ab Episcopis infinita orta schismata, imo infinitas hæreses? Atqui ne plurimorum quidem Antipaparum experimento factum, vt Papistæ de Papatu auferendo cogitare potuerint.

XXVIII. His in genere explicatis. Iam de Calicis communione quid sumus dicturi? Viderint Papistæ. At Catholici rotunde negant in iis esse à quibus occasio mali per se. Etenim hæc nulla esse possunt non mala. Mali autem aliquid institutum à Domino nostro, extrema blasphemia est. Cuius absit vt suspectos velimus aduersarios. Nam quanquam de nobis meriti sint extrema quæque: tamen nos attendere oportet, quid modestiam nostram deceat.

XXIX. Est igitur in ijs, à quibus malum non nisi per accidens. Et hoc negare quis potest, qui & in Apostolo legerit Corinthiorum abusus: & in reliqua Ecclesiæ historia varias hæreses? Sed estne in mediis, an in bonis per se? Nos Sacramentum non ponimus in mediis: sed in altero genere. Distinguimus enim potum vini, qui manifeste est in mediis, quandoquidem non nisi corporaliter vtilis: & Sacramentum; quod ipso suo nomine sacrum est, & sanctum; ac proinde bonum. Quomodo ergo Christus non desinit esse bonus, & per se bonus: etsi sit multis in signum cui contradicitur: sic communionem calicis negamus desinere esse per se bonam; etsi multis cedat in mali occasionem. Magnum, potensque argumentum. Nulla per se bona abolenda sunt, propter succedentes abusus. At communio calicis Eucharistici per se est bona. Ergo non abolenda, propter succedentes abusus.

XXX. Et tamen concedamus tantisper de jure nostro: non vt rei sacramentariæ fiat vllum pręiudicium; sed vt aduersarijs gratificemus nonnihil vltra quam oportet. Esto igitur Eucharistia in rebus medijs. Proptereane inhibenda communio calicis? Cur non potius ipsum totum Sacramentum? Cur non, inquam, ipsa tota quanta, quanta est Eucharistia in interdictum venit? Nam eius occasione ortas hæreses tredecim numerauit Alphonsus de Castro, qua veteres, qua recentes. Et hæc ipsa incommoda calicis, partim communia sunt pani. Imo nulla propria calici, nisi quia pertinet ad Eucharistiam. Cur non ergo quomodo olim totæ Agapæ sunt prohibitæ, & non potus tantum ad quem proprie refertur illud Pauli, *Ille vero ebrius est*: Sic non sola communio calicis, sed tota celebratio Eucharistiæ aboletur? An quia contra mandatum Christi? Recte: Nam neque in Baptismo mutatum quicquam, etsi eius occasione natas duodecim hæreses descripserit Alphonsus. Sed meminerint Sophistæ nullum Christi mandatum esse disertius de Eucharistia, quam de specie vini: & quæ per se media sunt, accedente diuino mandato desinere esse media.

XXXI. Veruntamen in quo tandem genere rerum mediarum constituendum est communionem calicis? Iísne à quibus plus mali, quam boni? Iísne quibus aduersus mala nullũ remedium? Vtrumq; examinandum. Primum ergo negatur ab hac communione plus mali oriri quam boni. Quam partem egregie dissimularunt aduersarij, tam securi, quã si nulla esset in rerum natura. Cum tamẽ ipsa ratio hoc dictet quotidie quibuslibet βαναύσοις. Nam si rusticus simpliciter sibi proponat incommoda agriculturæ, siue in labore multo, siue in messe sterili, nunquam ille agrũ colat: sed colit tamen: quia his incommodis maiora commoda opponit, ex messe. Sic & in religione, Paulus, post. ad Corinth. 4. fideles solatur eo quod, *Momentanea leuitas oppressionis nostra excellenter excellens æternum pondus gloria conficiat nobis*. Et 8. ad Romanos, *Statuo minime esse paria, quæ præsenti tempore perpetimur, futura gloria in nobis retegenda*.

XXXII. Rursus nego vllas dari hæreses, vlla incommoda, quibus non sint certa remedia: atque adeo enumerata capita, aut omnia, aut certe plurima esse imaginaria; & ab ijs cogitata, quibus superstitio mentes concussit: quomodo solent pectoribus iam timore plenis, etiam cardui videri totidem hastatorum hostium capita. Exsequamur singula; ostensuri, aut esse fictitia pericula, aut non sine remedio.

XXXIII. Primum periculum est ab hæresibus. In quibus prima illa de duabus personis vere fuit horrenda Nestorij blasphemia: verum ortam à communione vtriusq; speciei, neq; dixerat vnquam quisquam eorum, quibus notus Nestorius: neq; habet quicquam verisimilitudinis. Et vero alias cur tam sero neglectum remedium? Cur à quinto seculo dilatum ad decimũ tertium? Scilicet curiosiores fuere Constantienses Arrio extinguendo, cuius pręter nomen, vix habuere quicquam cognitum, quam Cyrillus Alexandrinus, aut tota Ephesina Synodus Neq; vero communio Eucharistica vnquã instituta, vt illam vnitatem personæ significaret; sed vt sacrificium repręsentaret: cui intelligendo necessaria fuit caro seorsim, & sanguis, propter effusionem: qua separatione sublata, nihil est quo mors illa significetur, indeque sacrificium. Qua causa factum, vt vel Papistæ definierint vtramq; speciem, & quidem separatã esse de integritate, adde etiam, de necessitate Sacramenti. Nec vero necesse est omnia omnibus probari: aut omnia omnibus confutari. Et vero cum sit articulus fidei, duas esse Christi naturas, æque ac esse vnam personam; quid causę est, cur delegerint hunc probandum per Eucharistiæ communionem, potius quam illum? Nam certe, cum in pane nihil sit quod vnam personam designet, præter ipsam vnitatem: æque binarius respondebit naturis. Quinetiam nihil est, quo magis debuerit in Eucharistiã demonstrari vnica persona; quam in Baptismo duæ naturæ. Cur non ergo dixit aliquis in Baptismo debuisse geminum signum propter Eutychen? Multa similiter nugari poterit, qui volet Papistico exemplo vti.

XXXIV. De cadauere exsangui facetus lusus. Nam quis dixit vnquam Nestorium docuisse in pane contineri corpus sine sanguine? Natum somniũ hoc demum seculo, cum sibi permiserint audaculi Sophistæ nihil non mentiri: tam stolidi, vt non aduerterint hanc prohibitionem poculi, non tantum non demonstrare vnionem corporis & sanguinis: sed eo potius inclinare, vt sanguinis Christi communionem doceat inutilem esse ad salutem: eodem argumento, quo dicebantur olim sanguinis Christi non esse participes, qui calicem non sumerent: & quo dixit Cyprianus, si aqua desit calici, Christum incipere esse sine plebe: quia videlicet aquam poneret significare plebem: quomodo concędunt omnes speciem vini designare sanguinem. Quomodo ergo concludebat ille; si aqua significat plebem; Ergo deficiẽte aqua plebs nõ est vnita Christo: sic aliquis somniator, si species vini significet sanguinẽ: Ergo in Sacramẽto si desit species vini, nullus erat sanguis Christi.

XXXV. Necessitatem vtriusque speciei, in numerum hæreseon æquo jure Constantienses primi retulerunt, atque Ariani τὸ ὁμοούσιον. Scilicet Papistis credendum, potius quam Arianis: cum æque vtrique præter Scripturas definierint. Miserum genus humanum, tam obuium imposturis, tam facile obnoxium tyrannidi spirituali. Enimvero quid si dicat quis, necessariam esse ad salutem, aut Eucharistiam, aut Eucharistiæ saltem illam speciem panis, quod vos vtrumque negatis; quid estis acturi? Postulat rationis similitudo, vt totam Eucharistiam amandetis in Thomæ Mori rempublicam: nisi vobis ipsi non constetis, quod mendacibus vernaculum.

XXXVI. Magnum crimen, irreuerentia rerum tam sanctarum. Sed quam vos irreuerentiam dicitis? Nam ego qnidem, itidem vt oppositam reuerentiam distinguo in propriam, & accidentariã, Illam in interno affectu: quia enim reuerentia virtus est, ac proinde irreuerentia vitium; non potest vtriq; propria sedes non esse in voluntate; ad quam omnes pertinet habitus Ethici. Hanc vero in externis rebus affectui seruientibus; vnde etiam æstimationem sortiri necessum est: sic flexus genuum reuerentia in Paulo ad Ephesios tertio, contra vero irreuerentia in militibus Matth. 27.

XXXVII. Eligite vtram dicatis irreuerentiam: Nam ego neutrius causa quicquam mutandum fuisse dico in Eucharistia. Non enim propriæ: quia huius causa nulla in speciebus: sed in nequitia abutentium. Sic Paulus sciebat non paucos indigne sumere non tantum calicem, verum etiam panem, *quisquis*, aiebat, *ederit panem hunc, aut biberit hoc poculum indigne*: Et tamen non Paulus tantum, sed neque vllus omnino Catholicorum ausus dicere propter indigne sumentęs quicquam mutandum in pane aut calice: multo minus aut vtrumque aut alterutrum abrogandum. Da non potuisse Paulum vestras istas obseruationum quisquilias præuidisse: at profecto ille, siue acumine præuiderit, siue experientia nouerat hanc indignitatem, longe vestris quisquilijs grauiorem: nec minus habuit autoritatis quã vestri illi Constantienses Paterculi. Et illo non auso mutare quicq̃ ob tam grauem causam; vos audebitis non tã mutare, quam abrogare ob quisquilias? Tum aũt hoc genus irreuerentię cadit in solos infideles, in solos canes, & porcos. At vos calicẽ interdicitis fidelibus, & filiis. Quid indignius?

XXXVIII. Sed

XXXVIII. Sed vos video in accidentariam irreuerentiam potius bilem vestram exonerare. Nam certe effusio, vomitus, & similia, non sunt voluntatis effectus, sed externi actus: & quidem, vobis testibis, seiuncti à voluntate. Neque enim eos accusatis qui destinato effuderint, sed fortuito aliquo casu, non qui vomitu sponte elicito, sed infirmitate corpusculi excitato, eiicit, quod iniecerat. Atqui hæc non sopistice est, sed amentia. Etenim hæc nulla irreuerentia est. Quia videlicet quicquid hoc est exterarum rerum, ex affectu metiendum est. Atqui in huiusmodi casibus nullus effectus; Imo oppositus affectus potius. Nam qui ex infirmitate corpusculi vomit, huic ingratum est, quod vomat: itaque tum accessit ad communionem, tum hoc ipso dolore testatur suam in res sanctas reuerẽtiam. Cum ergo, qui casu occidit hominem, ne Deo quidem iudice, censetur homicida, quia voluntatem nullam habuerit occidendi: multo magis cui animus est reuerenter sumendi sanguinis, si repente lapsus corruat, aut stomacho æger vomat, non potest à non iniquis judicibus damnari irreuerentia.

XXXIX. Itaque & vos, vobis de more non constantes, contra alias judicatis. Primo, in specie panis; quam prohibuistis nunquam: etsi sciatis aut iisdem, aut similibus incommodis obnoxium: potest enim in terram cadere, æque ac vinum: potest corrumpi, atque inde nauseam mouere: potest euomi: non enim vinum solum ægrotis vomitum ciet; verum etiam solidus cibus: itaque hic etiam apud vos cautelæ quædam. Secundo, non sunt hi casus tam proprij laicis, vt non pertingant ad Sacerdotes: alioquin quorsum Canon ille, *Si per negligentiam*, distinctione 2. de consecratione? Et tamen nondum vobis in mentem venit Sacerdotibus prohibere calicem. Cur tam varie?

XL. Nam quod regeritis, & in pane leuius damnum esse, quia possit colligi: & in Sacerdotibus minus frequens periculum, quam in plebis multitudine: id vero æque ineptum est. Nam quod panis colligi possit, damnum quidem minuit, sed reuerentiam non auget. At vos irreuerentiam causamini; non damnum. In Sacerdotibus agnosco minus sæpe effusionem accidere, sed tamen accidere posse, non negatis. Esto sane; raro accidat. Hesselius hæc scripta reliquit, *Demus in triennio* (cur non etiam quadriennio, quinquennio, decennio) *semel tantum cantharum alicubi euerti: nonne grande est sacrilegium commissum, ac proinde iustus, atque inexplicabilis fidelium gemitus?* Quare siue crebro fiat, siue raro, tamen eadem ratio est, nisi mentitus sit Hesselius.

XLI. Rursus nego in hac accidentaria irreuerentia tantum incommodum esse, quantum in prohibita communione calicis: quod caput cur consideratione sua indignum habuerint Sophistæ non facile dixerim. Primum igitur; incommodum perpetuum longe maius est incommodo raro. At interdictum calicis, & perpetuum est, quod patet ipso vsu: & incommodum: nisi forte nullum commodum fuerit in institutione: & frustra Christus aliquid egisse dicatur.

XLII. Deinde, quia in signo desinat effusio, at priuatio transeat in rem significatam. In signo illa; quia sanguini ipsi diuino nullum esse periculum potest; cum non possit amplius separari à suo corpore: vnde & illud prius commemoratum, quod non possit æque colligi ac panis; man feste ad speciem pertinere conuincitur; quasi cum in taberna vinum effunditur, non sine compotantium dispendio: Tum autem ratio Sacramenti non potest ad effusionem proferri, quandoquidem nulla sit omnino pars institutionis: sed potius contra institutionem. At prohibitio potus non subsistit intra speciei limites: quandoquidem hæc pars sit institutionis certissima; nempe vt repræsentetur sanguis: vnde necesse est, prohibito calice prohiberi repræsentationem sanguinis: & eatenus etiam communionem.

XLIII. Secundum incommodum erat conseruationis. Atqui hæc primum est præter rationem Sacramenti, vt antea disputatum. Deinde pertinet duntaxat ad speciem: nam credo ipsum sanguinem non acescere, non putrescere: itaque longe minus commodo interdictionis. Deinde etiam facili remedio curandum: cum & possit etiam exigua quantitate seruari vinum etiam in plurimum tempus, si curiositas adsit: nec necesse sit in longum tempus consecratum seruari: nisi si nolint Papistæ, quotidiè consecrari. Durum, inquit Hesselius, quotidie renouari. Cur, inquam, durius quam quotidie consecrari? Non præceptum Patribus. Forte, inquam: sed nec præceptum conseruari in longum tempus. Denique commune incommodum pani. Nam hunc mucessere, corrumpique quis nescit?

XLIV. Tertium incommodum in vini quantitate. De penuria diximus alias: nempe & communem esse cum pane; qui æque non sit promiscuus omnibus regionibus: & facili remedio sarciendam; cum possit quocunque terrarum transportari vinum, æque cum pane: & re ipsa transferatur, vt in Septentrione sufficiat etiam largissimis compotationibus. Sed, inquit Hesselius, hę compotationes non vulgi sunt, quod vtatur potius ceruisia. Imo etiam vulgi: quod experientia testatur, in tabernis diem totum, imo & noctem versantis. Deinde cur non meminit, in Scotia plebem auena victitare; ex qua non liceat consecrandum panem fieri? Denique cur nos vbique vini satis habemus, Papistæ non habeant? Nam ad Septentrionem & multæ sunt, & populosissimæ Ecclesiæ, in Anglia, in Scotia, in Dania, vbi nullæ sunt vites.

XLV. Sed non poterit Sacerdos scire quantum sibi sit consecrandum vini. Cur non? inquam? aut cur potius quantum panis? Nam vtrique æqualis multitudo. Et tamen ille tot consecrare iubetur hostias, quot sufficere possint communicaturis: imo ægrotantium insuper ratio habenda. Cur periculosius vinum, quam panem, aut deficere, aut excedere? Aut si pani aliquod remedium, cur non vino? Denique quis iussit maius periculum esse vini aut deficientis, aut excedentis, quam omnino prohibiti?

XLVI. Vide nugacitatem: etiam vasorum oportuit meminisse. Quo incommodo? Quia vel vnum magnum erit, vel plura. Esto sane, inquam. Quid tum? Nam in historia Ecclesiæ vtraque legimus: & magna, inquam, & multa. In Sylueſtro Platina recitat à Constantino donatum Ecclesiæ in hortis Equitij patenam argenteam librarum viginti; scyphos duos viginti librarum, calicem aureum duarum librarum. Et basilicæ Petri in Vaticano, Calices aureos tres librarum duodecim; argenteos viginti, librarum singulos decem. Basilicæ Sessorianæ argenteos scyphos quatuor, calices aureos decem, patenam argenteam auro clusam librarum quinquaginta. Basilicæ Sanctæ Agnetis, patenam auream librarum viginti, calicem aureum librarum decem, argenteos quinque. Lipsius Epistola 27. centuriæ 3. ex historia quadam recitat templi Moguntiaci opes: & inter eas tres calices: *Vno calice aureo solus Pontifex, vel Prælatus Ecclesiæ in summis festiuitatibus vtebatur: alij duo tantæ erant quantitatis, quod cum ipsis diuina mysteria nequaquam poterant celebrari: erat enim vnus maior altero: minor habebat cum patena marcas auri electissimi octodecim: Calix maior quot marcas habuerit nescio: certum autem est, quod spissitudo eius erat digiti: habebat duas ansas, quæ manus poterant implere leuantis: habebat altitudinem vnius vlnæ, & capere poterat dimidium sextariũ vini: nec ab homine poterat leuari ex terra.* Eckius homilia 33. de Sacramentis, in argumentum communionis promiscuæ magnitudinem calicum notat, & argenteos canales. Slotanus, *Calices ministeriales, sic proculdubio dictos, quod ad Christi sanguinem populo ministrandum deseruiebant.* Habes magnos, habes multos calices. Quid ad nos Innocentius quartus? Quid Gregorius ille tertius? Vtilius, & laudibilius tacuissent, quam suas nugas prudentibus ridendas propinassent. Non dedit Christus nisi vnum poculum. Quid ergo? deditne singulis singulos panes, an vinus potius framenta? Quid vos ergo multiplicatis panes, potius quam pocula? Sed noluitne itidem Christus tantum vini consecrari, quantum sufficeret suis discipulis: quomodo Innocentius ille, quantum sufficeret omnibus Cistercienſibus? Et non Christi autoritatem Papæ dicis causa nominent?

XLVII. Superest disparitas Ecclesiarum. Alibi vtraque species; non alibi. Primo, cur ita? Nam apud nos, qui restituimus vtramque, nulla talis disparitas: nulla inde dissensio; non regnorum & populorum: non diuitum, & pauperum: non sanorum, & morbidorum. Quin potius hoc vere mirum, cum non desint alia capita, tum doctrinæ controuersa, tum disciplinæ diuersa: tamen in istud conspirasse vno consensu omnes, qui Romanas superstitiones eiurarint: vt vere pudendum sit in tanta experientiæ luce, tam manifeste pudorem excussisse sophistas.

XLVIII. Deinde vt disparitas esset, tamen ad inhibitionem nihil firmi esset, nisi sibi rursus non constent Papistæ. Volunt enim hanc partem non esse essentialem Eucharistiæ: non esse necessariæ obseruationis. Atqui in huiusmodi rebus quis ignorat diuersas obseruationes non conuellere vnitatem Ecclesiarum? Docuit Augustinus epistola 118. *Totum hoc genus*, aiebat, *liberas habet obseruationes*. Et vero cum habeant pro certo Papistæ, seculis amplius duodecim, hanc diuersitatem in vsu fuisse; possuntne ostendere vlla inde nata schismata?

XLIX. Denique si diuersitatis aliquod pondus sit: non video ego quidem cur sit magis cauendum, ne dissimiles simus alij aliis eodem tempore viuentibus: quam ne discedamus à perpetua Ecclesiæ priscæ consuetudine.

Nam profecto non sumus nos in eo capite magis dissimiles Papistis, quam Papistæ Patribus antiquis. Nec persuasurus quisquam nobis est, magis nos peccare discedentes à Papistis, quam Papistas à Paulo.

FINIS LIBRI NONI.

LIBER